

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
EKONOMISKO SISTĒMU VADĪBAS TEORIJAS UN METOŽU
KATEDRA

**APDROŠINĀŠANAS TIRGUS IETEKME UZ LATVIJAS
EKONOMISKO IZAUGSMI**

BAKALaura DARBS

Autore: **Ilze Svāra**
Stud. apl. VadZ040351

Darba vadītāja: profesore, Dr. oec. Biruta Sloka

RĪGA 2008

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir “Apdrošināšanas tirgus ietekme uz Latvijas ekonomisko izaugsmi”. Darba mērķis ir noskaidrot apdrošināšanas tirgus attīstības ietekmi uz Latvijas ekonomisko augšupeju. Darbā tiek analizēta teorija par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz valsts ekonomiku, izvērtēta pasaules, Eiropas un Latvijas apdrošināšanas tirgus darbība, noskaidrots, kuras Latvijas ekonomikas jomas apdrošināšanas sektora attīstība varētu ietekmēt, kā arī veikts pētījums par apdrošināšanas ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi, izmantojot ekspertu aptaujas metodi un korelācijas analīzi. Balstoties uz teorētiskās literatūras analīzi, starptautiskā un Latvijas apdrošināšanas tirgus salīdzinājumu un pētījuma rezultātiem, ir izdarīti secinājumi, kur kā svarīgāko var minēt to, ka apdrošināšanas tirgus attīstībai ir pozitīva ietekme uz Latvijas ekonomisko izaugsmi.

Atslēgvārdi: apdrošināšanas tirgus, ekonomiskā izaugsme, ekspertu aptauja, korelācijas analīze.

ANNOTATION

The topic of the bachelor work is “Insurance market impact on the economic development of Latvia”. The aim is to clarify what is insurance market impact on economic rising of Latvia. There are theory of insurance market impact on state’s economy analyzed, insurance market activity of whole world, Europe and Latvia evaluated in this work. There are economic fields of Latvia found out, which growth of insurance market could influence. Also, there is research made about insurance market impact on economic growth of Latvia. There are methods of experts’ inquiry and analysis of correlation used to implement the research. The conclusions have been made based on the analysis of theoretical literature, comparison of international insurance market and insurance market of Latvia and on the results of the research. The main conclusion is that insurance market development has positive impact on economic growth of Latvia.

Key words: insurance market, economic development, eksperts’ inquiry, analysis of correlation.

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
IEVADS	6
1. APDROŠINĀŠANAS SEKTORA NOZĪME VALSTS EKONOMISKAJĀ IZAUGSMĒ ..	9
2. PASAULES, EIROPAS UN LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS TIRGUS	
RAKSTUROJUMS	21
2.1. Pasaules apdrošināšanas tirgus raksturojums	21
2.2. Eiropas apdrošināšanas tirgus raksturojums	22
2.3. Latvijas apdrošināšanas tirgus raksturojums	28
2.3.1. Latvijas apdrošināšanas tirgus uzraudzības un likumdošanas vide	28
2.3.2. Latvijas apdrošināšanas kompāniju piedāvājums	29
2.3.3. Apdrošināšanas tirgus rādītāju raksturojums	30
2.3.4. Latvijas apdrošināšanas tirgus pozīcija starptautiskajā apdrošināšanas tirgū	32
3. APDROŠINĀŠANAS SEKTORA NOZĪME LATVIJAS EKONOMISKĀS IZAUGSMES	
NODROŠINĀŠANĀ	35
3.1. Latvijas ekonomiskās situācijas raksturojums	35
3.2. Apdrošināšanas sektora potenciālais ieguldījums Latvijas ekonomiskajā stabilitātē un	
izaugsmē	39
4. PRAKTISKAIS PĒTĪJUMS PAR APDROŠINĀŠANAS TIRGUS IETEKMI UZ	
LATVIJAS EKONOMISKO IZAUGSMI	46
4.1. Pētījuma metožu izvēle un apraksts	46
4.1.1. Pētījuma metožu izvēles pamatojums	46
4.1.2. Ekspertu aptaujas realizācija	47
4.2. Ekspertu aptaujas rezultātu apkopojums un interpretācija	50
4.3. Apdrošināšanas tirgus darbības un Latvijas ekonomiskās izaugsmes korelācijas analīze	
.....	75
SECINĀJUMI	79
PRIEKŠLIKUMI	82
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	84
PIELIKUMI	86
1. pielikums	87
2. pielikums	88
3. pielikums	89
4. pielikums	90
5. pielikums	93
6. pielikums	94
7. pielikums	96

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija	JP – Japāna
ASV - Amerikas Savienotās Valstis	LAA – Latvijas Apdrošinātāju asociācija
ĀTI - ārvalstu tiešās investīcijas	LI - Lihtenšteina
BE - Beļģija	LR - Latvijas Republika
BG - Bulgārija	LT - Lietuva
CEA - Comité Européen des Assurances; Eiropas Apdrošinātāju asociāciju federācija	LU - Luksemburga
CH - Šveice	LV - Latvija
CY – Kipra	LVL - Latvijas lats
CTA – civiltiesiskā atbildība	MT - Malta
CZ - Čehija	NL - Nīderlande
DE - Vācija	NO - Norvēģija
DK – Dānija	OECD – Organisation for Economic Co- operation and Development; Ekonomiskās sadarbības un attīstības konference
EAAF – Eiropas Apdrošinātāju asociāciju federācija	PB - Pasaules Banka
EE - Igaunija	PL - Polija
ES - Spānija	PT – Portugāle
EU- Eiropas Savienība	PVN – pievienotās vērtības nodoklis
EUR - eiro	RO - Rumānija
FI - Somija	SE - Zviedrija
FR - Francija	SI - Slovēnija
GB - Lielbritānija	SK - Slovākija
GR - Grieķija	TR - Turcija
HR - Horvātija	UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development; ANO Tirdzniecības un attīstības konference
HU - Ungārija	US - United States; Amerikas Savienotās Valstis
IE - Īrija	USD - Amerikas Savienoto Valstu dolārs
IKP - iekšzemes kopprodukts	
IS - Īslande	
IT - Itālija	

IEVADS

Latvijā, pastāvot ekonomiskajām tirgus attiecībām, arvien lielāka uzmanība tiek veltīta apdrošināšanai, tās pakalpojumu izmantošanas iespējām, kā arī šī sektora ieguldījumam valsts ekonomikā. Autoresprāt, apdrošināšana bija, ir un būs vispopulārākais riska vadīšanas veids visā pasaulē. Apdrošināšanas sabiedrības ir viens no lielākajiem institucionālajiem investoriem, tām ir ievērojams finanšu kapitāls. Apdrošināšanas sektors ieņem arvien nozīmīgāku vietu mūsdienu sabiedrībā, gan palīdzot cilvēkiem rūpēties par savu, tuvinieku un apkārtējās vides drošību, gan nodrošinot veiksmīgu uzņēmējdarbību. Jo lielāka sabiedrības daļa laikus veidos uzkrājumus dažādu neparedzētu zaudējumu segšanai, jo mazāka būs dažādu nelaiemes gadījumu un katastrofu ietekme uz sabiedrību kopumā. Tādējādi apdrošināšana ļauj uzturēt ekonomisko stabilitāti un pat veicināt ekonomisko izaugsmi.

Apdrošināšana ir viens no svarīgākajiem tirgus ekonomikas procesiem, jo tā arī samazina valsts lomu iedzīvotāju sociālajā aizsardzībā un dod cilvēkam tiesības pašam izvēlēties, kur un kad apdrošināt savu veselību un mantu. Tas kompensē cietušajiem zaudējumus neparedzētos gadījumos. Daudzās valstīs cilvēki ar apdrošināšanas palīdzību nodrošina iztikas līdzekļus vecumdienās. Tā dod iespēju baudīt kvalitatīvu medicīnisko aprūpi. Apdrošināšana realizē arī citas svarīgas sociālas un ekonomiskas funkcijas.

Tā kā darba autores galvenais priekšnosacījums bakalaura darba temata izvēlē bija tēmas aktualitāte mūsdienās, par darba pētījuma objektu tika izraudzīta apdrošināšanas tirgus ietekme uz Latvijas ekonomisko izaugsmi.

Stabils apdrošināšanas tirgus ir svarīgs jebkuras veiksmīgas ekonomikas struktūras komponents. Pierādījumus šim apgalvojumam var atrast daudzās valstīs - vērtējot apdrošināšanas prēmiju īpatsvaru iekšzemes kopproduktā. Piemēram, ASV 2006. gadā šis rādītājs sastādīja 8.8%, Eiropas Savienības vidējais rādītājs ir 8.5%, savukārt Latvijā 2007. gadā apdrošināšanas prēmiju īpatsvars IKP bija tikai 2.95%. Autoresprāt, Latvijā apdrošināšanas loma vēl ir relatīvi zema, salīdzinot ar ASV un attīstītajām Eiropas Savienības valstīm. Tas nozīmē, ka Latvijā vajadzētu veicināt apdrošināšanas tirgus attīstību, jo valstīs, kur apdrošināšanas īpatsvars IKP ir lielāks, arī ekonomiskā situācija ir stabilāka, un vērojama vienmērīga ekonomiskā izaugsme.

Svarīgi ir pievērst uzmanību apdrošināšanas sektoram ne tikai kā riska pārvaldīšanas funkcijas īstenotājam, bet arī tam, ka apdrošinātāji ir nozīmīgi institucionālie investori, tie nodrošina lielu skaitu darba vietu, tie spēj darboties sociālajā jomā paralēli valsts institūcijām un veikt vēl citas ekonomiski nozīmīgas funkcijas. Jāņem vērā visi pozitīvie apdrošināšanas tirgus faktori, kas dod ieguldījumu valsts ekonomiskās situācijas uzlabošanā.

Autoresprāt, attīstot Latvijas apdrošināšanas tirgu, būtu iespējams veicināt Latvijas ekonomisko izaugsmi. Pašreizējā situācijā vismaz varētu tikt novērsti ekonomikas pārkaršanas draudi, kas pašlaik Latvijai ir ļoti aktuāla problēma.

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi.

Lai tiktu sasniegts darba mērķis, autore ir izvirzījusi sekojošus uzdevumus:

- noskaidrot teorētiskos aspektus par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz valsts ekonomisko izaugsmi;
- izvērtēt un salīdzināt pasaules, Eiropas un Latvijas apdrošināšanas tirgus;
- analizēt Latvijas ekonomisko situāciju, problēmas un izpētīt iespējamus veidus, kā apdrošināšanas sektors varētu veicināt ekonomiskās situācijas uzlabošanu;
- realizēt pētījumu par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi, izmantojot ekspertu aptaujas metodi un korelācijas analīzi;
- uz darba teorētiskās daļas analīzes un pētījuma rezultātu pamata izstrādāt secinājumus par apdrošināšanas tirgus attīstību, Latvijas ekonomisko izaugsmi un saistībām, kas pastāv starp apdrošināšanas tirgus darbību un Latvijas ekonomisko stāvokli, kā arī izstrādāt priekšlikumus, lai veicinātu Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstību un palielinātu apdrošināšanas sektora lomu valsts ekonomikā.

Darbā izmantotās metodes: aprakstošā jeb monogrāfiskā, grafiskā, statistiski analītiskā metode un prognozēšanas metodes.

Darba izstrādē izmantoti dažādi informācijas avoti: pasaules un Eiropas apdrošināšanas un citu institūciju pētījumi u.c. dati, literatūra par apdrošināšanas lomu ekonomiskajā izaugsmē, LR Ekonomikas ministrijas izstrādātā programma, literatūra par pētījumu metodēm, kā arī interneta resursi.

Darbā ietvertais pētījums tika veikts 2008. gada februārī - maijā. Pētījuma periods iekļauj laiku no 2007. gada līdz 2009. gadam (ieskaitot).

Atbilstoši izvirzītajam mērķim un risināmajiem uzdevumiem ir veidota bakalaura darba uzbūve.

Darba pirmajā nodaļā ir izpētīta un analizēta teorētiskā literatūra par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz valsts ekonomisko izaugsmi, pārsvarā balstoties uz dažādiem starptautiskiem pētījumiem.

Otrajā nodaļā darba autore izvērtējusi un salīdzinājusi pasaules, Eiropas un Latvijas apdrošināšanas tirgus.

Trešajā nodaļā ir analizēta Latvijas pašreizējā ekonomiskā situācija un ar to saistītās problēmas, balstoties uz LR Ekonomikas ministrijas sniegto informāciju, kā arī veidi, kā

apdrošināšanas sektora attīstība varētu vecināt Latvijas ekonomisko problēmu risināšanu un Latvijas ekonomisko izaugsmi.

Darba pēdējā nodaļā ir izvērtēta pētījuma par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko situāciju realizācija, atspoguļots iegūto rezultātu apkopojums, kā arī veikta rezultātu interpretācija.

1. APDROŠINĀŠANAS SEKTORA NOZĪME VALSTS EKONOMISKAJĀ IZAUGSMĒ

Jau pirmajā UNCTAD konferencē 1964. gadā tika apstiprināts tas, ka valsts apdrošināšanas un pārapirošināšanas tirgus ir būtiska ekonomiskās izaugsmes pazīme. Ir pierādīta apdrošināšanas sektora attīstības un ekonomiskās izaugsmes ilgtermiņa saistība (vidēji 5% no ekonomiskās izaugsmes skaidro valsts apdrošināšanas tirgus attīstība). Gandrīz visā literatūrā, kur aprakstīta apdrošināšana, autori uzsver apdrošināšanas pozitīvo ietekmi uz ekonomiku, kas skaidrojams ar riska nodošanu un kompensēšanu, kā arī ar finanšu starpniecības veicināšanu. Tomēr, izņemot nelielu daļu literatūras, kas aplūko attiecības starp apdrošināšanas nozari un ekonomikas izaugsmi, precīzos skaitļos šīs attiecības netiek vērtētas.¹

Eiropas Apdrošināšanas asociāciju federācija (*Comité Européen des Assurances* - turpmāk EAAF), balstoties uz Lisabonas stratēģiju, ir izstrādājusi ziņojumu "Apdrošināšanas sektora ieguldījums ekonomikas izaugsmē un nodarbinātībā Eiropas Savienībā". Minētajā dokumentā galvenokārt uzsvērts tas, cik liela nozīme pasaules ekonomikas attīstībā ir tieši apdrošināšanas nozarei. Turpmāk darba autore aplūkos EAAF izstrādāto ziņojumu un izklāstīs svarīgākās tā sniegtās atziņas.

2000. gada 23. un 24. martā Eiropas Savienības Padome pieņēma Lisabonas stratēģiju, kas nosaka "jaunu stratēģisko mērķi Eiropas Savienībai, lai stiprinātu nodarbinātību, ekonomiskās reformas un sociālo saliedētību kā uz zināšanām balstītas ekonomikas daļu". Stratēģijas bieži citētais mērķis ir – „Eiropas Savienībai jāķļūst par konkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē, kas ir spējīga uz pastāvīgu ekonomisko kāpumu, labākām darba vietām un ciešāku sociālo saliedētību”, gadu vēlāk stratēģija tika papildināta Gēteborgas Eiropas Savienības Padomes sanāksmē par ilgtspējīgu attīstību. Tajā tika pieņemta vienošanās pievienot ekoloģisko aspektu Lisabonas procesam. Stratēģija pašreiz balstās uz trim pīlāriem:

- ekonomiskā atjaunotne
- sociālā atjaunotne
- ekoloģiskā atjaunotne.²

Lisabonas stratēģijas nolūks ir radīt konkurētspējīgu vidi, lai veicinātu nodarbinātību un ilgtspējīgu izaugsmi ilgtermiņā. Ziņojumā vēstīts tas, ka apdrošināšanas nozarei ir ļoti svarīga

¹ Kugler, M., Ofoghi, R. *Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from the UK*. Southampton: University of Southampton, July 2005, p.18.

² *Lisbon Strategy*[tiešsaiste]. European Commission – [atsauce 02.02.2008] Pieejams: http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm

loma šajā stratēģijā, un tas nodrošina pierādījumus, kas apliecina apdrošinātāju ieguldījumu Eiropas attīstībā un nodarbinātībā.

Ekonomisti uzskatāmi ir pierādījuši, ka ekonomikas izaugsme un apdrošināšana ir viena no otras atkarīgas, un pasaule bez apdrošināšanas pakalpojumiem būtu mazāk attīstīta un mazāk stabila.

Apdrošināšana veicina ekonomikas attīstību dažādos veidos:

- apdrošināšana samazina kapitāla apjomu, ko uzņēmumiem nepieciešams pārvaldīt;
- apdrošināšana veicina investīciju plūsmu un jaunievedumu radīšanu, izveidojot daudz drošāku vidi šīm aktivitātēm;
- apdrošinātāji ir stabili partneri papildus darbotiespējīgas sociālās aizsardzības sistēmas attīstībā, īpaši uzsverot veselības aizsardzības nozari un pensionārus;
- kā institucionālie investori apdrošinātāji sekmē finanšu tirgus modernizāciju un dod iespēju uzņēmumiem piekļūt līdzekļiem;
- apdrošināšana veicina saprātīgus riska vadības pasākumus ar cenu mehānisma un citu metožu palīdzību, kā arī dod ieguldījumu apzinīgā un ilgtspējīgā ekonomikas attīstībā;
- apdrošināšana sekmē stabilu patēriņu visā patērētāja dzīves laikā.

Tomēr, lai ļautu apdrošināšanas sektoram pilnīgi izmantot tā nozīmīgo ekonomisko un sociālo lomu, ir nepieciešama optimāla regulējošā vide. Turklāt, vajadzētu tikt iedrošināta uz risku balstītu cenu izstrādāšana, lai palīdzētu uzņēmumiem un mājsaimniecībā maksimizēt to labumu apjomu, ko iespējams saņemt no pieejamā apdrošināšanas seguma. Visbeidzot, politikas veidotājiem vajadzētu pievērsties dialoga veidošanai ar visām ieinteresētajām pusēm un jo īpaši ar apdrošinātājiem, lai modernizētu sociālās aizsardzības sistēmas.

Lisabonas stratēģijā izvirzītie politiskie mērķi skar dažādas ekonomikas un sociālās nozares, iekļaujot efektīva iekšējā tirgus ieviešanu, spēcīgu industriālo aktivitāšu attīstību, kā arī jaunu darba vietu radīšanu. Lisabonas stratēģija tāpat ierosina radīt precīzas politikas vadlīnijas, lai sekmētu efektivitāti un attīstību, lai gan vairumā oficiālo dokumentu nav speciālas atsauces uz apdrošināšanas sektoru. Eiropas apdrošināšanas nozares pārstāvji ir pārliecināti, ka apdrošināšanai ir pozitīva ietekme uz ekonomisko aktivitāti un ka tā spēj palīdzēt sasniegt Lisabonas stratēģijas mērķus. Darba autores aplūkots EAAF ziņojums izskaidro, kā apdrošināšana varētu palīdzēt atbalstīt valsts ekonomisko izaugsmi un nodarbinātību. Ziņojumā tiek iezīmēti arī nepieciešamie soļi, lai ļautu ekonomikai iegūt labumu no veiksmīgi attīstīta apdrošināšanas sektora.

Spēcīgs nacionālais apdrošināšanas sektors attēlo pareizas ekonomiskās sistēmas būtisku iezīmi, dodot ieguldījumu ekonomikas izaugsmē un atbalstot augstu nodarbinātības līmeni. Integrētā ekonomiskā vidē, kāda ir Eiropas Savienībā, dalībvalstu apdrošināšanas

sektora ieguldījums ekonomikas izaugsmē var būt izšķirošs. Lēna un nevienmērīga apdrošināšanas attīstība, īpaši nedzīvības, paaugstina gan fizisko personu, gan uzņēmumu pieņemto ekonomisko lēmumu riska līmeni, tādējādi aizkavējot ekonomisko aktivitāti. Ja nepastāvētu apdrošināšana, liela daļa no pārējās ekonomikas tāpat nepastāvētu. Bez uzticamas riska apvienošanas un nodošanas mehānisma liela daļa ekonomisko aktivitāšu vienkārši nenotiktu.

Arvien pieaug tādas empīriskās literatūras apjoms, kas cenšas novērtēt saistības starp makroekonomiskajiem rādītājiem un apdrošināšanas sektora lielumu. Frensis Otreville (Francois Outreville – UNCTAD, 1990) uzsāka pētīt attiecības starp apdrošināšanas attīstību un ekonomikas izaugsmi attīstības valstīs. Viņa atklājumi parādīja, ka gan nedzīvības, gan dzīvības apdrošināšana stimulē nozīmīgu ekonomikas attīstību. Ians Vebs (Ian Webb – Starptautiskais Apdrošināšanas Fonds), Mārtins Greis un Herolds Skipers (Martin Grace, Harold Skipper – Džordžijas Valsts Universitāte, 2001) veica vispārēju empīrisko analīzi un secināja, ka apdrošināšanas sektora un finanšu starpniecības attīstība palielina kopējo produktivitāti, veicinot efektīvu līdzekļu sadali.

Turpmāk darba autore, balstoties uz EAAF ziņojumu, izskaidros, kādā veidā apdrošināšana veicina ekonomisko izaugsmi.

Pirmkārt, apdrošināšanas nozare sekmē ekonomisko attīstību, nodrošinot plašu apdrošināšanas segumu uzņēmumiem, uzlabojot to finansiālo stāvokli. Apdrošināšana ļauj firmām paplašināties un uzņemt ekonomiskos riskus bez nepieciešamības atlikt papildus līdzekļus fondos priekš neparedzētiem izdevumiem. Piemērota biznesa apdrošināšanas seguma trūkums var kļūt īpaši bīstams maziem uzņēmumiem. Ierobežots kapitāls un grūtības piekļūt finanšu tirgiem padara tos neaizsargātus pret nelabvēlīgiem notikumiem. Ja neeksistētu apdrošināšanas firmas, vajadzētu milzīgus drošības fondus, lai tiktu nodrošināta aizsardzība pret dažādiem riskiem. Daudzām mazām firmām šie fondi varētu izrādīties lielāki nekā līdzekļi, ar ko šīs firmas darbojas kopumā. Tādējādi bez apdrošināšanas šādu firmu kopskaits strauji samazinātos.

Otrkārt, apdrošināšana sniedz pozitīvu efektu saistībā ar ekonomiku, uzlabojot uzņēmējdarbības rezultātus – veicinot investīciju plūsmu, jaunievedumu ieviešanu, tirgus dinamiku un konkurenci. Priekšnoteikums gatavībai uzņemt risku ir inovatīva domāšana un rīcība. Kopš (potenciālie) uzņēmēji raksturojas ar nepatiku pret risku, gatavība uzņemt dažādus riskus var tikt uzskatīta par retu parādību. Taču jo lielāka gatavība uzņemt risku, jo labāki rezultāti tiks sasniegti. Apdrošināšana samazina risku, kam pakļauti uzņēmēji, atvieglojot un apvienojot dažādas procedūras, kā arī ļauj uzņēmējiem uzņemt papildus riskus. Veiksmīgi attīstīts apdrošināšanas tirgus palīdz optimizēt riska uzņemšanās biežumu,

pārnesot šo procesu no konservatīviem uz novatoriskiem un rentabliem pasākumiem. Piemēram, neapdrošinātie uzņēmumi parasti neizmanto jaunas biznesa iespējas, tie mazāk investē jaunievedumos un to līdzdalības pakāpe globālajos tirgos ir zema.

Treškārt, apdrošināšana dod savu ieguldījumu, piedāvājot sociālo aizsardzību līdzās valsts sociālajai aizsardzībai un mazinot spiedienu uz publiskā sektora finansēm. Visās industrializētajās valstīs notiek debates par nepieciešamību pārkārtot valsts piedāvāto sociālo aizsardzību. Iedzīvotāju struktūra fundamentāli mainās, proti, pieaug sagaidāmais dzīves ilgums, palielinās vecu cilvēku skaits un krītas dzimstības rādītāji. Vienlaikus cilvēki cer saņemt augsta līmeņa veselības aprūpi, pensijas, bezdarba pabalstus un citus sociālos pabalstus. Ja reforma netiks strauji īstenota, šāda attīstības tendence izraisīs vispārējas bažas par nākotni. Tiek prognozēts, ka, nemainot politiku, publiskās finanses tiks pakļautas spēcīgam spiedienam, un potenciālā Eiropas Savienības ekonomikas izaugsme līdz 2030. gadam var samazināties gandrīz uz pusi. Turklāt, šāda situācija izraisīs algu pieaugumu, taču samazinās tieksmi patērēt, citiem vārdiem sakot, tas samazinās pieprasījumu un konkurētspēju. Pie tam liela daļa iedzīvotāju pilnībā nav izpratuši vājās sociālās aizsardzības izredzes. Nozīmīga reforma pastāvošajā sociālās aizsardzības sistēmā ir nepieciešama vairumā no Eiropas Savienības dalībvalstīm. Privātie apdrošinātāji spēj atbalstīt aizsardzības sistēmu papildus valsts piedāvātajai. Piemēram, tādi apdrošināšanas produkti kā darba atalgojuma apdrošināšana varētu būt svarīgi mājāsaimniecībā, lai izvairītos no neērtībām, ko rada bezdarbs ekonomiskās lejupslīdes laikā. Svarīga ir arī veselības un cita veida apdrošināšana. Dažās valstīs, piemēram, ASV, Vācijā un Nīderlandē¹, veselības un nelaimes gadījumu apdrošināšana ir ļoti populāra. Radikāla veselības aprūpes sistēmas reforma ir nepieciešama vairumā industriāli attīstīto valstu. Pastāv pilnīga vienprātība par to, ka šajā procesā nepieciešams iesaistīt arī privāto sektoru. Taču gan publiskajiem, gan privātajiem sektoriem ir skaidri jādefinē to kompetences līmenis.

Ceturtkārt, apdrošināšanas sektors ir nozīmīgs valsts ekonomikā, jo tas nodrošina finanšu starpniecības pakalpojumu pieaugumu, kā arī rada viegli realizējamus līdzekļus un veicina uzkrājumu apgrozību. Apdrošināšanas kompānijas ir lielākie institucionālie investori. Tādēļ apdrošinātāji redz labumu, ko sniedz moderna, konkurētspējīga finanšu tirgus attīstība. Turklāt tas atvieglo uzņēmumu piekļuvi kapitālam un piedāvā virkni kapitālieguldījumu iespējas.

Piektkārt, apdrošināšana veicina saprātīgu riska vadību gan uzņēmumos, gan mājāsaimniecībās, kā arī dod ieguldījumu ilgtspējīgā un apzinīgā attīstībā. Apdrošinātāju

¹ *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p.13.

riska novērtējums atspoguļojas polises cenā un noteikumos. Tādā veidā apdrošinātāji piedāvā firmām un mājsaimniecībām to riska līmeņa indikatoru. Polises īpašnieks var rīkoties tā, lai samazinātu riska profilu vai lai samazinātu potenciālo kaitējumu, vai tā, lai samazinātu abus. Tādēļ, izmantojot riska novērtēšanu, apdrošināšana darbojas kā piesardzības veicinātājs un sekmē atbildīgu un ilgtspējīgu resursu izlietojumu. Klients skaidri var saskatīt riska mazināšanai veikto darbību priekšrocības. Šis process ietekmē lēmumus, kas skar ieguldījumus, un tādā veidā veicina ilgtspējīgu ekonomikas un sabiedrības attīstību.

Sestkārt, apdrošināšana veicina stabilu patēriņu visā iedzīvotāju dzīves laikā. Patēriņš sastāda vidēji gandrīz 80% no IKP un ir galvenais ekonomiskās izaugsmes un iedzīvotāju labklājības dzinējspēks¹. Piedāvājot finansiālo aizsardzību mūža garumā, apdrošināšana darbojas kā drošības tīkls, kas pieļauj stabilu patēriņu visā indivīda dzīves laikā. Piemēri:

- nekustamā īpašuma un citu objektu apdrošināšana ļauj mājsaimniecībām nosargāt savu vērtīgo īpašumu nelabvēlīgu notikumu iestāšanās gadījumā;
- atbildības apdrošināšana pasargā mājsaimniecības no sekām, kas rodas, ja tiek izraisīts kaitējums trešajām personām;
- dzīvības apdrošināšana personas nāves gadījumā pasargā tās radniekus no finansiāla sloga un/vai piedāvā ikgadējus stabilus ienākumus pēc pensijas vecuma iestāšanās;
- veselības un nelaimes gadījumu apdrošināšana nodrošina finansiālus resursus, kad tie visvairāk ir vajadzīgi;
- kredīta apdrošināšana atvieglo patēriņu un arī aizsargā patērētāju pret pārmērīga parāda rašanos.

Apdrošināšana, piedāvājot produktus, kas ir būtiski viesiem dzīves aspektiem, garantē dzīves standartu ievērošanu, atbalsta patēriņu, kas ir viens no galvenajiem ekonomiskās izaugsmes veicinātājiem. Nodrošinot stabilu dzīves līmeni miljoniem Eiropas iedzīvotāju, apdrošināšana paaugstina to pārliecību par nākotni un veicina patēriņu.²

Viens no jautājumiem, ko savā ziņojumā aplūko EAAF, ir privātā un valsts sektora attiecības. EAAF uzsver potenciālo valsts un privātā sektora sadarbību sarežģītos valsts politikas jautājumos. Jau šobrīd privātie apdrošinātāji aptver aizvien vairāk sfēras, kas tradicionāli ir publiskā sektora kompetencē. Apdrošināšana piedāvā laikā paveicamus un efektīvus risinājumus strauji mainīgās sabiedrības jaunajām vajadzībām. Apdrošinātāji nodrošina efektīvu segumu apdrošināmiem riskiem, t.i., tādos gadījumos, kad var tikt

¹ *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p. 16.

² *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p. 17.

identificēti piemēroti riska nesēji, kas apvienotu kopējo risku. Daudzās valstīs jau šobrīd privātie apdrošinātāji papildina publiskā sektora nodrošinātos pakalpojumus. Publiskajam sektoram gan nevajadzētu atkāpties pilnībā, jo privātie apdrošinātāji visus riskus efektīvi uzņemt nevar. Dažos apstākļos, piemēram, nozīmīgu terorisma incidentu gadījumā, ir grūti nodrošināt pilnu apdrošināšanas segumu vai arī tas ir ļoti dārgs, ņemot vērā to, ka potenciāli var tikt pieteiktas ievērojamas prasības. Šādos gadījumos valsts līdzdalība ir nepieciešama. Turklāt, attiecībām starp valsts un privāto sektoru ir jābūt nodibinātām ar atbilstošu vienošanos, lai tiktu nodrošināta savstarpēja cieņa pret katra sektora īpatnībām. Jāņem vērā tas, ka privātā sektora funkcionēšanas sfēra ievērojami atšķiras no publiskā sektora darbības vides.

EAAF ziņojumā ir ietvertas arī rekomendācijas politikas veidotājiem. Šajā dokumentā tiek uzsvērts tas, ka, lai nodrošinātu apdrošināšanas sektora nozīmīgumu ekonomikā, ir nepieciešama optimāla regulēšanas vide. Tas nozīmē, ka regulējumam jābūt ne tik sarežģītam, bet piemērotākam apdrošinātāju un viņu klientu reālajām vajadzībām. Būtu nepieciešams rosināt finansiālo izpratni un modrību attiecībā uz sociālajām izmaiņām, kas norisinās mūsdienu sabiedrībā. Cilvēkiem ir jābūt informētiem par izmaiņām sociālās drošības jomā, lai tie būtu spējīgi pieņemt adekvātus lēmumus, kas skar viņu pensiju un veselību nākotnē (privātpersonām) un viņu ekonomisko aktivitāti (uzņēmumiem). Apdrošināšanu regulējošai videi vajadzētu rosināt uz risku balstītu cenu politiku. Nepieciešams stimulēt riska vadību, lai tiktu panākta drošība, ka privātās un valsts institūcijas apzinās risku, ar ko tās saskaras, un īsteno pasākumus, lai mazinātu riska ietekmi uz to darbību. Turklāt, radot jaunu, demogrāfiskām un sociālām izmaiņām atbilstošu pensiju un veselības aprūpes politiku, politikas veidotājiem vajadzētu pievērst pastiprinātu uzmanību valsts un privātā sektora attiecībām. Valsts un privātā sektora sadarbība būtu izdevīga visām pusēm: valsts institūcijām, iedzīvotājiem un apdrošinātājiem.¹

2006.gadā PB veica pētījumu par to, vai apdrošināšanas tirgus darbība veicina ekonomisko izaugsmi. Šajā pētījumā atrodami apgalvojumi, ka apdrošināšanas tirgus, kas pārstāv gan finanšu starpniecības nozari, gan nodrošina riska nodošanu un kompensēšanu, var dot savu ieguldījumu ekonomikas izaugsmē, ļaujot veikt efektīvāku dažādu risku vadīšanu un laižot apgrozībā iekšzemes uzkrājumus. Pēdējās desmitgades laikā apdrošināšanas tirgus darbība ir ievērojami paplašinājusies, īpaši jaunajos (attīstības stadijā esošos) tirgos, veicinot liberalizācijas procesu un finansiālo integrāciju. PB pētījumā tika noskaidrots, vai pastāv cēloņsakarība starp apdrošināšanas tirgus darbību (dzīvības un

¹*The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p. 3 – 21.

nedzīvības) un ekonomisko izaugsmi. Izmantojot vispārinātu dinamisko modeļu momentu metodi un 56 valstu datus par laika posmu no 1976. gada līdz 2004. gadam, tika atrasts spēcīgs pierādījums tam, ka pastāv cēloņsakarība starp apdrošināšanas tirgus darbību un ekonomisko izaugsmi. Gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanai ir pozitīvs un nozīmīgs efekts uz ekonomikas izaugsmi. Valstīs ar augstu ienākuma līmeni ievērojamāki ir dzīvības apdrošināšanas rezultāti, bet nedzīvības apdrošināšanas rezultāti ir nozīmīgi gan valstīs ar augstu ienākuma līmeni, gan attīstības valstīs.

Pēdējās divās desmitgadēs ir vērojama paātrināta pasaules apdrošināšanas tirgu izaugsme. Pasaules kopējais bruto parakstīto prēmiju apjoms pieaudzis par 82% laikā no 1997. gada līdz 2004. gadam (104% -dzīvības apdrošināšanas, 60% - nedzīvības apdrošināšana). Absolūtos skaitļos: no 1.6 triljoniem USD līdz 2.9 triljoniem USD. Pēdējā laikā jaunajos tirgos apdrošināšanas sektora izaugsme ir bijusi ievērojami straujāka nekā industriāli attīstītās valstīs (52% pretēji 27% laikā no 1997. gada līdz 2004. gadam), atspoguļojot liberalizāciju un finansiālo integrāciju pēc strukturālo reformu īstenošanas. Apdrošināšanas tirgus veicina efektīvu riska vadību, atbalstot jauna kapitāla akumulāciju un mobilizējot iekšējos uzkrājumus produktīvos ieguldījumos. Tādējādi augstākminētie pierādījumi izraisa jautājumus attiecībā uz straujas apdrošināšanas tirgus izaugsmes ietekmi uz ekonomikas attīstību. Lai gan tiek atzīts apdrošināšanas tirgus darbības potenciālais ieguldījums ekonomikas attīstībā, tomēr iespējamās cēloņsakarības starp apdrošināšanas tirgus aktivitātēm un ekonomikas izaugsmi nav pētītas tik plaši, kā, piemēram, banku sektora ietekme. Tas atspoguļo gan datu pieejamības problēmu par apdrošināšanas sektoru, gan šī sektora diezgan „noslēpumaino reputāciju ekonomikas aprindās”.

PB pētījuma mērķis ir nodrošināt sistemātisku apdrošināšanas sektora ietekmes uz ekonomikas attīstību novērtējumu, ņemot vērā atšķirīgos efektus, ko dzīvības un nedzīvības apdrošināšana varētu sniegt caur dažādiem labumiem, ko tās nodrošina mājāsaimniecībām un uzņēmumiem. Lai paveiktu šo uzdevumu, kā apdrošināšanas sektora darbības novērtējums tika izmantotas apdrošināšanas prēmiju apjoms 56 valstīs laikā no 1976. līdz 2004. gadam. Tika izmantota novērtēšanas metode, kas ir piemērota paneļdatiem un atbild par skaidrojošo mainīgo endogēniskumu.¹

Pētījumā, ko veica PB, tiek uzsvērti vairāki veidi, kā apdrošināšanas sektora darbība sekmē ekonomikas attīstību:

- nodrošinot finansiālo stabilitāti;
- veicinot tirdzniecību un komercdarbību;

¹ *Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries.* World Bank, December 2006, p.1.

- mobilizējot iekšējos uzkrājumus;
- ļaujot veikt efektīvāku dažādu risku vadīšanu, un tādējādi veicinot jaunu līdzekļu akumulāciju;
- sekmējot daudz efektīvāku iekšzemes kapitāla sadali;
- palīdzot mazināt zaudējumus.

Turklāt, ir iespējams, ka dzīvības un nedzīvības apdrošināšana dažādi ietekmē ekonomikas attīstību, jo šie divi apdrošināšanas veidi aizsargā mājsaimniecības un uzņēmumus pret dažāda veida riskiem, kas ietekmē ekonomisko aktivitāti atšķirīgos veidos. Atšķirība ir arī tā, ka dzīvības apdrošināšanas kompānijas vairāk sekmē ilgtermiņa ieguldījumus, savukārt nedzīvības apdrošināšanas kompānijas drīzāk veicina īstermiņa ieguldījumus.¹

Vīnes Eiropas Institūta Ekonomikas un biznesa administrācijas universitātes pētījumā par apdrošināšanas un ekonomikas izaugsmes saistību tiek uzsvērts², ka valstīs ar labāk attīstītu finanšu sistēmu var vērot pastāvīgu un stabilu ilgtermiņa izaugsmi. Labi attīstītiem finanšu tirgiem ir spēcīga pozitīva ietekme uz kopējo faktoru produktivitāti, kas izskaidro lielāku ilgtermiņa izaugsmi. Pateicoties augošajai apdrošināšanas sektora daļai kopējā finanšu sektorā gandrīz visās attīstības un attīstītajās valstīs, pieaug arī apdrošināšanas nozares attīstības nozīmīgums. Apdrošināšanas kompānijas ir vieni no lielākajiem investoriem vērtspapīru un nekustamā īpašuma tirgū, un to iespējamā ietekme un ekonomikas attīstību drīzāk pieaugs nekā samazināsies sakarā ar sabiedrības novecošanos, ienākumu atšķirību paplašināšanos un globalizāciju.

Finanšu sektora, kurā ietilpst arī apdrošināšana, loma ir virzīt resursus no uzkrājējiem uz dažādiem investīciju projektiem. Finanšu sektors uzrauga naudas līdzekļu saņēmējus, tādējādi uzlabojot resursu piešķiršanu, mobilizē uzkrājumus, samazina kapitāla izmaksas, nodrošina risku vadību un likviditāti. Lielu daļu no šīm funkcijām veic apdrošināšanas sektors, un tādā veidā tam ir ļoti nozīmīga loma ekonomikas attīstībā.

No klientu viedokļa galvenā apdrošināšanas funkcija ir riska pārvietošana. Parasti apdrošinātais samaksā prēmiju un ir aizsargāts pret specifiskām nenoteiktībām. Samazinot nenoteiktību un nepastāvību, apdrošināšanas kompānijas izlīdzina ekonomisko ciklu un samazina krīžu ietekmi mikro un kopējā makro līmenī. Pastāvot apdrošināšanas kompensācijai, tiek veicināta preču, pakalpojumu un citu vērtību pirkšana, glabāšana un pārdošana. Tādējādi drošība par īpašumu sekmē tirdzniecību, transporta nozari, kā arī

¹ *Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries.* World Bank, December 2006, p.1-3.

² **Haiss, P., Sumegi, K.** The Relationship of Insurance and Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis. In: 2006 EcoMod Conference, Hongkong, June 28-30,2006. Abstracts. Vienna, 2006, p.1.

kreditēšanu, un arī citi sektori spēcīgi „paļaujas” uz apdrošināšanas pakalpojumiem. Turklāt apdrošināšana atbrīvo personas no bailēm riskēt, pērkot automašīnas vai nekustāmo īpašumu, tādējādi palielinot nacionālo patēriņu. Tāpat apdrošināšana palīdz uzņēmumiem pretoties draudiem, ko izraisa to biznesa aktivitātes, piemēram, iekārtu salūšana, transportēšanas riski u.c., kas ietilpst īpašuma zaudējumos. Apdrošināšana arī aizsargā pret iespējamām negatīvām sekām, ko izraisa atsevišķu personu vai uzņēmumu darbība, un kas apdraud viņus pašus un apkārtējos. Tiek samazinātas bažas par bīstamām brīvā laika aktivitātēm, riskantiem ieguldījumiem u.tml.

Kopš apdrošinātāji piedāvā riska pārņemšanas mehānismu, viens no to galvenajiem mērķiem ir risku novērtēšana un vadīšana. Apdrošinātāji var izmantot apdrošināšanas prēmijas kā netiešu ietekmi uz resursu izšķērdēšanu, un arī, lai pazeminātu kopējo riska līmeni, ar ko saskaras valsts ekonomika. Proti, personām un uzņēmumiem, kas uzņemas lielu risku, par apdrošināšanas pakalpojumiem ir jāmaksā daudz vairāk nekā tiem, kas risku apzinās un cenšas to novērst.

Kopumā – apdrošināšanas kompānijas palielina savu klientu iespējas, kas īstermiņā rada vairāk izdevumu, bet ilgtermiņā var palielināt ienākumus un ekonomisko efektivitāti, pateicoties jauniem produktiem un pakalpojumiem. Taču jāpiemin arī negatīvas sekas, kas var rasties pārvietojot un kompensējot risku. Pastāv tendence, kas izraisa negatīvu apdrošināšanas sektora ietekmi un ekonomiku. Proti, apzinoties apdrošināšanas segumu, polišu īpašnieki maina savu uzvedību. Riska pārvietošana ne tikai palīdz apdrošinātajam nosegt iespējamus zaudējumus, bet arī atbrīvo to no piesardzības pasākumiem, kas domāti, lai novērstu apdrošināšanas gadījuma iestāšanos vai samazinātu bojājumu apjomu.

Kopš parādījušās apdrošināšanas kompānijas, finanšu tirgū ir ienācis papildus konkurents, kas patērētājiem ļauj dažādēt viņu ieguldījumu portfeli un aizvietot noteiktas investīcijas ar citām. Tā kā iespējamo zaudējumu kompensāciju ir iespējams apdrošināt, uzņēmumu un mājsaimniecību atkarība no piesardzības uzkrājumiem arvien samazinās. Uzkrājumu aizvietošanas apmērs ir atkarīgs no tā, kā tiek finansētas apdrošināšanas prēmijas. Prēmijas var segt no papildus ienākumu plūsmas tieši finanšu tirgū (bez aizvietošanas), vai līdzekļus no viena starpnieka (piemēram, bankas) ieskaitīt apdrošināšanas kompānijas ienākumos/aktīvos. Tādējādi apdrošināšanas pakalpojumu piedāvājuma rezultātā pieaug mājsaimniecību patēriņš un/vai pieaug konkurence tirgū un tādā veidā arī tirgus funkcionēšanas efektivitāte.

Apdrošināšanas sektora „uzkrājumu aizstāšanas efekts” visvairāk ir saistīts ar dzīvības apdrošināšanu. Uzkrājumu starpniecības tirgū tieši dzīvības apdrošināšanas sabiedrības ir guvušas vislielākos panākumus un arī daļēji pārņēmušas banku tirgus daļu. Šo efektu

kompānijas izmanto arī citu tirgus dalībnieku tirgus daļu pārņemšanai. Pagājušā gadsimta 90.-tajos gados dzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoms Eiropā gandrīz dubultojās, nodrošinot apdrošināšanas kompānijām vēl nozīmīgāku vietu finanšu starpniecības tirgū. Savienojot apdrošināšanas un ieguldījuma elementus, apdrošinātāji izmantoja „uzkrājumu ideju”, lai piesaistītu jaunus klientus vai palielinātu prēmiju ieņēmumus. Sakarā ar ienākšanu papildus tirgū, apdrošināšana daļēji iekļauj arī banku pakalpojumus, finanšu un investīciju darījumus. Īpaši dzīvības apdrošinātāji un pensiju fondi aizstāj uzkrāšanas paņēmienus un tādējādi arī veicina konkurenci investīciju un banku sektorā.

Apdrošināšanas starpniecības pakalpojumi palielina tirgus konkurenci, dod iespēju patērētājiem piekļūt dažādiem investīciju portfeliem un tādā veidā samazina vispārējo risku, ar ko saskaras ekonomika. Rezultātā samazinās nepieciešamība uzkrāt un samazinās iekšzemes uzkrājumu līmenis. Ietekmes uz ekonomiku novērtēšanai lietderīgi izmantot dzīvības apdrošināšanas prēmiju un uzkrājumu īpatsvaru IKP. Līdz 1998. gadam kopējo prēmiju un uzkrājumu līmenis attīstījās diezgan līdzīgi, taču vēlāk dzīvības apdrošināšanas prēmiju un līdz ar to arī kopējais prēmiju apjoms ir pieaudzis, kamēr uzkrājumu līmenis samazinās. Taču šos datus iespējams ir ietekmējusi procentu likmju sarukšana jaunās tūkstošgades sākumā, kā rezultātā samazinājās tieksme uzkrāt.

Apdrošināšanas pamatfunkcija ir apdrošināšanas gadījuma iestāšanās rezultātā cietušajām personām kompensēt radušos zaudējumus. Parasti kompensācija tiek izmaksāta no fonda, kuru veido daudzu polišu īpašnieku prēmiju maksājumi. Taču, lai nodrošinātu kompāniju maksātspēju un pasargātu rezerves no izsīkšanas, saņemtās prēmijas ir jāpārvalda profesionālā veidā. Maksātspēja var rasties tādēļ, ka apdrošināšanas prēmijas rēķina izrakstīšanas brīdi un prēmijas apmaksas brīdi šķir zināms laiks, un pēkšņa katastrofa var izraisīt strauju pieprasījuma pieaugumu pēc finansiāla seguma. Rezervju izsīkšana var tikt novērsta ar apdrošinātāju iespējām investēt un tādējādi ar saņemto peļņu no darījumiem finanšu tirgū. Šādā veidā apdrošinātāji kļūst par lielākajiem investoriem ekonomikā.¹

Apdrošināšanas sektors ir nozīmīgs kapitāla finansēšanas avots. Dzīvības apdrošināšanas kompānijas, kuras maksājumus par apdrošināšanas polisēm var ieguldīt ilgtermiņā (jo iespējamās atlīdzības izmaksas biežāk veic pēc pietiekoši ilga laika perioda), teorētiski var veikt ievērojamākus investīciju darījumus. Taču arī riska apdrošināšanas kompānijas, kas piedāvā apdrošināšanas polises aizsardzībai pret konkrētiem riskiem un parasti ir īstermiņā, būtisku daļu no prēmiju ieņēmumiem novirza investīcijām. Jebkurai

¹ Haiss, P., Sumegi, K. The Relationship of Insurance und Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis. In: 2006 EcoMod Conference, Hongkong, June 28-30,2006. Abstracts. Vienna, 2006, p.1-7.

apdrošināšanas kompānijai ir jāuzkrāj rezerves, kas domātas paredzamajiem atlīdzību prasījumiem nākotnē, taču šīs rezerves iespējams arī veiksmīgi investēt.¹

Veids, kā investīciju darījumi tiek izpildīti, ietekmē vispārējo apdrošināšanas kompāniju darbības sniegumu, un tas atspoguļojas ekonomikā kopumā. Atkarībā no vēlēšanās uzņemties ar uzņēmējdarbību saistītus riskus, apdrošinātāji var īstenot investīciju darījumus divos dažādos veidos. Pirmkārt, tie var rīkoties kā vienkārši fondu pārvaldītāji, novēršot vērtību devalvāciju, apmierinot pilnvaroto personu prasības un saņemot prēmijas, lai saglabātu apmierinošu finansiālo pamatu. Apdrošinātāju peļņa varētu būt procenti no saņemtajām prēmijām, kas būtu atkarīga no ikgadējā vidējā pārvaldīto aktīvu apjoma. Otrajā gadījumā apdrošināšanas kompānija var darboties kā riskants zaudējumu kompensācijas pārdevējs. Apdrošinātāji var iegūt papildus peļņu, izmantojot atšķirību starp morālo risku, ko izjūt polises īpašnieks, un fizisko risku, kas ir statistiski pamatoti aprēķināts.

Tādējādi būtiskākais apdrošinātāju ieguldījums IKP pieaugumā rodas no to aktīviem, to izmantošanas veida finanšu tirgū: kādā veidā tiek ieguldīts (nekustāmais īpašums, akciju tirgus - kādā nozarē), kur tiek ieguldīts (iekšzemes tirgū, ārvalstīs), un kādā intensitātē tiek ieguldīts.²

Kopumā, atsevišķi aplūkojot nedzīvības un dzīvības apdrošināšanu, apdrošināšanas sektora loma ekonomikas attīstībā ir šāda:

- Vispārējā apdrošināšana, ietverot riska parakstīšanu un riska kontroli, nodrošina vienmērīgu ekonomiskās izaugsmes modeli dažādos veidos. Apdrošināšana mazina dažādu katastrofu un nelaiemes gadījumu negatīvo ietekmi uz ekonomiku. Tādas katastrofas kā plūdi, vētras var nobīdīt valsts ekonomisko progresu par vairākiem gadiem. Arī tādi lokāli notikumi kā rūpnīcu vai citu ražotņu un to ierīču bojājumi var radīt sarežģījumus vairākus ekonomikas sektoros.
- Tāpat apdrošināšana palīdz vietējiem uzņēmējiem uzturēt vēlmi uzņemties risku. Vairāki apdrošināšanas produkti, piemēram, īpašuma apdrošināšana, atbildības par produkta nekaitīgumu apdrošināšana, kredītu apdrošināšana uzņēmumu kreditēšanas gadījumā, ir plānoti tam, lai mazinātu to risku, kas saistīts ar biznesa paplašināšanos un citiem darījumiem. Bez šiem apdrošināšanas produktiem uzņēmēji samazinātu savu aktivitāti iesaistīties jaunos, nezināmos pasākumos, un tiem būtu grūtības saņemt finansējumu minētajām aktivitātēm. Tas samazinātu investīciju apjomu un novestu pie produkcijas izlaides un nodarbinātības krituma ekonomikā.

¹ **Wasow, B.** Insurance and Investment. In: *The Insurance Industry in Economic Development*. New York, New York University Press, 1986, p. 105-106.

² **Haiss, P., Sumegi, K.** The Relationship of Insurance und Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis. In: 2006 EcoMod Conference, Hongkong, June 28-30,2006. Abstracts. Vienna, 2006, p.8.

- Apdrošināšanai nozīmīga loma ir arī pie uzkrājumu izvietojuma, lai sekmētu kapitāla veidošanos. Attīstības procesā finanšu kapitāls ir izšķirošs, īpaši mazo un vidējo uzņēmumu izaugsmē, jo tiem nav pietiekamas rezerves, lai finansētu savu paplašināšanos. Šajā gadījumā investoru funkciju var īstenot dzīvības apdrošināšanas sektors, jo tas ir nozīmīgs investīciju avots, pateicoties tā ilgtermiņa rezervju uzkrāšanai, kas tiek investētas jaunās nozarēs, infrastruktūrā, valdības saistību segšanā u.c.¹

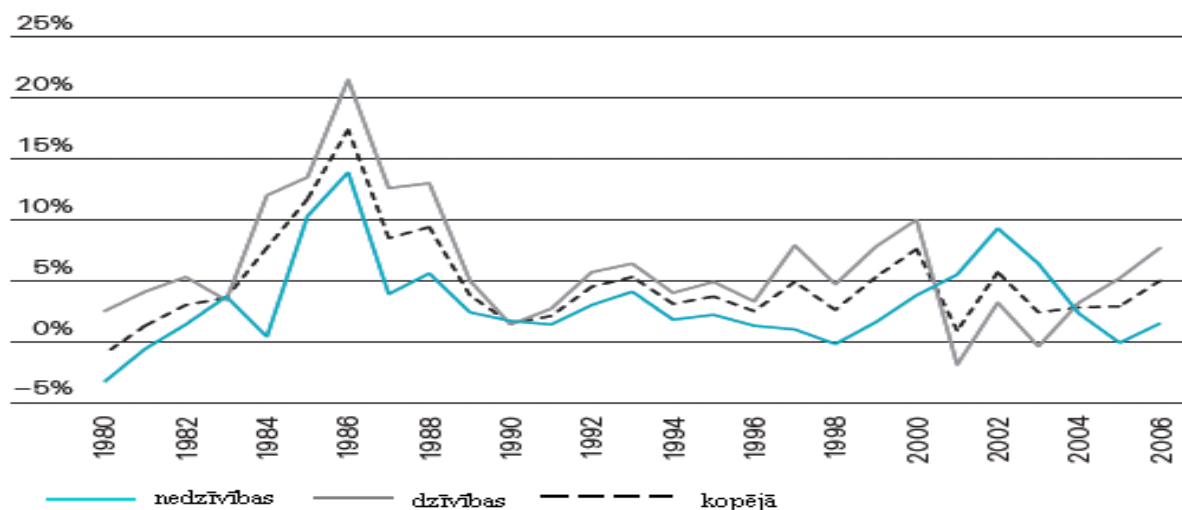
¹ **Shelp, J., P.** Insurance Industry Technology. **In:** *The Insurance Industry in Economic Development*. New York, New York University Press, 1986, p.63.

2. PASAULES, EIROPAS UN LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS TIRGUS RAKSTUROJUMS

2.1. Pasaules apdrošināšanas tirgus raksturojums

Lai raksturotu pasaules apdrošināšanas tirgus aktualitātes, darba autore izmantojusi vienas no pasaules vadošajām pārapsdrošināšanas kompānijām „Swiss Re” publikāciju „Sigma No 4/2007”. Pārapsdrošināšanas kompānija „Swiss Re” dibināta 1983. gadā Cīrihē, Šveicē, darbojas 25 pasaules valstīs un piedāvā savas zināšanas un pakalpojumus klientiem visā pasaulē.

2006. gadā pasaules kopējais parakstīto prēmiju apjoms sasniedza 3 723 miljardus USD. Šis skaitlis sadalās: 2 209 miljardi USD - dzīvības apdrošināšanā un 1 514 miljardi USD - nedzīvības apdrošināšanā. Kopējais prēmiju apjoms salīdzinot ar 2005. gadu pieauga par 5%, attiecīgi dzīvības apdrošināšanā 7.7%, nedzīvības apdrošināšanā 1.5%. Pasaules apdrošināšanas prēmiju dinamiku var aplūkot 2.1. attēlā.

2.1. att. Pasaules kopējo parakstīto apdrošināšanas prēmiju dinamika laikā posmā 1980.-2006.

Avots: Swiss Re Sigma No 4/2007. World insurance in 2006¹

Kā jau minēts iepriekš, 2006. gadā pasaules dzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoms pieauga par 7.7%. Šis rādītājs ir augstākais kopš 2000. gada. Par šo izaugsmi visvairāk ir atbildīgs Rietumeiropas tirgus, kas paplašinājās par 12%. To veicināja strauja reģionālo tirgu attīstība Lielbritānijā, Francijā, Vācijā. Arī Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs bija vērojams nozīmīgs prēmiju apjoma pieaugums, proti, par 19%. Dzīvības apdrošināšanas tirgu ietekmēja vairāki faktori: pirmkārt, likumdošanas un nodokļu izmaiņas, kas veicināja pensijas

¹ World insurance in 2006: premiums came back to „life”. Swiss Re Sigma No 4/2007 [tiešsaiste]. Swiss Re, December 2007 – [atsauce 27.02.2008]. Pieejams: World insurance in 2006: premiums came back to „life”. Swiss Re Sigma No 4/2007. Zurich: Swiss Reinsurance Company, 2007, p.8.

uzkrājumu un ikgadējo ienākumu produktu pieprasījumu; otrkārt, vērtspapīru tirgus straujā attīstība, kas sekmēja saistīto produktu attīstību; treškārt, spēcīgā dzīvības apdrošinātāju pozīcija galvenajos tirgos kapitāla ziņā sekmēja visas nozares konkurētspēju. Visbeidzot, strauji augošais nekustamā īpašuma tirgus un bankas garantiju popularitāte stimulēja gan industriāli attīstītos, gan augošos tirgus. Industriāli attīstīto valstu dzīvības apdrošinātāji dod priekšroku uzkrājumiem un ikgadējo ienākumu produktiem, lai palīdzētu personām nodrošināt stabilu finansiālo stāvokli vecumā, savukārt valstīs, kur tirgus atrodas pilnveidošanās stadijā, dominē tradicionālie dzīvības apdrošināšanas produkti.

Dzīvības apdrošinātāju kopējo peļņu spēcīgi veicināja vērtspapīru tirgus pozitīvais stāvoklis. Tas ietekmēja arī prēmiju maksājumu samazināšanos un uzlaboja kompāniju izdevumu rādītājus. Pateicoties šiem rezultātiem, dzīvības apdrošinātāju pozīcija kapitāla ziņā 2006. gadā ievērojami uzlabojās. Savukārt lielāks riska kapitāls laika gaitā ļauj dzīvības apdrošinātājiem izmaksāt lielākas naudas summas, kam vajadzētu sekmēt turpmāku apdrošināšanas tirgus izaugsmi.

Globālo parakstīto nedzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoms 2006. gadā pieauga par 1.5% attiecībā pret 2005. gadu. Īpaši zems pieauguma rādītājs bija industriāli attīstītās valstīs - tikai 0.6%, savukārt valstīs ar pilnveidojošos tirgu prēmiju apjoms pieauga spēcīgi - par 11%. Vidējais nedzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoma pieaugums Eiropas valstīs bija 0.5%. Tas skaidrojams ar to, ka Rietumeiropas valstīs pat bija vērojams prēmiju apjoma kritums, taču vienlaicīgi - Centrāleiropā un Austrumeiropā prēmiju apjoms pieauga vidēji par 9.2%.¹

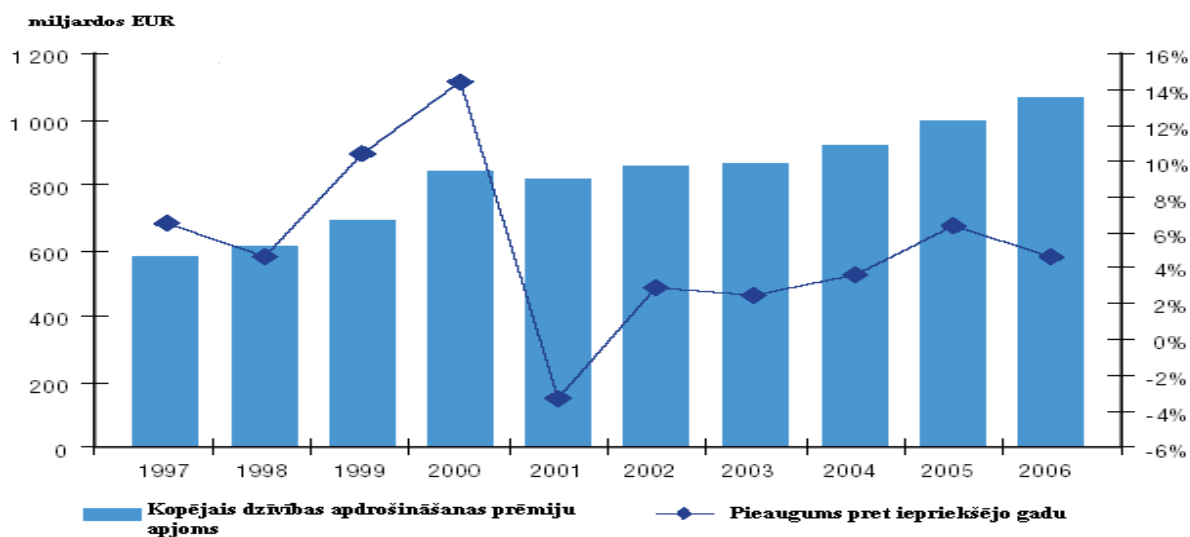
2.2. Eiropas apdrošināšanas tirgus raksturojums

Eiropas apdrošināšanas tirgus raksturojumam darba autore izmantojusi EAAF gada pārskatu par laika periodu 2006.-2007. EAAF apvieno 32 Eiropas valstu apdrošinātāju asociācijas: Austrijas, Beļģijas, Bulgārijas, Šveices, Čehijas, Vācijas, Dānijas, Igaunijas, Spānijas, Somijas, Francijas, Lielbritānijas, Grieķijas, Horvātijas, Ungārijas, Īrijas, Īslandes, Itālijas, Lihtenšteinas, Lietuvas, Luksemburgas, Latvijas, Maltas, Nīderlandes, Norvēģijas, Polijas, Portugāles, Rumānijas, Zviedrijas, Slovēnijas, Slovākijas un Turcijas.

2006. gadā Eiropas apdrošināšanas tirgus ir pieaudzis par 4.8% un pirmo reizi ieņēmumi no apdrošināšanas prēmijām pārsniedz 1 000 miljardu robežu - sasniedzot 1 065 miljardus EUR.

¹ *World insurance in 2006: premiums came back to „life”*. *Swiss Re Sigma No 4/2007*. Zurich: Swiss Reinsurance Company, 2007, p.3- 13.

Kopējo apdrošināšanas prēmiju ienākumu apjoms Eiropas dzīvības apdrošināšanas nozarē 2006. gadā ir pieaudzis par 4.4%, sasniedzot 659 miljardus EUR. Eiropas apdrošināšanas tirgu raksturo ievērojams pieaugums Austrumeiropas valstīs (Latvija, Lietuva, Polija, Ungārija - vidēji 26%) un stabils pieaugums lielākajos rietumu tirgos (4.3%). Stagnācijas fāze rietumu tirgos izskaidro nevienmērīgo kopējo Eiropas tirgus attīstību (2.2.attēls).

2.2. att. Eiropas dzīvības apdrošināšanas tirgus dinamika laika posmā 1997.-2006.

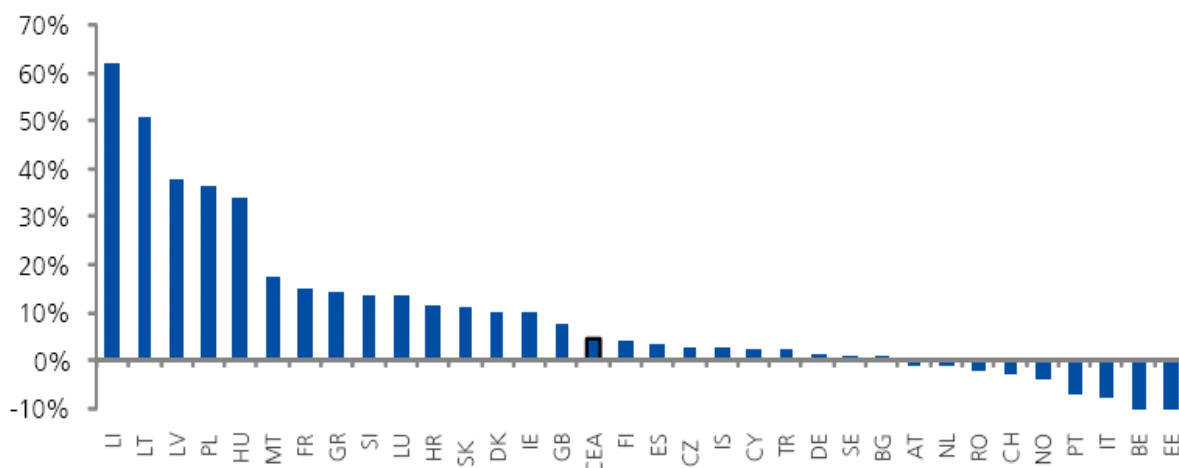
Avots: CEA Annual Report 2006 - 2007¹

Vairākos apdrošināšanas tirgos ir vērojama jauno pensiju produktu attīstība. Dažos tirgos šo tendenci iezīmē profesionālo pensiju (pēc darbības vecuma pārsniegšanas) sektora attīstība (Francija, Zviedrija, Slovēnija), kamēr citos tirgos priekšroka dota individuālo pensiju produktiem. Balstoties uz pēdējiem novērojumiem, apdrošinātāji pārvalda apmēram 20% no kopējiem pensiju ieguldījumiem (apvienojot profesionālās un individuālās pensijas).

Dažos no Eiropas dzīvības apdrošināšanas tirgiem ir vērojama saistīto produktu daļas pieaugums. Šo tirgu veiksmi pamato vērtspapīru tirgus izaugsme pēdējo piecu gadu laikā un pamatīgā peļņa, ko sniedz dzīvības apdrošināšanas produkti.² Dzīvības apdrošināšanas prēmiju pieauguma tempus Eiropas valstīs var aplūkot 2.3. attēlā.

¹ CEA Annual Report 2006 – 2007. Brussels: CEA, June 2007, p. 8.

² CEA Annual Report 2006 – 2007. Brussels: CEA, June 2007, p. 8.

2.3. att. Dzīvības apdrošināšanas prēmiju pieauguma tempi (inflācijas koriģēti) Eiropas valstīs 2006. gadā

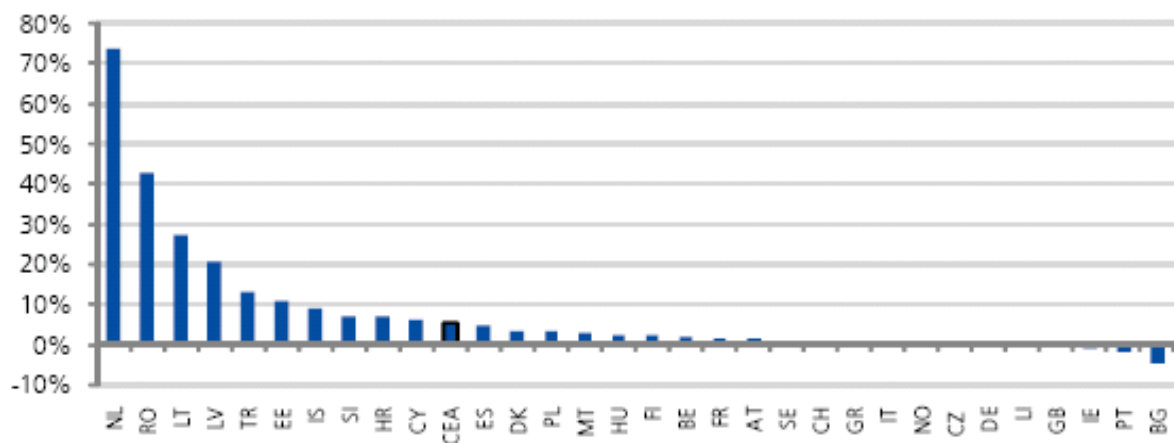
Avots: CEA Statistics No 31. *European Insurance in Figures* ¹

Savukārt Eiropas nedzīvības apdrošināšanas tirgus 2006. gadā ir pieaudzis par 5.3%. Šo ievērojamo izaugsmi galvenokārt nodrošināja veselības sociālās aizsardzības nozares privatizācija Nīderlandē. Izmaiņas holandiešu likumdošanā ir ļoti labs piemērs risinājumam, kā privātie apdrošinātāji spēj nodrošināt pakalpojumus, ko parasti sniedz valsts sektors. Šāda situācija Nīderlandē ir efektīvi atvērusi jaunu tirgu apdrošinātājiem. Izņemot minēto procesu Nīderlandē no analīzes, atklājas, ka Eiropas nedzīvības tirgus kāpums ir tikai par 1%. Šis zemais rādītājs apstiprina pieauguma tempa kritumu, kas tika novērots jau 2005. gadā (1.7%) un atspoguļo spēcīgo konkurenci apdrošinātāju vidū. Šī konkurence ir samazinājusi dažādu apdrošināšanas produktu cenas, piemēram, transporta apdrošināšanas produktus.²

Arī nedzīvības apdrošināšanas sektorā augstākie pieauguma tempi vērojami Austrumeiropas valstīs (Rumānijā, Lietuvā, Latvijā, Igaunijā, Slovēnijā, Horvātijā), kur šie rādītāji ir virs Eiropas vidējā rādītāja. Rietumu tirgos, kas ir piesātinātāki, nedzīvības apdrošināšanas tirgus pieaugums ir bijis mērenāks. Dažās valstīs nedzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoma pieauguma temps 2006. gadā pat kritās (2.4.attēls).

¹ *European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31*. Brussels: CEA, August 2007, p. 30.

² CEA Annual Report 2006 – 2007. *CEA Annual Report 2006 – 2007*. Brussels: CEA, June 2007, p. 9- 11.

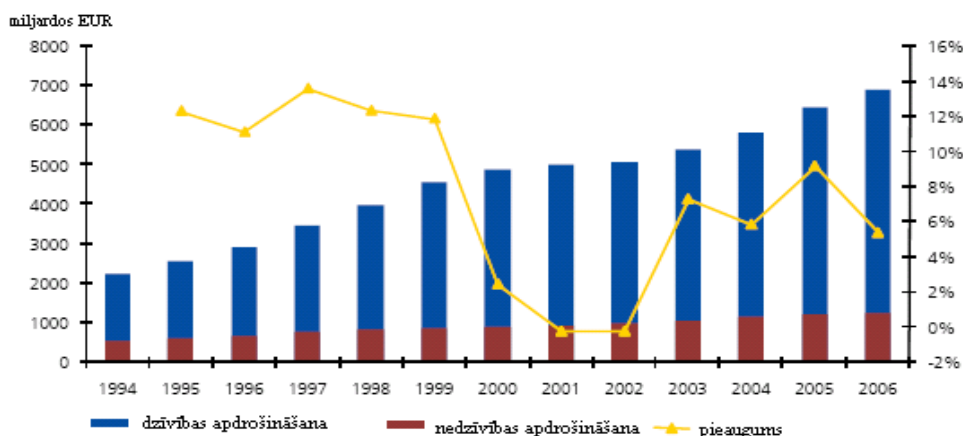

2.4. att. Nedzīvības apdrošināšanas prēmiju pieauguma tempi (inflācijas koriģēti) Eiropas valstīs 2006. gadā

Avots: CEA Statistics No 31. European Insurance in Figures ¹

Turpmāk darba autore raksturo Eiropas apdrošināšanas tirgu, izmantojot rādītājus, kas tieši nav saistīti ar apdrošināšanas prēmiju apjomu, bet kas atklāj apdrošināšanas nozares nozīmi valsts ekonomikā.

Viens no apdrošināšanas tirgus raksturotājiem ir kopējais apdrošināšanas sektora investīciju apjoms ekonomikā. Kopējais Eiropas apdrošināšanas tirgus investīciju apjoms ekonomikā (vērtējot tirgus cenās) sastāda apmēram 6 910 miljardus EUR. Salīdzinot ar 2005. gadu, investīciju apjoms pieaudzis par 5.3%, šo pieaugumu galvenokārt skaidro dzīvības apdrošināšanas darbības paplašināšanās, jo dzīvības apdrošināšanas kompānijas atbild par 82% no kopējām investīcijām. Vērojama tendence, ka pieaug mainīgas peļņas investīciju apjoms, savukārt samazinās fiksētu ienākumu investīciju produktu apjoms.² Investīciju apjoma dinamiku var aplūkot 2.5. attēlā. Savukārt Eiropas valstu apdrošināšanas sektora investīciju struktūru var aplūkot 2.6. attēlā.

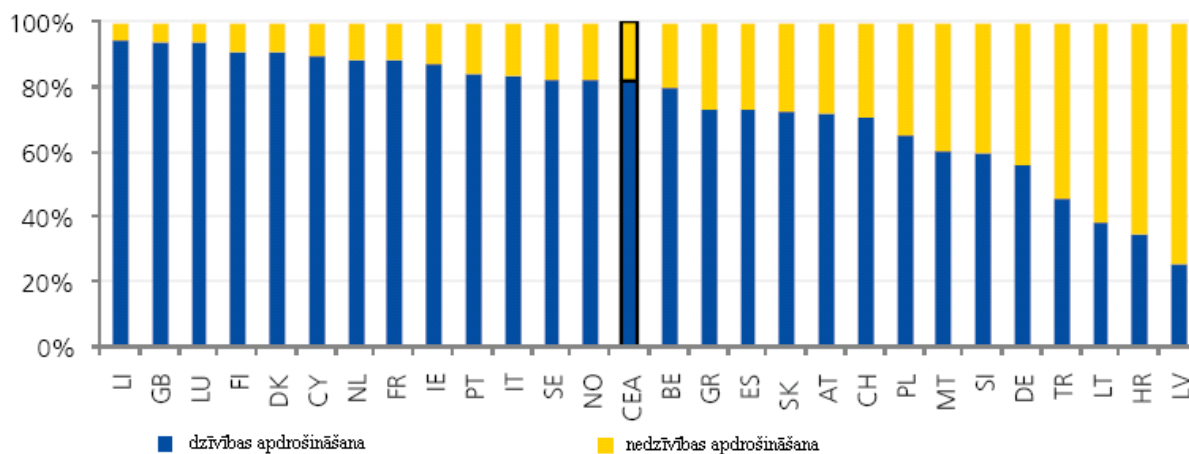
2.5. att. Eiropas apdrošināšanas sektora investīciju apjoms ekonomikā 1994. - 2006.

Avots: CEA Statistics No 31. Insurance in Figures³

¹ European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31. Brussels: CEA, August 2007, p. 14.

² European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31. Brussels: CEA, August 2007, p.17-20.

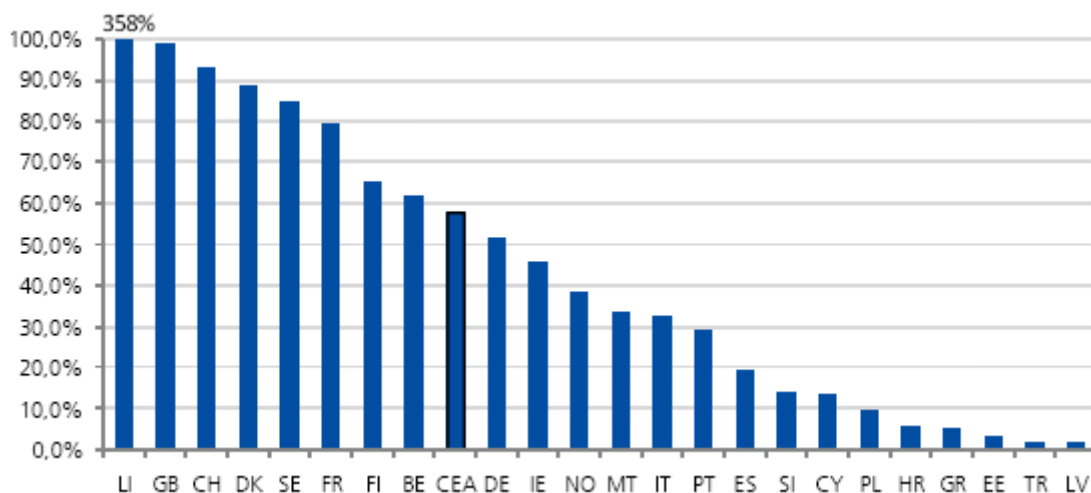
³ European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31. Brussels: CEA, August 2007, p.17.

2.6. att. Eiropas valstu apdrošināšanas sektora investīciju struktūra 2006. gadā

Avots: CEA Statistics No 31. Insurance in Figures¹

Investīciju proporcija IKP ir vēl viens indikators, kas ļauj novērtēt apdrošināšanas relatīvo nozīmīgumu ekonomikā, kā arī atspoguļo apdrošināšanas sektora ieguldījumu IKP. Šis rādītājs arī dod iespēju salīdzināt dažādas valstis savā starpā gadu no gada. 2006. gadā investīcijas vidēji atspoguļoja 57.7% no IKP. Attiecīgi 2005. gadā šis rādītājs bija 55.2% un 2000. gadā - 50.1%. Šī indikatora pieaugums parāda apdrošinātāju pieaugošo nozīmi ekonomikas finansēšanā un atspoguļo dzīvības apdrošināšanas produktu sasniegumus.

2.7. att. Investīciju proporcija IKP Eiropas valstīs 2006. gadā

Avots: CEA Statistics No 31. Insurance in Figures²

Apdrošināšanas sektora būtiska iezīme ir darbojošos apdrošināšanas kompāniju skaits un apdrošināšanas sektorā nodarbināto skaits. EAAF dalībvalstīs apdrošināšanas sektoru pārstāv aptuveni 1,027 miljoni nodarbināto un 5300 kompānijas. Šis skaitlis pēdējos gados arvien samazinās, jo pastāv tendence kompānijām apvienoties, tādējādi darbojoties efektīvāk. 2006. gadā apdrošināšanas kompāniju skaits samazinājās par 1.2% salīdzinot ar 2005. gadu. Sakarā ar Eiropas vienotā tirgus izveidošanos 20.gs beigās apdrošināšanas kompānijas strauji

¹ European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31. Brussels: CEA, August 2007, p. 40.

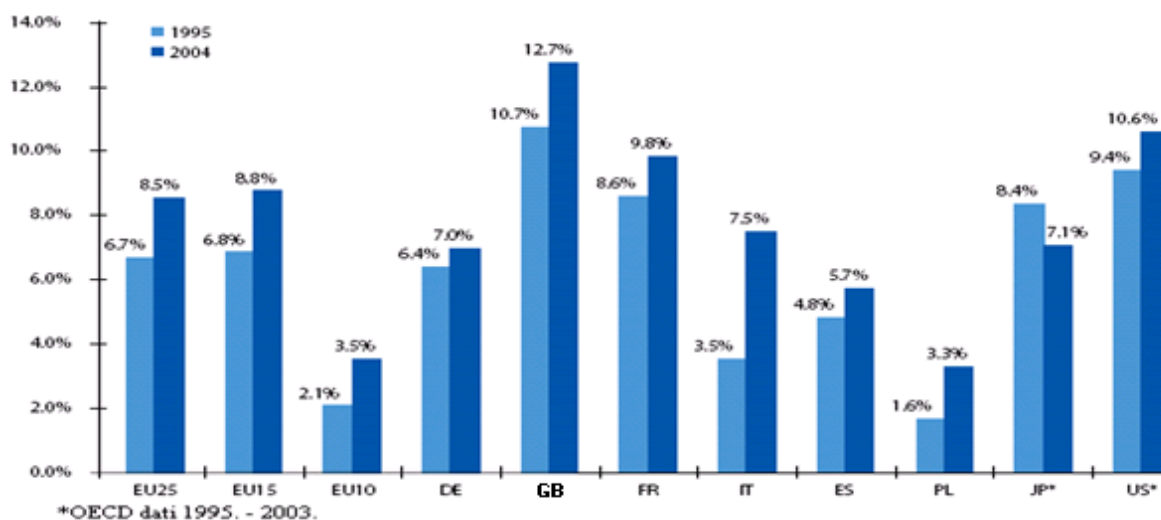
² European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31. Brussels: CEA, August 2007, p. 19.

uzsāka apvienošanās procesu atsevišķas valsts un Eiropas līmenī, lai sasniegtu kritisko lielumu, kas ļautu tām darboties Eiropas līmenī. 2000.gadā ekonomikas globalizācija izraisīja vajadzību pēc lielām apdrošināšanas grupām, kas nodrošinātu apdrošināšanas un finanšu pakalpojumus pasaules mērogā. Grupas veidojās ne tikai, lai pārdzīvotu lielo konkurenci pasaulē, bet arī lai iegūtu lielāku labumu no risku dažādošanas.¹

Eiropas apdrošināšanas nozare pārstāv vairāk kā 5000 kompānijas, kas nodarbina vairāk kā vienu miljonu cilvēku kvalitatīvā darbā. Papildus kompāniju iekšējam personālam, apdrošinātāji arī nodarbina lielu skaitu profesionāļus: aptuveni vienu miljonu aģentus, brokerus un finanšu starpniekus. Apdrošinātāji strādā arī ar ekspertiem, datorfirmām, citām amatpersonām. Saskaņā ar Eurostat (Eiropas Kopienas Statistikas pārvalde) statistikas datiem, nodarbinātības līmenis finanšu starpniecības sektorā laika posmā no 1995. līdz 2004. gadam ir pieaudzis par 0.5%. Taču vēl svarīgāk – 50 līdz 64 gadus vecu cilvēku starpā nodarbinātības līmenis palielinājies par 27%.

Viens no galvenajiem Lisabonas stratēģijas mērķiem ir izveidot Eiropu par pasaules konkurētspējīgāko ekonomiku. Salīdzinot Eiropas Savienību ar pasaules vadošo ekonomiku, t.i., ASV, izceļas Eiropas apdrošināšanas sektora attīstības potenciāls. Relatīvais apdrošināšanas nozares nozīmīgums – tradicionāli mērīts kā iegūto apdrošināšanas prēmiju procentuālā attiecība pret dotā gada IKP (apdrošināšanas ietilpība) – ASV ir virs 10%, kamēr svērtais vidējais rādītājs starp 25 Eiropas Savienības valstīm (bez Bulgārijas un Rumānijas) ir tikai 8.5%. Vēl lielāka atšķirība parādās nedzīvības apdrošināšanā. Nedzīvības apdrošināšanas IKP ietilpības rādītājs ir vairāk kā 6% ASV, kamēr vidējais 25 Eiropas Savienības valstu rādītājs ir mazāk kā 3.5%. Neiekļaujot transportlīdzekļu apdrošināšanu, jo automašīnu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana ir obligāta praktiski visur, apdrošināšanas prēmiju īpatsvars IKP ir vairāk kā 4.7% ASV, pretēji 25 Eiropas Savienības valstīm ar 2.2%. Atšķirības sociālās aizsardzības sistēmā daļēji izskaidro atšķirību starp Eiropu un ASV. Tomēr, pat izvītrojot dzīvības un veselības apdrošināšanas produktus no analīzes, rezultāts nemainās – Eiropas apdrošināšanas nozarei ir potenciāls, lai attīstītos. Dažādu valstu un valstu grupu atšķirīgos apdrošināšanas ietilpības IKP rādītājus var aplūkot 2.8 attēlā.

¹*European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31.* Brussels: CEA, August 2007, p.17-20.

2.8. att. ES, Japānas un ASV kopējo apdrošināšana prēmiju apjoma % no IKP salīdzinājums laika posmā 1995. – 2004.

Avots: CEA Publication¹

Pastāv arī liela plaša starp atšķirīgajiem 25 Eiropas Savienības valstu apdrošināšanas tirgiem. Dažās valstīs apdrošināšanas ietilpības rādītāji ir salīdzināmi ar tiem, kas novērojami ASV, taču citās valstīs sastopami ļoti zemi rādītāji. Augstākie ietilpības IKP rādītāji ir vērojami Luksemburgā, Lielbritānijā, Nīderlandē un Beļģijā, kur attiecība ir virs 10%, kamēr vairumā no 10 jaunajām Eiropas Savienības valstīm (pievienojās 2004. gadā) rādītāji svārstās no 1.5% līdz 5.7%. Nevienādība parādās kā starp 15 vecajām Eiropas Savienības dalībvalstīm tā starp 10 jaunajām dalībvalstīm.²

2.3. Latvijas apdrošināšanas tirgus raksturojums

2.3.1. Latvijas apdrošināšanas tirgus uzraudzības un likumdošanas vide

Latvijas apdrošināšanas sabiedrību un apdrošināšanas starpnieku, banku, krājaizdevu sabiedrību, finanšu instrumentu tirgus dalībnieku, kā arī privāto pensiju fondu uzraudzību veic Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk FKTK), kas ir pilntiesīga autonoma valsts iestāde.³ Komisija sāka darbu 2001. gada 1.jūlijā. FKTK darbības stratēģiskie mērķi ir:

- finanšu un kapitāla tirgus stabilitātes veicināšana;
- finanšu un kapitāla tirgus attīstības veicināšana;

¹ *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p. 5.

² *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p. 4-6.

³ *Par komisiju*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.fctk.lv/>

- ieguldītāju, noguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzība.¹

Latvijas apdrošināšanas darbību regulē dažādi likumdošanas akti:

- LR likumi, kas regulē visu FKTK dalībnieku darbību, piemēram, „Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likums”, „Finanšu nodrošinājuma likums” u.c.;
- FKTK izdotie noteikumi, kas regulē visu FKTK dalībnieku darbību, piemēram, „Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku maksājumu apmēra Finanšu un kapitāla tirgus komisijas finansēšanai 2008. gadā noteikšanas un pārskatu iesniegšanas normatīvie noteikumi”, „Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku informācijas sistēmu drošības noteikumi” u.c.;
- Eiropas Savienības normatīvie akti, kas regulē visu FKTK dalībnieku darbību;²
- LR likumi, kas attiecas tieši uz apdrošināšanu:
 1. „Apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas starpnieku darbības likums”;
 2. „Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums”;
 3. „Par apdrošināšanas līgumu”;
 4. „Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums”;
- FKTK izdotie noteikumi, kas regulē apdrošināšanas tirgus darbību, piemēram, „Apdrošinātāju publisko ceturkšņa pārskatu sagatavošanas noteikumi”;
- ES regulas, kas attiecas uz apdrošināšanas sektoru, piemēram, „PADOMES REGULA (EEK) Nr. 2155/1991 (1991. gada 20. jūnijs), ar ko paredz konkrētus noteikumus, kā piemērot 37., 39. un 40. pantu Eiropas Ekonomikas kopienas un Šveices Konfederācijas nolīgumā par tiešo apdrošināšanu, kas nav dzīvības apdrošināšana”.³

2.3.2. Latvijas apdrošināšanas kompāniju piedāvājums

Latvijā datus par apdrošināšanas tirgu apkopo Latvijas Apdrošinātāju asociācija (turpmāk LAA). LAA apkopo desmit riska veidu (nedzīvības) un astoņu dzīvības apdrošināšanas sabiedrību un apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju rezultātus.

Latvijā darbojošās riska apdrošināšanas sabiedrības piedāvā sekojošus riska apdrošināšanas veidus:

- dzīvnieku apdrošināšana;

¹ *Stratēģija*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/komisija/par_mums/strategija/

² *Likumdošanas akti*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/likumdosanas_akti/vispareja/likumi

³ *Likumdošanas akti*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/likumdosanas_akti/vispareja/likumi

- īpašuma apdrošināšana (kustāmā un nekustāmā);
- nelaiemes gadījumu apdrošināšana;
- palīdzības (ceļojumu) apdrošināšana;
- civiltiesiskās atbildības apdrošināšana (vispārējā, profesionālās darbības u.c.);
- transportlīdzekļu apdrošināšana (auto, jūras, gaisa, dzelzceļa);
- veselības apdrošināšana;¹
- finanšu risku un uzņēmējdarbības risku apdrošināšana.

Kopumā Latvijā ir iespējams apdrošināt dažādus riska veidus, taču dažus no tiem apdrošināt piedāvā tikai neliels skaits apdrošināšanas sabiedrību, piemēram, kredītu apdrošināšanu.

Latvijas nedzīvības apdrošināšanas tirgus koncentrācija pēc parakstīto prēmiju apjoma 2007. gadā bija sekojoša: 75.5% no tirgus pārstāv piecas lielākās apdrošināšanas kompānijas (BTA, Balta, Parex AK, IF Latvia, Balva), 24.5% pieder pārējām piecām apdrošināšanas sabiedrībām (Ergo Latvija, Baltikums, Seesam Latvia, BAN, RSK Apdrošināšana). Savukārt 0.01% no tirgus aizņem ārvalstu apdrošināšanas kompānijas.²

Latvijā pārstāvētie dzīvības apdrošināšanas sniedzēji piedāvā sekojošus dzīvības apdrošināšanas veidus:

- studiju un audzināšanas pabalsta apdrošināšana;
- universālā dzīvības apdrošināšana (ar uzkrājumu);
- uzkrājošā (pensiju) apdrošināšana.³

Latvijas dzīvības apdrošināšanas kompānijas piedāvā arī specifiskus dzīvības apdrošināšanas pakalpojumus jau minēto veidu ietvaros.

2.3.3. Apdrošināšanas tirgus rādītāju raksturojums

Balstoties uz LAA informāciju, 2007. gadā apdrošināšanas tirgus Latvijā pieaudzis par 62%, salīdzinot ar 2006. gadu, un krietni pārsniedzis 300 milj. latu (turpmāk LVL) robežu. Apdrošināšanas tirgus 2006. gada 12 mēnešos saglabājis straujo pieauguma tempu un pieaudzis par 125.7 milj. LVL. Kopumā 2007. gadā apdrošinātāji parakstījuši prēmijas 331.8 milj. LVL apmērā. Savukārt atlīdzībās apdrošinātāji izmaksājuši 134.4 milj. LVL, kas ir par 41% jeb 39.6 milj. LVL vairāk nekā 2006. gadā.

¹ *Riska apdrošināšanas veidi*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 05.04.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=nedzivapdros>

² LAA npublicētie dati

³ *Dzīvības apdrošināšanas veidi*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 05.04.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=dzivapdros>

Dzīvības apdrošināšanas tirgus visa gada garumā pieaudzis straujāk nekā riska apdrošināšanas tirgus - par 132% jeb 35 milj. LVL, salīdzinot ar 2006. gadu. Kopumā dzīvības apdrošinātāji parakstījuši prēmijas 61.6 milj. LVL un atlīdzībās izmaksājuši 12.3 milj. LVL, kas ir par 72% jeb 5.2 milj. LVL vairāk nekā 2006. gadā.

Riska veidu apdrošināšanas sabiedrību parakstīto prēmiju apjoms 2007. gadā palielinājies par 48% jeb 88.2 milj. LVL un izmaksāto atlīdzību apjoms - par 37% jeb 33.4 milj. LVL. Kopumā riska apdrošinātāji 2007. gadā prēmijās parakstījuši 270.2 milj. LVL un izmaksājuši atlīdzībās 122.6 milj. LVL.

Dzīvības apdrošinātāju parakstīto prēmiju īpatsvars tirgū 2007. gadā bija 19% (2006. gadā - 13%), riska sabiedrību īpatsvars - 81%.¹

Kā liecina LAA apkopotā informācija par apdrošināšanas sabiedrību darbības rezultātiem 2007. gadā Latvijas iedzīvotāju piecu pieprasītāko apdrošināšanas veidu saraksts jau ilgāku laiku ir nemainīgs, taču arvien lielāku nozīmi iegūst dzīvības apdrošināšana (2.9.attēls). Vispopulārākā joprojām ir sauszemes transportlīdzekļu apdrošināšana (KASKO), kurā parakstītas prēmijas 106.5 milj. LVL apmērā (32% no kopējā apdrošināšanas tirgus), kas ir par 55% jeb 37.8 milj. LVL vairāk nekā 2006. gadā.

Uz otro vietu pieprasītāko apdrošināšanas veidu vidū pacēlusies sauszemes transportlīdzekļu OCTA apdrošināšanas. Šajā apdrošināšanas veidā parakstītas prēmijas 59.7 milj. LVL apmērā (18% no tirgus), kas ir par 70% jeb 24.5 milj. LVL vairāk nekā 2006. gadā.

No piektās uz trešo vietu pēc parakstīto prēmiju apjoma pacēlusies dzīvības apdrošināšana. Šajā veidā parakstītas prēmijas 48.3 milj. LVL apmērā (15% no tirgus), kas ir par 204% jeb 32.4 milj. LVL vairāk nekā 2006. gadā. Jāatzīmē, ka no pieciem populārākajiem apdrošināšanas veidiem tieši dzīvības apdrošināšanā vērojams visstraujākais pieaugums gan prēmiju, gan atlīdzību jomā.

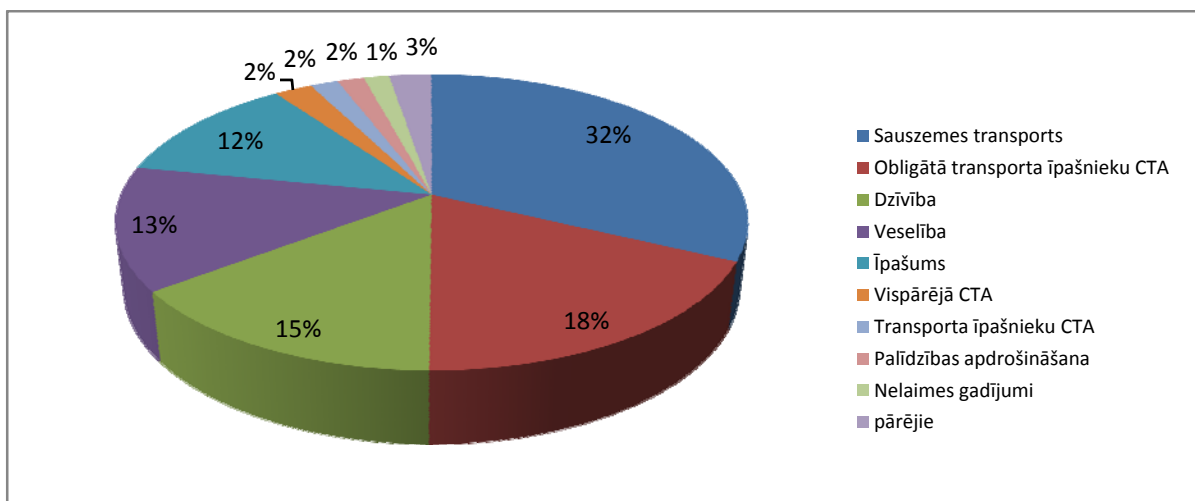
Ceturtnā pieprasītākā pērn bijusi veselības apdrošināšana, kurā parakstītas prēmijas 44.6 milj. LVL apmērā (14% no tirgus), kas ir par 43% jeb 13.4 milj. LVL vairāk nekā 2006.

Piekto vietu pieprasītāko apdrošināšanas veidu sarakstā saglabā īpašuma apdrošināšana. Tajā parakstītas prēmijas 40 milj. LVL apmērā (12% no tirgus) – par 34% jeb Ls 10.3 milj. LVL vairāk nekā 2006.gadā.

Vislielāko relatīvo pieaugumu gan pēc parakstīto prēmiju apjoma, gan izmaksāto atlīdzību apjoma uzrādījusi sauszemes transportlīdzekļu brīvprātīgā CTA apdrošināšana. Šajā veidā parakstītas prēmijas 35.7 milj. LVL apmērā (2% no tirgus), kas ir 18 reizes jeb par 5.3 milj. LVL vairāk nekā iepriekšējā gadā.²

¹ LAA npublicētie dati

² LAA npublicētie dati

2.9. att. Latvijas apdrošināšanas tirgus sadalījums 2007. gadā pēc bruto parakstīto prēmiju apjoma

Avots: LAA nepublicētie dati

2.3.4. Latvijas apdrošināšanas tirgus pozīcija starptautiskajā apdrošināšanas tirgū

Lai gan Latvijā salīdzinoši ar citām Eiropas valstīm ir vērojams ļoti straujš gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanas tirgus pieaugums - trešā vieta pēc dzīvības apdrošināšanas prēmiju pieauguma tempa un ceturrtā vieta pēc nedzīvības apdrošināšanas prēmiju pieauguma tempa (2.3 un 2.4. attēli), tomēr apdrošināšanas tirgum Latvijā vēl ir ļoti liels potenciāls attīstīties. Latvija ir maza valsts gan platības, gan iedzīvotāju skaita ziņā, un tas ir likumsakarīgi, ka kopējā pasaules un Eiropas apdrošināšanas tirgū tā ieņem ļoti nenožīmīgu vietu. Rēķinot procentos, Latvijai pieder 0% no kopējā pasaules apdrošināšanas tirgus. Pēc dzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoma 2006. gadā Latvijas daļa pasaules kopējā dzīvības apdrošināšanas tirgū ir 0%, vienīgi nedzīvības apdrošināšanas tirgū Latvija pārstāv 0.02%. Tai pat laikā pēc iedzīvotāju skaita līdzīgas (pat mazākas) valstis pārstāv lielāku daļu no pasaules apdrošināšanas tirgus, piemēram, Dānija - 0.62% (dzīvības - 0.7, nedzīvības - 0.51), Igaunija - 0.01% (dzīvības - 0.01, nedzīvības - 0.02), Lietuva - 0.01% (dzīvības - 0.01, nedzīvības - 0.02), Luksemburga - 0.44% (dzīvības - 0.66, nedzīvības - 0.13), Slovēnija - 0.06% (dzīvības - 0.03, nedzīvības - 0.1) (1. pielikums).

Viens no apdrošināšanas tirgu raksturojošiem rādītājiem ir apdrošināšanas prēmiju apjoms uz vienu iedzīvotāju. Arī šajā gadījumā Latvija ieņem visai zemu pozīciju, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm. Proti, 2006. gadā Latvijā apdrošināšanas prēmija uz vienu iedzīvotāju bija 156.9 USD (aptuveni 76.9 LVL) - vidēji 12.4 USD viens Latvijas iedzīvotājs tērēja dzīvības apdrošināšanai un 144.6 USD - riska veidu apdrošināšanai. Autoresprāt, šīs summas ir pārāk zemas un nākotnē tām viennozīmīgi vajadzētu pieaugt. Latvijai līdzīgās valstīs 2006. gada rezultāti attiecībā uz apdrošināšanas prēmiju apjomu uz vienu iedzīvotāju

bija šādi: Dānija - 4271.4 USD (dzīvības - 2840.8 USD, nedzīvības - 1430.6 USD), Igaunija - 283.2 (dzīvības - 93.7 USD, nedzīvības - 189.5 USD), Lietuva - 154.0 USD (dzīvības - 48.1 USD, nedzīvības - 105.8 USD), Luksemburga - 3366.3 USD (dzīvības - 1548.4 USD, nedzīvības - 1817.9 USD), Slovēnija - 1100.9 USD (dzīvības - 345 USD, nedzīvības - 755.9 USD). Minēto valstu starpā sliktāks rādītājs kā Latvijai ir tikai Lietuvai, turpretī Igaunijā gada apdrošināšanas prēmija uz vienu iedzīvotāju ir turpat divreiz lielāka kā Latvijā, Slovēnijā - septiņas reizes lielāka, savukārt Dānijā un Luksemburgā (Eiropas Savienības dalībvalstis jau pirms 2004. gada) šis rādītājs ir krietni pārsniedz Latvijas līmeni. Vēl viena negatīva tendence - Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un Slovēnijā iedzīvotāji vairāk līdzekļu iegulda nedzīvības apdrošināšanā. Latvijā šī tendence ir īpaši izteikta, dzīvības apdrošināšana sastāda tikai 7.9% no kopējo prēmiju apjoma uz vienu iedzīvotāju. Attīstītās valstīs šī proporcija ir apgriezta un dzīvības apdrošināšanā tiek ieguldīts daudz vairāk kā riska veidu apdrošināšanā, jo, kā jau minēts iepriekš, dzīvības apdrošināšana atbild par ilgtermiņa ieguldījumiem, savukārt nedzīvības - par īstermiņa. Valstīs ar attīstītu ekonomisko sistēmu iedzīvotāji vairāk domā par tālāku nākotni, bet valstīs, kur ekonomika vēl tikai attīstās, iedzīvotāji pagaidām izvēlas tūlītējus labumus un mazāk līdzekļu velta nākotnes nodrošināšanai (2. pielikums).

Rādītājs, kas raksturo apdrošināšanas sektora nozīmi valsts ekonomikā ir bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju īpatsvars procentos no IKP. Latvijā 2006. gadā apdrošināšanas sektors pārstāvēja tikai 2% no IKP (dzīvības - 0.2, nedzīvības - 1.8), iepriekš šis rādītājs bija vēl mazāks. Salīdzinājumam: Dānijā apdrošināšanas sektora īpatsvars IKP 2006. gadā bija 8.5% (dzīvības - 5.6, nedzīvības - 2.8), Slovēnijā - 5.8% (dzīvības - 1.8, nedzīvības - 4.0), Igaunijā - 2.5% (dzīvības - 0.8, nedzīvības - 1.7), Lietuvā - 1.8% (dzīvības - 0.6, nedzīvības - 1.2), Luksemburgā - 3.9% (dzīvības - 1.8, nedzīvības - 2.1). Arī šajā gadījumā Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Slovēnijā un pat Luksemburgā vērojama nepareiza proporcija starp dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas īpatsvaru. Tai vajadzētu būt vismaz 50% pret 50% (2. pielikums).

Tā kā apdrošinātāji ir vieni no lielākajiem institucionālajiem investoriem valstī, svarīgs apdrošināšanas tirgu raksturojošs rādītājs ir investīciju proporcija IKP. Latvijā šis rādītājs 2006. gadā bija tikai 2%, kas ir viens no mazākajiem Eiropā. Igaunijā investīciju proporcija IKP 2006. gadā bija 3.3%, Horvātijā - 6.7%, Slovēnijā - 14.2%, Dānijā - 88.3% (2.7.attēls).

Apdrošināšanas sektora darbību var raksturot arī ar tajā darbojošos kompāniju un nodarbināto skaitu. 2006. gadā Latvijā darbojās 19 apdrošināšanas kompānijas, kas ir par 5% mazāk nekā 2005. gadā. Savukārt apdrošināšanas sektorā nodarbināto skaits Latvijā 2006. gadā sastādīja 3 800, kas ir par 14% vairāk nekā iepriekšējā gadā. Salīdzinājums ar līdzīgām valstīm: Horvātijā 2006. gadā darbojās 22 apdrošināšanas kompānija un šajā sektorā

nodarbināti tika 7 200 darbinieki, Dānijā darbojās 206 kompānijas un 14 000 darbinieku, Igaunijā 13 kompānijas un 1364 darbinieki, Luksemburgā 95 kompānijas un 3191 darbinieks, Slovēnijā 17 kompānijas un 5900 darbinieki (3. pielikums).

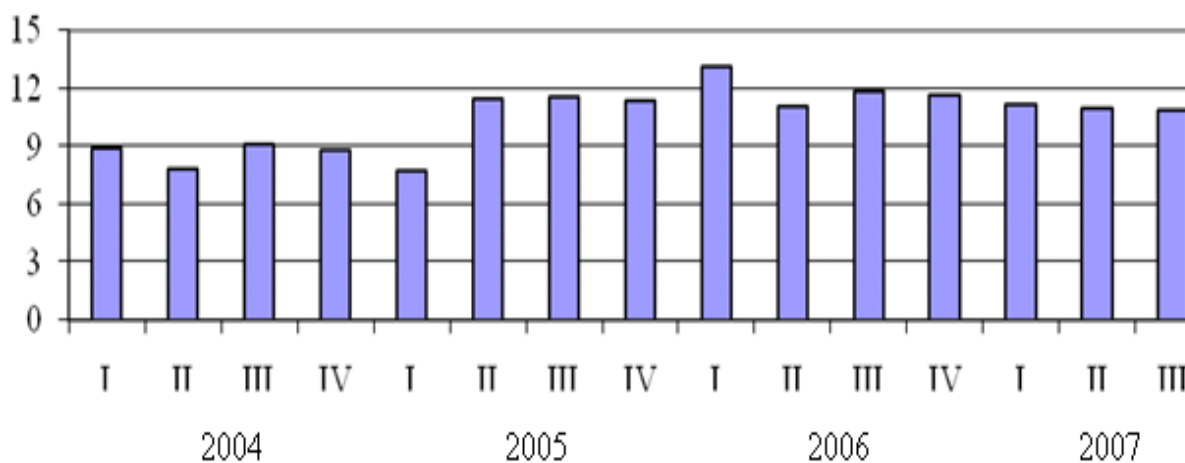
Kopumā darba autores pētījums liecina, ka Latvijas apdrošināšanas tirgum ir potenciāls attīstīties, ar laiku ieņemt nozīmīgāku vietu valsts ekonomikā, jo valstīs ar līdzīgu iedzīvotāju skaitu (pat mazāku) un dažās arī ar līdzīgu ekonomiskās attīstības līmeni apdrošināšanas tirgu raksturojošie rādītāji ir krietni labāki par tiem, kādi vērojami Latvijā.

3. APDROŠINĀŠANAS SEKTORA NOZĪME LATVIJAS EKONOMISKĀS IZAUGSMES NODROŠINĀŠANĀ

3.1. Latvijas ekonomiskās situācijas raksturojums

Turpmākajā apakšnodaļā darba autore raksturojusi pašreizējo Latvijas makroekonomisko stāvokli, izmantojot LR Ekonomikas ministrijas un LR Finanšu ministrijas darba grupas sagatavoto informatīvo ziņojumu par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009.gadam.

Jau vairākus gadus Latvijā ir vērojama strauja ekonomiskā izaugsme. Laika posmā no 2004. gada līdz 2006. gadam IKP ik gadu vidēji pieauga par 10.4% (3.1. attēls).

3.1. att. IKP dinamika Latvijā (pieaugums pret iepriekšēja gada attiecīgo ceturksni, %) no 2004. līdz 2007. gadam

Avots: LR Ekonomikas ministrijas un LR Finanšu ministrijas informatīvais ziņojums¹

Straujās izaugsmes galvenais veicinātājs pēdējos gados ir stabilais iekšzemes pieprasījuma palielinājums. Būtiski ir pieaudzis kā privātais patēriņš, tā investīcijas. Mazāka loma izaugsmē ir eksporta iespēju palielinājumam. Neto eksporta ieguldījums izaugsmē pēdējos gados ir negatīvs. Privātā patēriņa straujo pieaugumu noteica strādājošo būtiskais algu pieaugums, nodarbinātības palielināšanās, kreditēšanas labvēlīgie nosacījumi un līzinga izmantošanas iespējas.

Straujo investīciju dinamiku lielā mērā ietekmēja finanšu resursu pieejamības paplašināšanās, ko noteica divi galvenie apstākļi: pastiprinātā ārvalstu kapitāla ieplūde pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā un uzņēmumu finansiālā stāvokļa uzlabošanās, pateicoties relatīvi zēmam nodokļu slogam un augstam iekšzemes pieprasījumam.

¹ Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009.gadam [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008]. http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

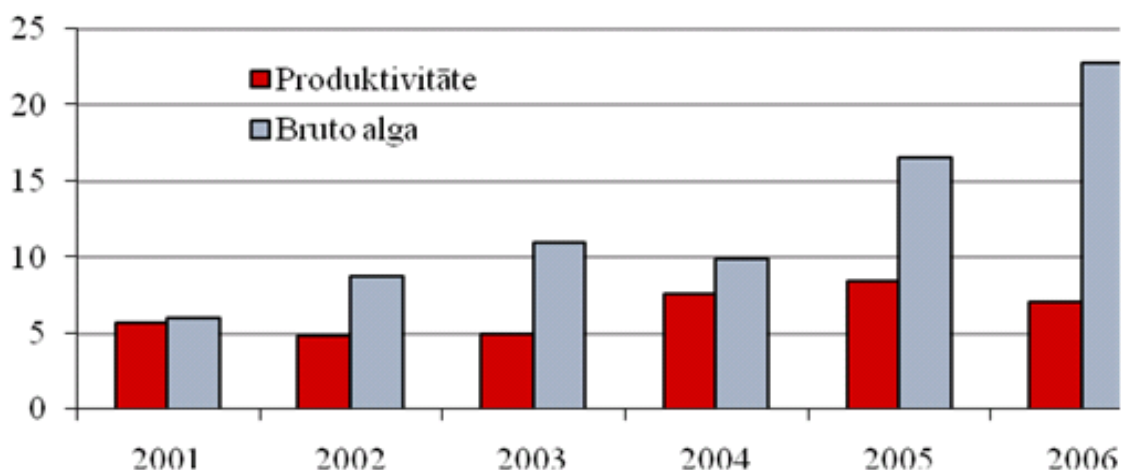
Pēdējo gadu izaugsmi lielā mērā nodrošināja pakalpojumu nozaru izaugsme, un lielākais bija tirdzniecības un komercpakalpojumu ieguldījums. Savukārt rūpniecības izaugsme ir mērenāka. Rezultātā Latvijā ir izveidojies zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā. Ja 2006. gadā apstrādes rūpniecības īpatsvars pēc pievienotās vērtības tautsaimniecībā Igaunijā bija 16.5% un Lietuvā 18.3%, tad Latvijā šis rādītājs bija tikai 11.8%. Tas nozīmē, ka samazinās rūpniecības kā tautsaimniecības nozares relatīvā konkurētspēja attiecībā pret citām nozarēm. Uzņēmējiem tā ir mazāk pievilcīga. Straujais pakalpojumu nozaru attīstības temps nevar aizvietot eksportspējīgākās nozares apstrādes rūpniecības relatīvi lēno izaugsmi. Tautsaimniecībā veidojas disproporcijas - eksports palielinās lēnākos tempos nekā imports.

Latvijas straujā ekonomiskā attīstība pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū: pieaug nodarbinātība, samazinās bezdarba līmenis un palielinās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. Latvijas nodarbinātība pašlaik ir tās augstākajā līmenī kopš ekonomiskā pārejas perioda sākuma. Bezdarba līmenis pakāpeniski krītas un 2007. gada trešajā ceturksnī sasniedza 5.9%. Taču vienlaikus vairākos sektoros (būvniecībā, tirdzniecībā, atsevišķās apstrādes rūpniecības nozarēs) veidojas liels vakanču skaits. Noslogotā darba tirgus viens no iemesliem ir arī augstais emigrācijas līmenis, tā kā daudzi Latvijas iedzīvotāji ir devušies strādāt uz Rietumeiropu, lielākoties uz Lielbritāniju un Īriju.

Līdz ar straujo izaugsmi izveidojās un padziļinājās ekonomiskās disproporcijas - būtisks inflācijas pieaugums un liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts. Laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam inflācija vidēji bija 7% līmenī (12 mēnešu inflācija). Arī 2007. gadā turpinājās cenu kāpums - gada laikā cenas palielinājušās par 14.1%.

Latvijas inflācijas līmeni nosaka daudzi, dažkārt savstarpēji nesaistīti faktori. Būtiskākais faktors ir strauji augošais iekšējais pieprasījums, ko stimulē gan strādājošo būtiskais algu pieaugums, gan pieaugošais kreditēšanas apjoms.

Algu pieaugumu Latvijā ietekmēja divi galvenie apstākļi. Pirmkārt, sakarā ar straujo ekonomisko izaugsmi pieauga pieprasījums pēc darbaspēka, un, otrkārt, darbaspēka tirgus atvēršana tādās augsti attīstītās valstīs kā Lielbritānija un Īrija, palielināja konkurenci Latvijas darba tirgū, kas rada spiedienu uz algām. Neskatoties uz to, ka produktivitātes pieauguma tempi Latvijā pēdējos gados ir vieni no straujākajiem Eiropas Savienības valstu starpā, darbaspēka izmaksas pieaug straujāk nekā produktivitāte (3.2.attēls) un produkcijas vienības darbaspēka izmaksas palielinās, kas liecina, ka cenu konkurētspējas ziņā Latvijas pozīcijas Eiropas Savienības valstīs pasliktinās.

3.2. att. **Darbaspēka izmaksu un produktivitātes izmaiņas Latvijā laika posmā 2001. – 2006., %**
Avots: LR Ekonomikas ministrijas un LR Finanšu ministrijas informatīvais ziņojums¹

Kas attiecas uz kreditēšanas pieaugumu, tad tas pārsvarā saistīts ar ārvalstu kapitāla pastiprināto ieplūšanu Latvijas ekonomikā pēdējos gados. Taču pamazām kreditēšanas apjomi krītas. Mājsaimniecībām izsniegto kredītu pieaugumu tempi pret iepriekšējo mēnesi gada laikā ir samazinājušies no 5.7% (2006. gada augusts/septembris) līdz 1.5% (2007. gada augusts/septembris). Līdzīgas tendences vērojamas arī nefinanšu sabiedrībām izsniegtajiem kredītiem, kuru pieauguma tempi samazinās. Kredītu pieaugumu tempu kritums saistīts ar 2007. gada martā valdībā apstiprināto inflācijas ierobežošanas pasākumu plānu, kas attiecībā uz kreditēšanu paredzēja dažādas ierobežojošas prasības. Līdztekus šiem valdības politikas pasākumiem piesardzīgāka ir kļuvusi arī lielāko Latvijas komercbanku kredītpolitika.

Kopš 2004. gada tekošā konta deficīts ir tikai pieaudzis. Tas galvenokārt saistīts ar ārējās tirdzniecības deficītu. Tekošā konta nesabalansētība ir saistīta ar diviem galvenajiem iemesliem - pirmkārt, ar iekšējā pieprasījuma straujo pieaugumu, ko nodrošina kredītu ekspansija, t.i., apjomīgu ārvalstu finanšu plūsmu (galvenokārt caur komercbankām) ienākšanu ekonomikā, un, otrkārt, ar ražošanas sektora zemo konkurētspēju šo plūsmu piesaistē.

Mūsdienās kapitāla plūsmu liberalizācijas apstākļos uzkrājumu nepietiekamība nevar būt investīciju un ekonomiskās izaugsmes šķērslis, jo nepieciešamo finanšu līdzekļu pieejamība ir praktiski neierobežota. Tomēr ārvalstu kapitāla straujā ieplūšana var radīt problēmas saņēmējvalstī, ja netiek radīti kanāli to efektīvai izmantošanai. Līdz ar straujo ārvalstu kapitāla ieplūšanu krasī ir mainījusies tā struktūra par labu parādu veidojošām plūsmām, ko noteica citu investīciju (pārsvarā aizņēmumu) straujākie pieauguma tempi

¹ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga:LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].
http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_18827_1.doc

salīdzinot ar ĀTI pieauguma tempiem. Parādu veidojošo plūsmu būtisks īpatsvars tekošā konta deficīta finansēšanā palielina Latvijas ekonomikas ievainojamību.

Straujo cenu un tekošā konta deficīta pieaugumu veicināja galvenokārt būtiska apstākļu maiņa finanšu un darba tirgū: Latvijas finanšu tirgu strauja integrācija Eiropas Savienībā, kas radīja pastiprinātu kapitāla ieplūdi; Eiropas Savienības veco dalībvalstu darba tirgus atvēršana jauno dalībvalstu pilsoņiem, kas veicināja darbaspēka aizplūdi no Latvijas.

Latvijai ir augsta konkurētspēja kapitāla piesaistē (liberāli kapitāla tirgi, fiksēta valūtas kursa politika), bet vāja spēja efektīvi izmantot iekšzemes un ārējos uzkrājumus, kā iepriekšējo gadu nekonsekventās struktūrpolitikas sekas. Maz finanšu līdzekļu nonāk ražojošās nozarēs.

Investīciju dinamika un nozaru struktūra liecina par ražošanas sektora zemo konkurētspēju investīciju piesaistē. Nepietiekamas investīcijas preču ražošanas sfērā vājina tās attīstības potenciālu un līdztekus ar augsto inflāciju negatīvi ietekmē Latvijas ražotāju konkurētspēju iekšējā un ārējās tirgos. Rezultātā aug ārējā nesabalansētība, kas galvenokārt izpaužas kā importa straujāks pieaugums nekā eksporta apjomu pieaugums, palielinās maksājumu bilances tekošā konta deficīts.

Ekonomikā viss ir savstarpēji saistīts. Inflāciju ietekmējošie faktori ir gan ārējās nesabalansētības, gan arī nozaru nesabalansētības attīstības (zems tirgojamo nozaru - nozares, kuru produkciju var eksportēt un importēt - īpatsvars) pamatā. Pašreizējos apstākļos izveidojušās disproporcijas palielina Latvijas ekonomikas ievainojamību un var radīt draudus Latvijas ekonomikas stabilitātei un turpmākai izaugsmei.

Latvijai ir vāja konkurētspēja ar attīstīto Eiropas Savienības dalībvalstu darba tirgiem kā ekonomikai ar orientāciju uz lēta darbaspēka un dabas resursu priekšrocību izmantošanu.

Latvijas IKP palielinājumu sekmēja galvenokārt produktivitātes pieaugums un mazākā mērā nodarbinātības palielinājums. Produktivitāte pēdējos trīs gados palielinājās vidēji par 7.7%. Tomēr tās līmenis vēl arvien ir viens no zemākajiem Eiropas Savienībā. Zemo produktivitātes līmeni tautsaimniecībā kopumā lielā mērā nosaka izteikti zemā produktivitāte rūpniecībā. Ja produktivitātes līmenis eksportspējīgās nozarēs ir zemāks nekā vidēji tautsaimniecībā, tas liecina par to, ka pakāpeniski samazinās valsts starptautiskā konkurētspēja. Tātad darba tirgus zemās konkurētspējas pamatā ir ekonomikas zemais produktivitātes līmenis tieši eksportspējīgās nozarēs.

Emigrācijas palielinājums samazina darbaspēka piedāvājumu, kas rada spiedienu uz darbaspēka algām, kuras palielinās straujāk nekā produktivitāte. Rezultātā palielinās inflācija.

Tāpēc produktīvās kapacitātes paaugstināšanai ir izšķiroša loma ekonomiskā līdzsvara nodrošināšanai ilgtermiņā skatījumā.¹

3.2. Apdrošināšanas sektora potenciālais ieguldījums Latvijas ekonomiskajā stabilitātē un izaugsme

Darba autores analizētā literatūra liecina, ka valsts apdrošināšanas sektora attīstība un ekonomiskā izaugsme ir savstarpēji saistītas. Apdrošināšanas nozares veiksmīga darbība un attīstība spēj ietekmēt vairāku valsts ekonomiskās situācijas rādītāju uzlabošanu, tādējādi veicinot ekonomisko stabilitāti un ilgtspējīgu izaugsmi. Darba autores veiktais Latvijas apdrošināšanas tirgus izvērtējums liecina, ka Latvijas apdrošināšanas sektors, neskatoties uz tā straujo izaugsmi, ir relatīvi vāji attīstīts un tam vēl ir liels potenciāls. Līdz ar to arī tā iespējamā pozitīvā ietekme uz valsts ekonomisko sistēmu netiek izmantota pilnībā.

Saskaņā ar Latvijas un Eiropas Savienības pārvaldes institūciju makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanas politiku un ieteikumiem pastāv vairāki valsts ekonomikas sektori, kuru pašreizējo situāciju nepieciešams uzlabot, un dažos gadījumos apdrošināšanas tirgus sekmīga attīstība varētu veicināt šīs situācijas uzlabošanu. Apdrošināšanas sektora ieguldījums šajos procesos nav viennozīmīgs garants valsts ekonomikas stabilitātes nodrošināšanā, taču tas, iespējams, pozitīvi ietekmētu Latvijas ekonomisko attīstību, kas pašreiz ir spēcīgi apdraudēta.

Turpmāk darba autore sniegusi skaidrojumu, kuros valsts ekonomikas virzienos apdrošināšanas sektora attīstība varētu dot pozitīvu ieguldījumu.

Viens no pašreizējiem Latvijas makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanas virzieniem (īstermiņa) ir iekšzemes pieprasījuma ierobežošana. Galvenokārt, tas saistās ar privātā patēriņa samazināšanu. Lai gan Latvijas ekonomiku šobrīd apdraud pārkaršana, tomēr straujš privātā patēriņa kritums nebūtu vēlams, lai neiestātos ekonomiskās lejupslīdes situācija. Tādēļ svarīgi būtu ilgtermiņā nodrošināt stabilu, vienmērīgu (ne pārmērīgi strauju) patēriņa pieaugumu. Un tieši apdrošināšana ir viens no faktoriem, kas nodrošina stabilu patēriņu visā iedzīvotāju dzīves laikā. Pirmkārt, apdrošināšana piedāvā finansiālo aizsardzību visā indivīda dzīves garumā un, otrkārt, privātā patēriņa strauju pieaugumu varētu ierobežot līdzekļu novirzīšana savas drošības saglabāšanai (nedzīvības apdrošināšana) un nākotnes finansiālās stabilitātes nodrošināšanai sev vai saviem tuviniekiem (dzīvības apdrošināšana). Proti, Latvijas iedzīvotāji apdrošināšanas pakalpojumus izmanto relatīvi pasīvi, pārsvarā

¹ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008]. http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

apdrošināšana tiek izmantota tikai obligātas nepieciešamības gadījumā. Taču, ja indivīdu brīvie līdzekļi tiktu daļēji novirzīti apdrošināšanā, tas ne tika samazinātu privātā patēriņa pārmērīgu kāpumu, bet arī sniegtu drošības garantu nākotnē, samazinātu iespējamus zaudējumus un tādējādi pozitīvi iedarbotos uz ekonomiku kopumā.

Pašlaik privātā patēriņā pieauguma tempi nedaudz krītas, proti, ja 2006. gadā salīdzinot ar 2005. gadu privātais patēriņš pieauga par 19.8%, tad 2007. gadā šis pieaugums bija 15%.¹ Nelielu pieauguma tempu kritumu vajadzētu īslaicīgi saglabāt, taču ilgtermiņā tam ir jāstabilizējas, ko var veicināt apdrošināšanas sektora attīstība.

Svarīga Latvijas ekonomiskās politikas prioritāte ir darba tirgus. Relatīvi Latvijas darba tirgū šobrīd ir vērojama pozitīva tendence – bezdarba līmenis samazinās, savukārt nodarbinātības līmenis pieaug, palielinās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. 2007. gada trīs ceturkšņos nodarbinātības līmenis sasniedza 67.7%, bet bezdarba līmenis samazinājās līdz 6.2%.²

Latvija ir saņēmusi vairākus ieteikumus no Eiropas Kopienu komisijas attiecībā uz ekonomisko politiku. Divi no ieteikumiem attiecībā uz nodarbinātību ir veicināt pilnīgu nodarbinātību, uzlabot darba kvalitāti un paaugstināt darba ražīgumu. Svarīgi ir veicināt arī „dzīves cikla” pieeju darbam, piemēram, atbalstot vecu cilvēku ekonomisko aktivitāti dodot atbildošus stimulus turpināt strādāt.³ Lai īstenotu minētos ieteikumus, iespējams izmantot arī apdrošināšanas sniegtās iespējas. Proti, darba devēji papildus darba atalgojumam varētu piedāvāt tādus stimulus kā veselības apdrošināšanu, nelaiemes gadījumu apdrošināšanu. Daļa no darba samaksas varētu tikt izmaksāta nevis naudā, bet ieskaitīta, piemēram, uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas fondā, kas sniegtu papildus finansiālo atbalstu darbiniekiem sasniedzot pensionēšanās vecumu. Liels skaits Latvijas uzņēmumu jau piedāvā dažādus sociālos stimulus, taču ir uzņēmumi, kas šādu praksi nav ieviesuši. Skaidrojums tam varētu būt augstākās darba spēka izmaksas. Kā iespējama risinājums varētu būt nelielas nodokļu atlaides uzņēmumiem, kas piedāvā saviem darbiniekiem dažādas papildus atalgojuma formas.

Attiecībā uz darba tirgus veidošanu Latvijas prioritātes ir veicināt iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, lai palielinātu darba piedāvājumu un vietējo resursu efektīvāku izmantošanu, un ekonomiskās migrācijas politikas izstrāde, lai mazinātu darbaspēka aizplūdi.⁴

¹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. LR Ekonomikas ministrija. Rīga: Decembris 2007, 16.lpp.

² Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību.. LR Ekonomikas ministrija. Rīga: Decembris 2007, 76.lpp

³ *Integrētās pamatnostādnes attiecībā uz izaugsmi un nodarbinātību 2008.-2010.gads* [tiešsaiste]. Brisele: Eiropas Kopienu komisija, 2007 – [atsauce 03.04.2008]. Pieejams:

http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report-integrated-guidelines_lv.pdf

⁴ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009.gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].

http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

Sakarā ar pastiprināto darbaspēka emigrāciju, īpaši pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, darbaspēka pieprasījums Latvijā pārsniedz darbaspēka piedāvājumu. Tādēļ jau iepriekš minētā darbinieku stimulēšana, izmantojot apdrošināšanas pakalpojumus (gan dzīvības, gan nedzīvības), iespējams padarītu Latvijas darba devējus pievilcīgākus darba ņēmēju acīs, un darbaspēka aizplūde samazinātos.

Apdrošināšana piedāvā arī tādu pakalpojumu kā darba samaksas apdrošināšana, kas aktuāla kļūst bezdarba gadījumā ekonomiskās lejupslīdes laikā. Latvijā gan šāds pakalpojums nav pieejams, taču situāciju būtu nepieciešams mainīt.

Vēl viena problēma, kas skar Latvijas darba tirgu ir zemā produktivitāte salīdzinot ar darbaspēka izmaksām (3.2.attēls). Viens no iemesliem varētu būt darbinieku zems motivācijas līmenis – darbiniekiem trūkst motivācijas strādāt rūpīgāk, produktīvāk. Arī šajā gadījumā kā motivācijas līdzekļi var izmantot apdrošināšanu, piemēram, nodrošinot darbiniekiem veselības apdrošināšanu, nelaimes gadījumu u.c. apdrošināšanu. Tas kalpos ne tikai kā materiālā motivācija, bet arī garīgā – darbinieki jutīs rūpes no vadības puses, kas bieži vien ir ne mazāk svarīgi, kā materiālu labumu saņemšana. Turklāt, veselības apdrošināšanas gadījumā darbinieki biežāk var apmeklēt medicīnas iestādes (kas prasa ievērojamus finansiālus līdzekļus), pārbaudīt savu veselības stāvokli regulāri, laicīgi atrisināt radušās veselības problēmas, un tādējādi retāk kavēt darbu slimības dēļ (kas darba devējam sagādā papildus izmaksas).

Kopumā apdrošināšanas pakalpojumu izmantošana kā papildus darbinieku stimulēšana veicina apdrošināšanas sektora attīstību valstī, kas savukārt pozitīvi ietekmē stabili ekonomikas izaugsmi.

Saskaņā ar PB veikto pētījumu¹ apdrošināšanas sektora attīstība veicina efektīvu iekšzemes kapitāla sadali, kas Latvijas gadījumā ir ļoti nozīmīgs process. Eiropas Kopienu komisijas izstrādātās integrētās pamatnostādnes Latvijai attiecībā uz izaugsmi un nodarbinātību paredz veicināt uz izaugsmi un nodarbinātību vērstu racionālu resursu sadali. Prioritārās jomas ir pētniecība un izstrāde, fiziskā infrastruktūra, videi draudzīgas tehnoloģijas, cilvēkkapitāls un zināšanas.² Latvijas makroekonomiskās situācijas stabilizācijas

¹ *Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries.* World Bank, December 2006, p. 2.

² *Integrētās pamatnostādnes attiecībā uz izaugsmi un nodarbinātību 2008.-2010.gads* [tiešsaiste]. Brisele: Eiropas Kopienu komisija, 2007 – [atsauce 03.04.2008]. Pieejams: http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report-integrated-guidelines_lv.pdf

plānā ietilpst arī privātā kapitāla plūsmu virzienu maiņa par labu uz eksportu vērstām un iekšzemes pieprasījumu apmierinošām nozarēm.¹

Apdrošināšanas sektora darbība veicina ekonomisko attīstību, mobilizējot iekšējos uzkrājumus. Proti, izmantojot dzīvības apdrošināšanas pakalpojumus tiek veikti ilgtermiņa ieguldījumi, savukārt nedzīvības apdrošināšana veicina īstermiņa ieguldījumus. Jebkurā gadījumā – iedzīvotāju uzkrājumi tiek laisti apgrozībā, kas pozitīvi atsaucas uz ekonomisko aktivitāti.

Viena no lielākajām Latvijas makroekonomiskās situācijas problēmām ir ilgstošais tekošā konta deficīts. 2007. gada trīs ceturkšņos tas sastādīja 24.9% no IKP.² Nozīmīga Latvijas makroekonomiskās situācijas stabilizācijas plāna sastāvdaļa ir izveidot preču ražošanu (rūpniecības nozari) un eksportspējīgu pakalpojumu sniegšanu par pievilcīgu un drošu kapitāla ieguldīšanas veidu. Galvenais uzdevums šajā sakarā ir veicināt eksportu, jo viens no tekošā konta deficīta iemesliem ir tieši ievērojamais importa pārsvars pār eksportu.³ Lai risinātu ar eksportu saistītos sarežģījumus, nepieciešamas ievērojamas investīcijas rūpniecības nozarē, jāiegulda līdzekļi ražošanā, kas nodrošina eksportspējīgas preces. Un, tā kā apdrošinātāji ir lielākie institucionālie investori, apdrošināšanas sektora attīstība iegūst ievērojamu nozīmi procesos, kas saistīti ar ieguldījumiem, tai skaitā, ar ieguldījumiem eksportspējīgās nozarēs. Kā institucionālie investori apdrošinātāji sekmē finanšu tirgus modernizāciju un dod iespēju uzņēmumiem piekļūt līdzekļiem, tādējādi parādās iespēja modernizēt jau esošos Latvijas (ražojošos) uzņēmumus, kā arī izveidot jaunus uzņēmumus, kas nodarbotos ar eksportspējīgu preču ražošanu, līdz ar to mazinot tekošā konta negatīvo stāvokli.

Pašlaik Latvija ir vienīgā Eiropas Savienības dalībvalsts, kurā nepastāv valsts atbalstīta eksporta kredītu garantiju sistēma un to pilnībā nenodrošina arī privātais sektors, līdz ar to netiek izmantotas iespējas, kas būtiski ietekmē valsts makroekonomiskos rādītājus. Latvijas eksporta tirgos pastāv politiskie un komerciālie riski eksporta darījumos ar pircējiem ārvalstīs. Eksporta darījumos šos riskus iespējams samazināt, izmantojot valsts atbalstītas eksporta kredītu garantijas. Taču Latvijas eksportētājiem nav iespējas saņemt garantētu kredītu produkta ražošanai un eksporta operāciju veikšanai, līdz ar to, nav iespējas brīvos apgrozāmos

¹ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].

http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

² *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. LR Ekonomikas ministrija. Rīga: Decembris 2007, 62.lpp.

³ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].

http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

līdzekļu investēt inovācijās un attīstībā.¹ Šajā situācijā kā risinājums varētu būt kredītu risku apdrošināšana, kas neveiksmīgas komercdarbības rezultātā neradītu Latvijas eksportētājiem milzīgus zaudējumus vai neliktu tiem pārtraukt savu uzņēmējdarbību. Kā jau minēts darba pirmajā nodaļā, pateicoties apdrošināšanas piedāvātajiem pakalpojumiem uzņēmējiem nav nepieciešams turēt ievērojamus rezerves fondus (zaudējumu segšanas nepieciešamības gadījumā), bet uzkrātos līdzekļus iespējams investēt uzņēmuma modernizācijai, attīstībai, ražošanas paplašināšanai u.tml. Šobrīd īpaši svarīgi būtu šo iespēju izmantot Latvijas uzņēmumiem, kas ražo preces, ko iespējams veiksmīgi eksportēt.

Latvijas maksājumu bilances tekošā konta deficītu veicina arī situācija saistībā ar investīciju struktūru. Pārsvārā negatīvo tekošā konta saldo nosedz ĀTI un citas ilgtermiņa kapitāla plūsmas. Lai gan investīciju gada vidējie pieauguma tempi Latvijā gandrīz sešas reizes pārsniedz investīciju vidējos ikgadējos pieauguma tempus Eiropas Savienības valstīs, tomēr pēc investīciju apjoma uz vienu strādājošo Latvija gandrīz divas reizes atpaliek no Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem.² Taču nozīmīga problēma ir tieši ĀTI lielais pārsvars pār Latvijas uzņēmēju ieguldījumiem. Latvijas rezidentu investīciju apjomu palielināšanā ievērojami ieguldījumu var dot tieši apdrošinātāji. Tā kā saņemtās apdrošināšanas prēmijas kompānijām ir profesionāli jāpārvalda, lai izvairītos no maksātnespējas situācijas, apdrošināšanas sabiedrības kļūst par lielākajiem institucionālajiem investoriem. Tādējādi būtiskākais apdrošinātāju ieguldījums IKP pieaugumā rodas no to aktīviem, to izmantošanas veida finanšu tirgū. Līdz ar to – jo attīstītāks apdrošināšanas tirgus pastāv (jo lielāki ieņēmumi no prēmiju maksājumiem), jo vairāk apdrošinātāji veic investīciju darījumus, pieaug Latvijas vietējo uzņēmēju daļa kopējās investīcijās, un samazinās tekošā konta deficīts.

Viena no Latvijas makroekonomiskās situācijas stabilizācijas plāna prioritātēm ir uzņēmējdarbības uzsākšanas un finanšu pieejamības veicināšana. Taču pieeja apgrozāmajam un investīciju kapitāla finansējumam ir nozīmīgs šķērslis uzņēmējdarbības aktivitātes un konkurences palielināšanai maziem un vidējiem komersantiem, kā arī uzņēmējdarbības uzsācēju vidū, it sevišķi inovatīviem un strauji augošiem uzņēmumiem.³ Šajā gadījumā apdrošināšanas sektors ir nozīmīgs valsts ekonomikā, jo tas nodrošina finanšu starpniecības pakalpojumu pieaugumu, kā arī rada viegli realizējamus līdzekļus. Turklāt tas atvieglo uzņēmumu piekļuvi kapitālam un piedāvā virkni kapitālieguldījumu iespējas. Līdz ar to

¹ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].

http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

² *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. LR Ekonomikas ministrija. Rīga: Decembris 2007, 18-19.lpp.

³ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].

http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

apdrošināšanas sektora attīstība sekmē uzņēmējdarbību valstī, kas Latvijai ir īpaši nozīmīgi. Apdrošināšana arī ļauj firmām paplašināties un uzņemties ekonomiskos riskus bez nepieciešamības atlikt papildus līdzekļus fondos priekš neparedzētiem izdevumiem.

Svarīgs Latvijas ekonomiskās situācijas uzlabošanas elements ir zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošana. Ekonomiskā modeļa maiņa no lēta darbaspēka priekšrocību izmantošanas uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku ietver vairāku kompleksu pasākumu kopumu, kas saistīts ar zināšanu un tehnoloģiju pārneses veicināšanu ražošanā, lai nodrošinātu augstākas vērtības produkcijas ražošanu. Latvijā vidēji tikai 18% no visiem komersantiem ir inovatīvi, tajā pašā laikā Eiropas Savienībā šis rādītājs vidēji ir 45%. Prioritātes attiecībā uz minētās problēmas risināšanu ir sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstīt uzņēmējdarbību ar augstu pievienoto vērtību, atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, atbalstīt augsti kvalificētu darbinieku piesaisti.¹ Arī Eiropas Kopienu komisijas ieteikumi Latvijai ietver līdzīgas vērtības: palielināt un uzlabot ieguldījumus pētniecībā un izstrādē, jo īpaši no privāto uzņēmēju puses, sekmēt visu veidu jauninājumus, paplašināt un uzlabot ieguldījumus cilvēkkapitālā.² Kā liecina autores analizētā literatūra, apdrošināšana veicina investīciju plūsmu un jaunievedumu radīšanu, izveidojot daudz drošāku vidi šīm aktivitātēm. Veiksmīgs apdrošināšanas tirgus palīdz optimizēt riska uzņemšanās biežumu. Līdz ar to uzņēmēji, pateicoties apdrošināšanai, ir gatavi uzsākt riskantas, taču nākotnē peļņu nesošas ekonomiskās aktivitātes. Kā jau minēts iepriekš, apdrošināšanas segums atbrīvo uzņēmumus no nepieciešamības turēt papildus drošības kapitālu nelabvēlīgu apstākļu iestāšanās gadījumam. Tādējādi uzņēmumi vairāk līdzekļu var ieguldīt pētniecībā, jaunu produktu izstrādē, jaunu efektīvāku tehnoloģiju iegādē, kā arī darbaspēka izglītošanai, kvalifikācijas celšanai. Arī apdrošinātāji kā investori var novirzīt ieguldījumus pētniecībā, jauninājumu izstrādē.

Būtiska loma vairumā valstu ekonomikā ir privātā un valsts sektora attiecībām. Šo tēmu savā ziņojumā aplūko arī EAAF. Publiskā un privātā sektora pastiprinātu sadarbību atsevišķās sfērās būtu vērts sekmēt arī Latvijā. Latvijā vērojami tādi demogrāfiskie procesi kā sagaidāmā dzīves ilguma pieaugums un veco cilvēku skaita palielinājums. Apdrošināšana spēj dot ieguldījumu, piedāvājot sociālo aizsardzību līdzās valsts sociālajai aizsardzībai un mazinot spiedienu uz publiskā sektora finansēm. Vairākās valstīs jau šobrīd privātie apdrošinātāji

¹ *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009 gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008].
http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc

² *Integrētās pamatnostādnes attiecībā uz izaugsmi un nodarbinātību 2008.-2010.gads* [tiešsaiste]. Brisele: Eiropas Kopienu komisija, 2007 – [atsauce 03.04.2008]. Pieejams:
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report-integrated-guidelines_lv.pdf

papildina publiskā sektora nodrošinātos pakalpojumus. Piemēram, Nīderlandē kopš 2006. gada ir mainīta veselības apdrošināšanas sistēma. Obligātās un privātās veselības apdrošināšanas un medicīnisko izdevumu shēma tiks aizstātas ar vienotu veselības apdrošināšanas sistēmu, kas aptvers pamata aprūpi, taču būs pieejama arī papildus apdrošināšana. Reformas mērķis ir apdrošināšanu padarīt pieejamu visām privātpersonām. Lai to realizētu, Nīderlandes valdība veica grozījumus nodokļu sistēmā. Obligātā veselības apdrošināšana attiecas uz visām privātpersonām, kas dzīvo, strādā vai maksā ienākuma nodokli Nīderlandē.¹ Tādējādi Nīderlandē ir veikta ievērojama reforma veselības aprūpes sistēmā, un tas ir labs piemērs, kā privātais sektors var sadarboties ar valsts sektoru, atbrīvojot valsts sektoru no zināma finansiāla sloga.

Kā minēts EAAF ziņojumā², radot jaunu, demogrāfiskām un sociālām izmaiņām atbilstošu pensiju un veselības aprūpes politiku, politikas veidotājiem vajadzētu pievērst pastiprinātu uzmanību valsts un privātā sektora attiecībām. Valsts un privātā sektora sadarbība būtu izdevīga gan valsts institūcijām, gan iedzīvotājiem, gan apdrošinātājiem. Latvijā veselības aprūpes sistēma un pensijas ir īpaši aktuāli jautājumi. Viens no veidiem kā apdrošināšana (kā privātais sektors) varētu atbalstīt valsts sektoru ir, piemēram, dzīvības apdrošināšanas produktu izmantošana līdzās valsts garantētajai vecuma pensijai. Tāpat apdrošināšanas sektors vismaz daļēji varētu pārņemt bezdarba pabalstu izmaksu (ja darba atalgojuma saņemšana ir apdrošināta).

Kopumā veiksmīgas Latvijas apdrošināšanas tirgus darbības sekmēšana pozitīvi ietekmētu ekonomisko situāciju, veicinātu tās stabilizāciju un izaugsmi. Jomas, kurās apdrošināšanas sektors var dot savu ieguldījumu ir iekšzemes pieprasījuma stabilizācija (privātais patēriņš), nodarbinātība, produktivitāte, rūpniecība (eksportspējīgā). Kā nozīmīgs investors apdrošinātāji var sniegt atbalstu pētniecības un izstrādes jomai, jauninājumu ieviešanā, kā arī veicināt uzņēmējdarbību, atvieglojot uzņēmumu piekļuvi līdzekļiem. Apdrošināšana ir sektors, kura darbību Latvijā būtu ievērojami jāattīsta, jo tas var ietekmēt ekonomikas pozitīvu attīstību tik spēcīgi, ka būtu kļūdaini to neņemt vērā.

¹ *Nīderlandē būs jauna veselības apdrošināšanas sistēma* [tiešsaiste]. Nīderlandes Vēstis. – [atsauce 06.04.2008]. Pieejams: http://www.katarina-hartgers.nl/NL-vestis/NLV_2005_12.htm#5

² *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p.12-14.

4. PRAKTISKAIS PĒTĪJUMS PAR APDROŠINĀŠANAS TIRGUS IETEKMI UZ LATVIJAS EKONOMISKO IZAUGSMI

4.1. Pētījuma metožu izvēle un apraksts

4.1.1. Pētījuma metožu izvēles pamatojums

Pētījuma par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi veikšanai autore ir izvēlējusies divas metodes: ekspertu aptaujas metodi un korelācijas analīzes metodi.

Ekspertu aptaujas metodes izvēle pamatojama ar to, ka, lai gan apdrošināšanas tirgus darbību, tāpat kā jebkuru jomu ekonomikā, sabiedrībai ir iespējams ietekmēt ar savu rīcību, dažādiem pasākumiem, to ir arī iespējams daļēji prognozēt, paredzēt tās attīstības gaitu, tomēr apdrošināšana tirgus ir izteikti specifisks, to paralēli dažādiem sociālekonomiskiem procesiem un notikumiem ietekmē arī specifiski faktori, kuru izpausme reizēm nav paredzama un pakļauta noteiktām likumsakarībām.

Eksperts ir kvalificēts speciālists, kurš izsaka savu viedokli (vērtējumu) prognozēšanas, plānošanas, lēmumu pieņemšanas, situācijas izvērtēšanas u.c. līdzīgos procesos. Eksperts var dot savus prognožu variantus, noteikt svarīgākos mērķus, labākos to sasniegšanas veidus un iespējamās izpildes termiņus, noteikt nozīmīgos faktorus, kuri ietekmē pētāmā procesa attīstību vai kāda mērķa realizāciju, izteikt savu viedokli par dažādām alternatīvām, novērtēt kāda procesa attīstības gaitu raksturojošu rādītāju skaitliski utt. Speciālista spriedums par pētāmo objektu, vadoties pēc prognozēšanas uzdevuma, ir individuālais ekspertvērtējums. Nepieciešamie ekspertvērtējumi tiek iegūti ekspertīzes procesā. Eksperta atbildes aptaujas veikšanas procesā var būt sniegtas gan intervijas veidā, gan aizpildot anketas.

Ekspertmetodes ir lietderīgi izmantot, ja informācijai par pētāmo objektu ir daļēji kvalitatīvs raksturs, pastāv objekta funkcionēšanas nenoteiktība un pētāmā objekta attīstībā iespējamās straujas izmaiņas.¹ Tā kā gan apdrošināšanas tirgus darbību, gan tā ietekmi uz valsts ekonomisko situāciju raksturo minētie apstākļi, darba autore pētījuma veikšanai izvēlējusies tieši ekspertu aptaujas metodi.

Papildus ekspertu aptaujas metodei savā pētījumā darba autore izmantojusi arī statistikās prognozēšanas, datu analīzes un apkopošanas metodes. Ekspertmetožu kombinācija ar citām pētīšanas metodēm šajā gadījumā nepieciešams lietot, jo vajadzīga pētāmā objekta (apdrošināšanas tirgus darbība un ietekme uz ekonomisko situāciju) kvalitatīvā analīze, pastāv

¹ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības soļi, 2004. 13.lpp.

novērtējami kvalitatīva rakstura faktori, kuri ietekmē objekta attīstību, nepieciešama dažādu rādītāju novērtēšana.¹

Gadījumos, kad ekspertu atbildes raksturojamas kvantitatīvi, darba autore pielietojusi arī trenda modeļus, lai varētu salīdzināt, kādi rezultāti tiek iegūti, ja pētīšanas pamatā izmanto pagātnes datus par konkrētā objekta attīstību.

Korelācijas analīzes metodi autore izvēlējusies, lai statistiski pierādītu apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi. Tā kā korelācijas analīze pēta sakarību ciešumu starp diviem rādītājiem (vai neatkarīgā mainīgā kvantitatīvas izmaiņas ietekmē un kādā mērā ietekmē rezultatīvā rādītāja izmaiņas), tad autore izvēlējusies divus rādītājus – bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu Latvijā (milj. LVL) un faktisko IKP Latvijā (milj. LVL) noteiktā laika periodā – un noskaidrojusi, vai apdrošināšanas prēmiju apjoma izmaiņas ietekmē IKP izmaiņas un ietekmes pakāpi.

Korelācijas analīze ir sakarību pētīšanas metode. Sakarība starp diviem mainīgākiem ir korelatīva, ja neatkarīgā mainīgā lieluma izmaiņas ir saistītas ar mainīgā lieluma vidējo vērtību izmaiņām. Korelācijas analīzes galvenie uzdevumi ir: atrast vienkāršus vienādojumus, kas noteiktā nozīmē vislabāk vispārina sakarības starp korelatīviem mainīgiem lielumiem; raksturot šo sakarību ciešumu.²

4.1.2. Ekspertu aptaujas realizācija

Pētījuma par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi, kas tika īstenots, izmantojot ekspertu aptaujas metodi, realizācija tika sadalīta sešos etapos: informācijas par pētāmo objektu vākšana un strukturizēšana, ekspertīzes sagatavošana, ekspertu izvēle, ekspertu aptauja, rezultātu analīze un spriedumu saskaņotības pārbaude, ekspertīzes rezultātu analīze. Turpmāk darba autore raksturojusi katru no minētajiem etapiem.

1. Informācijas par Latvijas apdrošināšanas tirgus darbību un tā ietekmi uz valsts ekonomisko stāvokli vākšana un strukturizēšana. Lai iegūtu uz apkopotu informāciju, kas nepieciešama pētījumam, darba autore aplūkojusi un analizējusi teorētisko literatūru (pārsvarā balstītu uz starptautisko pieredzi), informāciju par pasaules, Eiropas un Latvijas apdrošināšanas tirgus darbību un to raksturojošiem rādītājiem, kā arī informāciju par Latvijas ekonomisko situāciju un tās attīstības veicināšanas prioritātēm.

2. Ekspertīzes sagatavošana. Ekspertu aptaujas mērķis bija noskaidrot ekspertu viedokli par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi, iegūt informāciju par iespējamiem pasākumiem, kas veicinātu apdrošināšanas tirgus attīstību, kā arī

¹ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 13.lpp.

² Studiju priekšmeta "Statistika I" lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

iepazīties ar ekspertu prognozēm attiecībā uz vairākiem Latvijas apdrošināšanas tirgus rādītājiem.

Pētījuma aptvertais laika periods ir no 2008. gada februāra līdz 2008. gada maijam. Kā jau minēts iepriekš, par pētījuma metodi izvēlēta ekspertu aptauja.

Par ekspertu aptaujas formu tika izvēlēta individuālā, neklātienē aptauja. Grupveida aptauja, autoresprāt, nebija nepieciešama, lai eksperti viens otra viedokli neietekmētu un nerastos kādai autoritātei pakļauts viedoklis, turklāt tās organizēšana būtu ļoti laikietilpīga un dārga. Tā kā aptauja nenotika klātienē, eksperti anketas aizpildīja individuāli, bez tiešas ekspertīzes organizētāju palīdzības. Individuālās aptaujas var būt atklātas un slēgtas. Darba autore izvēlējusies individuālo slēgta tipa aptauju, lai eksperti neinformētu cits citu par savām atbildēm un nenotiktu viedokļu ietekmēšana.

Ekspertīzes sagatavošanas procesā autore izstrādājusi ekspertu anketu (4. pielikums). Anketa ir vairāk vai mazāk strukturizēta jautājumu kopa, kuru izsniedz ekspertiem.¹

Autores izstrādātajā ekspertu anketā ietverti desmit jautājumi. Jautājumi ir gan brīva, gan slēgta tipa. Anketas sākumā izvietoti vieglākie jautājumi, tie pāriet sarežģītākos un tādos, kas tiešāk skar pētāmo problēmu. Anketā ir ietverti jautājumi ar alternatīvu, jautājumi, kuros atbilde jāsniedz ar konkrētu skaitlisku vērtējumu, jautājumi, kuros noteikti faktori ekspertiem jāvērtē ballēs, jautājumi, kuros ekspertiem jānosaka piekrišanas pakāpe attiecībā uz noteiktiem apgalvojumiem, kā arī atvērtie jautājumi, kur eksperts var brīvi paust savu viedokli. Dažos jautājumos autore lūgusi ekspertiem paskaidrot savu viedokli, lai labāk izprastu ekspertu sniegto atbildi.

Tā kā ekspertu anketā ir ietverti jautājumi, kuros kā atbilde speciālistiem jāsniedz noteikta prognoze, kas balstīta gan uz viņu pieredzi un zināšanām, gan uz pētāmā objekta attīstību pagātnē, tad autores nodrošinātajiem pagātnes datiem ir jāatbilst četriem kritērijiem:

1. Datim jābūt uzticamiem un precīziem. Jānodrošina tas, lai dati tiktu iegūti no uzticama avota un jāpārbauda, vai tie ir pietiekoši precīzi.
2. Datim ir jābūt ar atbilstošu nozīmi. Tiem ir jāatspoguļo tie apstākļi, kuru analīzei šie dati tiek izmantoti.
3. Datim jābūt saskaņotiem. Gadījumā, ja apstākļi, kuros informācija ir vākta, ir mainījušies, nepieciešams ieviest korekcijas, lai jauniegūtie dati tiktu saskaņoti ar vēsturiski izveidojušos struktūru.
4. Datus ir jāvāc periodiski – ik pēc noteikta laika intervāla. Dati, kas vākti stingrā hronoloģiskā secībā, ir krietni noderīgāki prognozēšanas mērķa sasniegšanai. Turklāt jāpievērš uzmanība tam, lai datu nav pārāk daudz (pārāk veci datiem nav īpašas

¹ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības soļi, 2004. 17.lpp.

nozīmes prognozēšanā, un arī lai tie nav pārāk maz (trūkst pietiekošas bāzes, lai veiktu prognozes).¹

3. Ekspertu izvēle. Eksperta kompetenci nosaka ne tikai viņa zināšanas pētāmajā jautājumā, bet arī spēja risināt radošus uzdevumu, spēja pamanīt problēmas, kas nav acīmredzamas, vispusība un neatkarība slēdzienos. Eksperta pieredze un zināšanas nenoliedzami ir augsti vērtējamas, taču ekspertīzes rezultāti būs vērtīgāki, ja atsevišķi eksperti būs apveltīti ar iztēli un netradicionālu domāšanu. Lielā mērā ekspertvērtējumi un to variācija ir atkarīgi no speciālista rakstura īpašībām (optimisti, pesimisti). Ne mazāk svarīga eksperta īpašība ir uzskatu un spriedumu stabilitāte laikā.²

Autores organizētajā ekspertu aptaujā piedalījās deviņi eksperti. Aptaujas anketa tika izsūtīta ekspertiem, kuri varētu sniegt kompetentu viedokli par apdrošināšanas tirgus darbību, tā ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi. Aptaujātie eksperti pārstāvēja divas jomas: apdrošināšanu un ekonomiku. Pārsvarā tie bija Latvijas apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju uzņēmumu vadošie darbinieki, aptaujā piedalījās arī akadēmiskā vidē strādājošie, kā arī LAA pārstāvji. Visi aptaujātie eksperti ir profesionāļi savā jomā un spēj aplūkot problēmu kopumā un izteikt savu viedokli.

Ekspertu grupas sastāvs ir sekojošs:

1. Aigars Freimanis – AAS "Seesam Latvia" ģenerāldirektors;
2. Uģis Vorons – „SEB Dzīvības apdrošināšana” valdes priekšsēdētājs, LAA Padomes priekšsēdētāja vietnieks dzīvības apdrošināšanas jautājumos;
3. Jeļena Alfejeva – AAS „BTA” valdes locekle (viceprezidente), LAA Padomes priekšsēdētāja vietniece riska apdrošināšanas jautājumos;
4. Oskars Zvejnieks – AAS „Ergo Latvija” pārdošanas departamenta direktors;
5. Jānis Maļinovskis – AAS „BTA” valdes loceklis (viceprezidents);
6. Veronika Bikse – Dr. oec., profesore, Latvijas Universitātes Ekonomikas teorijas katedra;
7. Aigars Krūms – Latvijas Apdrošināšanas brokeru asociācijas valdes priekšsēdētājs;
8. Māris Reinholds – AAS „Balta” pārdošanas vadība – apdrošināšanas konsultants;
9. Juris Dumpis – LAA prezidents;

4. Ekspertaptauja. Ekspertvērtējumu iegūšanas process tika veikts neklātienē. Anketa tika izsūtīta ekspertiem elektroniski, ekspertiem tika sniegta arī visa nepieciešamā informācija par anketas izstrādes mērķi un iegūtās informācijas tālāku atspoguļošanu. Ekspertiem tika dota viena nedēļa laika anketas aizpildīšanai ar mērķi mazināt steigu, lai atbildes būtu

¹ Ханк, Д., Э., Райтс, А., Дж., Уичерн, Д., У. *Бизнес-Прогнозирование*. Москва, Санкт-Петербург, Киев: «Вильямс», 2003. с. 83.

² Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības soļi, 2004. 14.lpp

pārdomātas un paskaidrotas, ņemto vērā, ka visi speciālisti ir pietiekoši aizņemti savā pamatnodarbošanās vietā.

5. Rezultātu analīze un spriedumu saskaņotības pārbaude. Ekspertu aptaujas rezultātā iegūtā informācija tika apkopota un analizēta. Ekspertu individuālie viedokļi tika apkopoti, izmantojot dažādas statistiskās metodes. Iegūtie rezultāti izklāstīti tā, lai tie būtu viegli uztverami un salīdzināmi. Rezultātu atspoguļošanai izmantoti arī vizuālie uztveres līdzekļi.

Atsevišķos jautājumos, kur tas bija iespējams, tika pārbaudīta ekspertu spriedumu saskaņotība. Jo augstāka ekspertu viedokļu saskaņotība, jo ticamāks ir kopējais ekspertvērtējums.

6. Ekspertīzes rezultātu analīze. Balstoties uz iegūtajiem ekspertvērtējumiem, darba autore izdarījusi secinājumus, kas attiecas uz apdrošināšanas tirgus darbību un ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi. Tāpat ir apkopotas ekspertu rekomendācijas, prognozes, kā arī izstrādāti priekšlikumi attiecībā uz Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstības veicināšanu. Šajā etapā tika veikts ekspertīzes kopējais novērtējums.

4.2. Ekspertu aptaujas rezultātu apkopojums un interpretācija

Turpmākajā darba apakšnodaļā autore atspoguļojusi ekspertu aptaujas par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi procesā iegūtos rezultātus un sniegusi apkopotās informācijas interpretāciju. Darba autore aplūkojusi katru ekspertu anketā ietvertu jautājumu atsevišķi, turpinājumā sniegts katra atsevišķā jautājuma rezultātu apkopojums un izskaidrojums.

Pirmais jautājums, uz kuru atbildes snieguši ekspertīzes dalībnieki, ietver to, vai, pēc ekspertu domām, pastāv zināma apdrošināšanas tirgus attīstības ietekme uz valsts ekonomisko stāvokli. Šis jautājums ir ar alternatīviem atbilžu variantiem, kur iespējama tikai apstiprinoša vai noliedzoša atbilde.

Visi aptaujātie eksperti jeb 100% respondentu sniedza apstiprinošu atbildi uz minēto jautājumu. Līdz ar to, ņemot vērā ekspertu viedokli, apdrošināšanas tirgus attīstība ietekmē valsts ekonomisko stāvokli. Šajā gadījumā gan jautājums neietver kādu konkrētu valsti, bet gan situāciju kopumā. Šajā jautājumā arī netiek noskaidrots tas, vai šī ietekme ir pozitīva vai negatīva.

Kopumā, balstoties uz darba autores analizēto literatūru, kas liecina par to, ka apdrošināšanas tirgus veiksmīga darbība tiešām ietekmē valsts ekonomisko izaugsmi, kā arī saskaņā ar ekspertu, kas ir kompetenti uz zinoši speciālisti gan apdrošināšanas, gan

ekonomikas jomā, izteikto viedokli, autore ir pārliecināta - ir iespējams izvirzīt apgalvojumu, ka pastāv saistība starp apdrošināšanas tirgus attīstību un attiecīgās valsts ekonomisko izaugsmi.

Tā kā ekspertu aptaujas anketas pirmajā jautājumā tika noskaidrots, ka, pēc ekspertu domām, apdrošināšanas tirgus attīstība viennozīmīgi ietekmē valsts ekonomisko izaugsmi, taču netika noskaidrots, tas vai šī ietekme ir pozitīva vai negatīva, kā arī, kā tas tieši attiecas uz Latvijas situāciju, tad anketas *otrajā* jautājumā, autore vēlējās noskaidrot apdrošināšanas tirgus ietekmes raksturu un saistību ar Latvijas ekonomisko stāvokli.

Arī attiecībā uz otrā jautājuma atbildi ekspertu starpā valdījusi vienprātība. Visi aptaujātie speciālisti pauduši viedokli, ka apdrošināšanas tirgus attīstība pozitīvi ietekmē Latvijas ekonomisko stāvokli, t.i., apdrošināšanas sektora attīstība veicina Latvijas ekonomisko izaugsmi. Ņemot vērā ekspertu pieredzi Latvijas apdrošināšanas tirgū, kā arī to ekonomiskās zināšanas, darba autore ir pārliecināta, ka ekspertu izteikti saskaņotais viedoklis ir pamatots. Turklāt tas apstiprina ar apdrošināšanu saistītajā literatūrā valdošo viedokli, ka apdrošināšanas tirgus veiksmīga darbība tiešām spēj labvēlīgi ietekmēt valsts ekonomisko attīstību.

Speciālisti, kas piedalījās autores izveidotajā aptaujā, paskaidrodami savus uzskatus, izteikuši vairākus iemeslus, kādēļ apdrošināšanas tirgus ietekme uz Latvijas ekonomiku ir pozitīva:

- tiek samazināts zaudējuma riska faktors, pārnesot to uz apdrošināšanu, t.i., veicot apdrošināšanu, iespējams samazināt vai pat izvairīties no negaidītiem materiāliem un finansiāliem zaudējumiem, nodrošinot iedzīvotāju un uzņēmumu vai sabiedriskā sektora finansiālo stabilitāti, kas savukārt ir pamats tautsaimniecības attīstībai;
- apdrošināšanas nozares attīstība nodrošina gan nodarbinātības pieaugumu, gan peļņu apdrošināšanas kompānijām, līdz ar to – nodokļu ieņēmumus valstij;
- ilgtermiņa uzkrājumu veidošana dzīvības apdrošināšanas sabiedrībās sekmē ilgtermiņa investīciju resursu veidošanos, kā arī samazina sociālo spriedzi uz pensiju un citiem sociālajiem budžetiem, uzkrājumi ir tie, kas sekmē patēriņu un līdz ar to arī inflācijas samazināšanos;
- neņemot vērā apdrošinātāju ietekmi saistībā ar to naudas plūsmu, notiek arī vairāku procesu pilnveidošana un attīstība, kā maksātāju iesaistot tajos apdrošinātāju;
- apdrošināšana rada drošu vidi ekonomikas attīstībai;
- apdrošināšanas tirgus attīstība nodrošina noteiktus procentus IKP pieaugumā;
- apdrošināšana kā pakalpojums dod ievērojamu ieguldījumu uzņēmējdarbības attīstībā, uzņēmēji, izmantojot līzingu, var iegādāties dažādus ražošanas līdzekļus, iekārtas

u.tml., uzņēmēji var apdrošināt dažāda veida ķīlu, saņemt no kredītiestādēm aizdevumus turpmākai attīstībai; pateicoties apdrošināšanai, uzņēmēji saņem arī kompensācijas, ja gājis bojā apdrošinātais objekts, un tas ļauj sekmīgi turpināt uzņēmējdarbību.

Papildus tam, ka visi aptaujātie speciālisti izvirzījuši viedokli, ka apdrošināšana sekmē Latvijas ekonomisko izaugsmi, viens no ekspertiem paudis nostāju, ka vērojams arī pretējs process – Latvijas ekonomiskā izaugsme pozitīvi ietekmē apdrošināšanas tirgu, jo lielāka sabiedrības daļa tādējādi var atļauties izmantot apdrošināšanas pakalpojumus, kas sekmē apdrošināšanas tirgus attīstību (kas savukārt veicina ekonomisko augšupeju – aut.). Līdz ar to starp apdrošināšanas sektora progresu un valsts ekonomisko izaugsmi veidojas abpusēji labvēlīga mijiedarbība.

Ekspertu aptaujas *trešajā* jautājumā autore vēlējusies noskaidrot speciālistu prognozes attiecībā uz Latvijas apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju bruto parakstīto prēmiju apjomu 2008. un 2009. gadam. Turpmāk autore atspoguļojusi iegūtos rezultātus un izmantotās dažādu rādītāju formulas.

Balstoties uz iepriekšējo gadu (no 2002. līdz 2007. gadam) rādītājiem, eksperti ir veikuši prognozes par parakstīto prēmiju apjomu 2008. un 2009. gadam. Minētie ekspertvērtējumi aplūkojami 4.1. tabulā.

4.1. tabula

Ekspertu prognozes attiecībā uz Latvijas apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju bruto parakstītajām prēmijām 2008. un 2009. gadam, milj. LVL

Eksperta kārtas nr.	Prognoze 2008. gadam	Prognoze 2009. gadam
1	414.54	476.72
2	420	500
3	464.52	627.1
4	431	536
5	441.2	578.1
6	390	450
7	450	550
8	400	500
9	497.4	646.6

Avots: Ekspertu aptaujas anketas

Dažādi prognozējamo rādītāju raksturojošie lielumi, kas nepieciešami, lai veiktu secinājumus par ekspertu prognozēm, ir parādīti 4.2. tabulā.

Ekspertu prognožu attiecībā uz parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu Latvijā 2008. un 2009. gadā statistiskie raksturotāji

	\bar{v}_j	<i>Me</i>	V_{max}	V_{min}	R_v	S_{vj}	V_{vj}
2008	434.30	431	497.4	390	107.4	31.35	7.25
2009	540.50	536	646.6	450	196.6	63.09	11.67

Avots: Autores aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Pirmkārt, autore aprēķinājusi vidējos ekspertvērtējumus, kas parāda aritmētisko vidējo lielumu no visiem vērtējumiem. Šis rādītājs nav ticis izmantots kā galīgais ekspertu prognožu rezultāts, jo autore ir veikusi precīzākas prognozes aprēķinu. Vidējais ekspertvērtējums aprēķināts pēc sekojošas formulas¹:

$$\bar{v}_j = \sum_{i=1}^k v_{ij} \div k; \quad j = \overline{1, m},$$

kur \bar{v}_j - vidējais ekspertvērtējums; v_{ij} - i-tā ($i = \overline{1, k}$) eksperta j-tās ($j = \overline{1, m}$) problēmas vērtējums; k - ekspertu skaits.

Pēc autores aprēķiniem, vidējais ekspertvērtējums attiecībā uz bruto parakstīto prēmiju apjomu Latvijā 2008. gadā ir vienāds ar 434.30 milj. LVL, savukārt 2009. gadā attiecīgi – 540.50 milj. LVL. Tātad, balstoties uz ekspertu prognozēm, vidējais parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms Latvijā 2008. un 2009. gadā vidēji varētu būt aptuveni 434.30 milj. LVL un 540 milj. LVL. Taču, kā jau minēts iepriekš, autore šīs prognozes nav uzskatījusi par pietiekoši precīzām.

Otrkārt, tika aprēķināta prognozētā rādītāja ekspertu vērtējumu mediānas (Me) abiem laika periodiem. Mediāna ir struktūras vidējais, ko iegūst augošā vai dilstošā sakārtojumā variācijas rindu un nosakot vidū esošo variantu². Tātad, ja iegūtos ekspertvērtējumus ranžētu augošā secībā, tiktu iegūta vērtējumu mediāna. Šajā gadījumā mediānas, kas vienādas ar 431 milj. LVL (2008. gadā) un 536 milj. LVL (2009.gadā), ir nedaudz mazāki rādītāji nekā vidējie ekspertvērtējumi, taču relatīvi atšķirība ir maza – attiecīgi 3.3 milj. LVL un 4.5 milj. LVL.

Treškārt, katram laika periodam tika aprēķināts maksimālais un minimālais ekspertvērtējums. 2008. gadam minimālais prognozētais prēmiju apjoms ir vienāds ar 390 milj. LVL, savukārt maksimālā prognoze – 497.4 milj. LVL, savukārt attiecībā uz 2009. gadu šie rādītāji vienādi ar 450 milj. LVL un 646.6 milj. LVL. Līdz ar to tika iegūta vērtējumu variācijas amplitūdas, kas ir vienādas ar 107.4 milj. LVL 2008. gada prognozēm un 196.6 milj. LVL 2009. gada prognozēm. Variācijas amplitūda aprēķināta pēc sekojošas formulas³:

¹ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 18.lpp.

² Krastiņš.O., Ciemiņa.I. *Statistika*. Rīga: LR Centrālā Statistikas pārvalde, 2003. 29.lpp.

³ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 18.lpp.

$$R_v = v_{max} - v_{min};$$

kur R_v – variācijas amplitūda; v_{max} – maksimālais ekspertvērtējums; v_{min} – minimālais ekspertvērtējums

Variācijas amplitūda atklāj ekspertvērtējumu saskaņotību. No iegūtajām amplitūdām var secināt, ka ekspertvērtējumi nav bijuši ārkārtīgi atšķirīgi, taču neviendabība ir pietiekoši liela, lai tā tiktu ievērota un tiktu atrastai precīzāki rezultāti. Salīdzinot abu periodu prognozēto vērtējumu variācijas amplitūdas, 2009. gada vērtējumiem tā, protams, ir lielāka tādēļ, ka, jo garāks prognozēšanas horizonts, jo neprecīzākas prognozes un līdz ar to arī variācijas iespējama plašāka.

Ceturtkārt, darba autore aprēķinājusi standartnovirzes prognozētajiem rādītājiem abiem periodiem. Standartnovirze tika aprēķināta pēc šādas formulas¹:

$$S_{vj} = \sqrt{\sum_{i=1}^k (v_{ij} - \bar{v}_j)^2 \div k};$$

kur S_{vj} – standartnovirze.

Iegūtās vērtības interpretējamās šādi: 2008. gadā vidējais apdrošināšanas prēmiju apjoms sastādīs 434.30 milj. LVL ar standartnovirzi 31.35 milj. LVL, savukārt 2009. gadā prēmiju apjoms sasniegs 540.5 milj. LVL ar standartnovirzi 63.09. Arī šajā gadījumā saprotama parādība ir tas, ka 2009. gada rādītājam standartnovirze ir lielāka, nekā 2008. gada rādītāja, jo tālākam laika periodam veikt prognozes ir sarežģītāk. Kopumā standartnovirzes ir relatīvi nelielas.

Visbeidzot, autore aprēķinājusi ekspertvērtējumu variācijas koeficientus abiem laika periodiem. Variācijas koeficients atklāj ekspertu viedokļu atšķirības līmeni jeb izkliedi. Jo mazāks variācijas koeficients, jo ekspertu vērtējumi ir saskaņotāki un līdz ar to - prognozes precīzākas un ticamākas. Variācijas koeficients aprēķināts pēc sekojošas formulas²:

$$v_{vj} = \frac{S_{vj}}{\bar{v}_j} \times 100;$$

kur v_{vj} – variācijas koeficients.

Iegūtie variācijas koeficienti vienādi ar – 2008. gadam prognozētajam prēmiju apjomam 7.25, savukārt 2009. gadam attiecīgi 11.67. Variācijas koeficienti abos gadījumos ir diezgan zemi, līdz ar to ekspertu starpā valda relatīva viedokļu saskaņotība, taču zināmas atšķirības tomēr pastāv. Tās būtu nepieciešams pēc iespējas mazināt.

¹ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 18.lpp.

² Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 18.lpp.

Tādēļ darba autore nolēmusi no turpmākajiem aprēķiniem izslēgt dažu ekspertu prognozētos vērtējumus, lai iegūtu maksimālu viedokļu saskaņotību un tādējādi – precīzākas prognozes.

Lai varētu noteikt tos ekspertvērtējumus, kas visvairāk atšķiras no vidējā, darba autore noteikusi šādu intervālu: zemākā robeža – vidējais ekspertvērtējums mīnus viena standartnovirze, augstākā robeža – vidējais ekspertvērtējums plus viena standartnovirze. Absolūtos skaitļos šis intervāls katram no aplūkotajiem laika periodiem atšķiras. Prognozētajiem ekspertvērtējumiem attiecībā uz 2008. gada bruto parakstītajām apdrošināšanas prēmijām Latvijā šis intervāls ir no 402.79 milj. LVL līdz 465.8 milj. LVL. Savukārt attiecīgā uz 2009. gada prognozēm intervāla robežas ir 477.42 milj. LVL un 603.59 milj. LVL.

Pēc intervālu noteikšanas darba autore no tālākās ekspertīzes izslēgusi tos ekspertvērtējumus, kuri ir mazāki par intervālu zemāko robežu un lielāki par intervāla augstāko robežu attiecīgi katram laika periodam. Attiecībā uz 2008. gada prognozēm no tālākiem rezultātu aprēķiniem tika izslēgti sestā, astotā un devītā eksperta vērtējumi (4.1. tabula), savukārt no prognozēm uz 2009. gadu tika izslēgti pirmā, ceturrtā, sestā un devītā eksperta vērtējumi.

Turpmāk autore atkārtoti aprēķinājusi dažādus statistiskos rādītājus, ņemot vērā tikai tos ekspertvērtējumus, kuri iekļāvās iepriekš noteiktajā intervālā. Formulas aprēķinātajiem rādītājiem nav mainītas. Statistiskie rādītāji, kas nepieciešami precīzāka rezultāta noteikšanai un novērtēšanai ir aplūkojami 4.3. tabulā.

4.3. tabula

Atlasīto ekspertu prognožu attiecībā uz bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu Latvijā 2008. un 2009. gadā statistiskie rādītāji

	$\overline{v_{pj}}$	S_{vj}	V_{vj}
2008	436.88	17.19	3.94
2009	532.82	30.03	5.64

Avots: Autores aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Vispirms tika noteikts vidējais ekspertvērtējums no atlasītajiem ekspertu vērtējumiem, ko autore nodēvējusi par vidējo prognozēto ekspertvērtējumu un apzīmējusi sekojoši:

$$\overline{v_{pj}}$$

Tātad pēc ekspertu vērtējumu (prognožu) viendabības pārbaudes vidējais bruto parakstīto prēmiju apjoms 2008. gadā būs **436.88** milj. LVL, un 2009. gadā šis rādītājs sasniegs **532.82** milj. LVL. Šie vidējie prognozētie ekspertvērtējumi arī tikuši uzskatīti par ekspertīzes galīgo, precīzāko rezultātu.

Autore noteikusi, cik lielā mērā vidējie prognozētie ekspertvērtējumi atšķiras no vidējiem ekspertvērtējumiem, kas tika iegūti aprēķinos, ietverot visu ekspertu atbildes. Atšķirības nav ievērojamas, taču zināma diference pastāv. Attiecībā uz parakstītajām prēmijām 2008. gadā galīgais rezultāts no starprezultāta atšķiras par 2.58 milj. LVL (jaunais rezultāts pārsniedz iepriekšējo), savukārt attiecībā uz prognozēm 2009. gadam vidējais prognozētais ekspertvērtējums ir par 7.58 milj. LVL mazāks par iepriekš iegūto rezultātu.

Novērtējot jauniegūto rezultātu aprēķinos izmantoto ekspertvērtējumu saskaņotību, tika aprēķinātas standartnovirzes abiem periodiem. Ekspertu vērtējumu prognozēm 2008. gadam standartnovirze ir vienāda ar 17.19 milj. LVL, kas ir krietni mazāka nekā standartnovirze, kas aprēķināta iepriekš – par 14.16 milj. LVL. Savukārt attiecībā uz ekspertvērtējumiem par situāciju apdrošināšanas tirgū 2009. gadā standartnovirze sastāda 30.03 milj. LVL, kas arī ir mazāks rādītājs par iepriekš iegūto – par 33.06 milj. LVL. Tātad, izslēdzot no aprēķiniem ekspertvērtējumus, kas bija pārāk atšķirīgi no vidējā, pieaug vērtējumu saskaņotības līmenis, līdz ar to prognozes kļūst precīzākas.

Ekspertu viedokļu saskaņotību raksturo arī vērtējumu variācijas koeficients. Tas tika aprēķināts katra laika perioda attiecīgajiem vērtējumiem, ņemot vērā tikai atlasītos ekspertvērtējumus. 2008. gadam attiecīgiem vērtējumiem variācijas koeficients ir vienāds ar 3.94, kas ir ļoti zems rādītājs un no iepriekšējā atšķiras par 3.31. Attiecīgi 2009. gadam prognozētā rādītāja vērtējumu variācijas koeficients vienāds ar 5.64, kas arī ir ievērojami mazāks nekā iepriekš iegūtais koeficients – par 6.03. Secinām, ka noteikto ekspertvērtējumu izslēgšana un jaunu aprēķinu veikšana, tos neņemot vērā, ir bijusi lietderīga, jo ekspertvērtējumu vienotība un saskaņotība ir krietni augstāka, kas nozīmē, ka iegūtais galarezultāts (vidējais prognozētais ekspertvērtējums) ir precīzāka un ticamāka prognoze nekā iepriekš iegūtais rādītājs (vidējais ekspertvērtējums).

Taču, lai relatīvi precīzi noteiktu prognožu ticamību, autore aprēķinājusi vidējo prognozēto ekspertvērtējumu ticamības intervālu. Šiem aprēķiniem izmantotas sekojošas formulas¹:

$$\bar{v}_j - \Delta_j < \bar{v}_j < \bar{v}_j + \Delta_j;$$

$$\Delta_j = t_{\beta} \times \frac{S_{vj}}{\sqrt{k}}.$$

kur t_{β} – Stjūdenta sadalījuma kritiskā vērtība (varbūtība 0.95, brīvības pakāpju skaits $v = k - 1$)

Veicot aprēķinus tika iegūti šādi rezultāti: Δ_j vienāds ar 18.04 un 37.29 (attiecīgi 2008. un 2009. gada vērtējumiem). Tādējādi ar varbūtību 0.95 var uzskatīt, ka bruto parakstīto

¹ Vasermanis.E., Šķiltēre.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 18.lpp.

² Studiju priekšmeta „Statistika I” lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

apdrošināšanas prēmiju apjoms Latvijā 2008. gadā atradīsies intervālā no 418.83 milj. LVL līdz 454.92 milj. LVL, savukārt 2009. gadā šis rādītājs atradīsies intervālā no 495.53 milj. LVL līdz 570.11 milj. LVL. Tā kā attiecībā uz tādu rādītāju kā parakstītās apdrošināšanas prēmijas ir grūti prognozēt precīzus skaitļus, tad lietderīgi ir noteikt prognožu ticamības intervālu, jo iespēja, ka prognozes piepildīsies ir reālāka nekā nosakot precīzu skaitli. Lai gan arī šajā gadījumā nevar apgalvot, ka prognozētais rādītājs tiešām atradīsies minētajos intervālos.

Kopumā, saskaņā ar ekspertu prognozēm un autores aprēķiniem, 2008. gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms Latvijā būs pieaudzis par 105.8 milj. LVL jeb par 31.67% salīdzinājumā ar 2007. gadu, savukārt 2009. prēmiju pieaugums paredzams par 95.94 milj. LVL jeb 21.96% salīdzinot ar 2008. gadu. Kādēļ, balstoties uz ar ekspertu prognozēm, 2009. gadā prēmiju apjoma pieaugums ir mazāks nekā iepriekš, ir sarežģīti pamatot. Viens no iemesliem varētu būt tas, ka Latvijas apdrošināšanas tirgus dažos pēdējos gados ir ļoti strauji audzis un attīstījies, un šādu strauju attīstību saglabāt ilgstošā periodā varētu būt praktiski neiespējami.

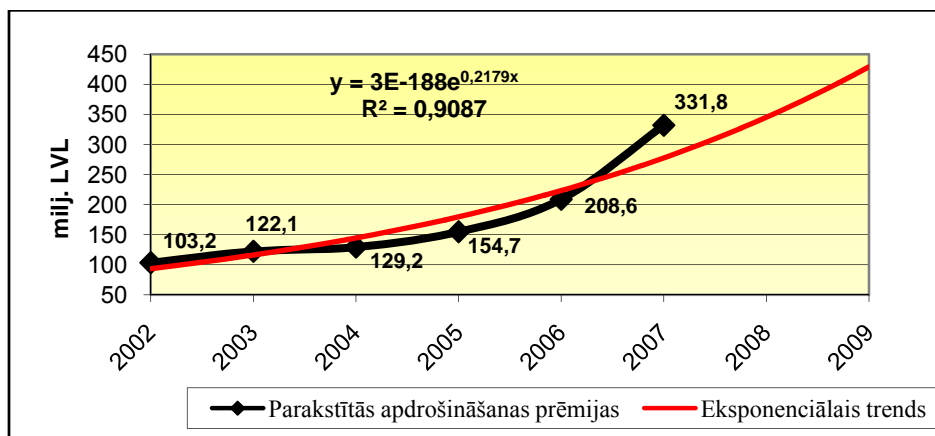
Apdrošināšanas tirgus kopumā ir izteikti specifiska ekonomikas nozare, tādēļ kā pamatmetode tā attīstības prognozēšanai autore izmantojusi ekspertu aptauju. Taču, lai varētu veikt papildus salīdzinājumu, prognozēšanā iespējams izmantot arī trenda modeļus. Trenda modeļus var izmantot, ja ir zināmi pagātnes dati par pētāmo objektu. Tādēļ autore apkopoja informāciju par bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu Latvijā kopš 2002. gada. Trenda modeļus iespējams izmantot arī ar nosacījumu, ja pētāmā objekta attīstībā ir vērojama vienmērīga tendence (kritums vai kāpums). Apdrošināšanas tirgu Latvijā raksturo izteikti pozitīva tendence – līdz 2006. gadam vienmērīgs pieaugums un 2007. gadā diezgan straujš prēmiju apjoma kāpums. Ar trenda modeļu palīdzību lietderīgi veikt prognozēšanu īsam laika periodam, šajā gadījumā tie ir divi gadi.

Trends ir ilgtermiņa komponente, kas atklāj laika rindas pieaugumu vai samazinājumu ilgā laika periodā.¹

Prognozēm attiecībā uz parakstīto prēmiju apjomu 2008. un 2009. gadā autore izmantojusi divu veidu trenda modeļus: eksponenciālo un n-tās pakāpes polinoma trendu. šo trendu izvēle pamatojama ar vislielākajiem korelācijas koeficientiem, kas parāda trenda atbilstību dinamikas rindai.

Dinamikas rindai par bruto parakstīto prēmiju apjomu pievienotais eksponenciālais trends dots 4.1. attēlā.

¹ Ханк, Д., Э., Райтс, А., Дж., Уичерн, Д., У. *Бизнес-Прогнозирование*. Москва, Санкт-Петербург, Киев: «Вильямс», 2003. с. 86.

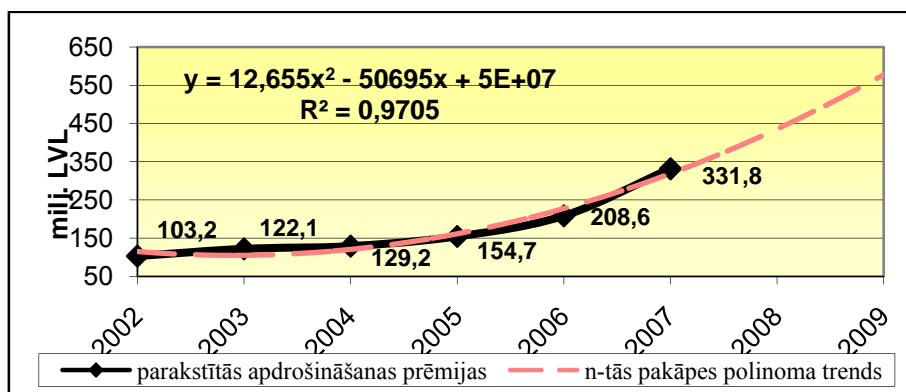

4.1. att. Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju dinamika Latvijā laikā no 2002. līdz 2007. gadam un eksponenciālā trenda modelis ar prognozi 2008. un 2009. gadam

Avots: LAA¹²

Dinamikas rindai atbilstošajam eksponenciālajam trendam korelācijas koeficients ir vienāds ar 0.95, kas ir augsts rādītājs, līdz ar to pastāv ciešas sakarības. Tātad 95% no dinamikas rindas svārstībām izskaidro šis trends. Balstoties uz prognozēm, kas veiktas ar eksponenciālā trenda modeli, 2008. gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms Latvijā būs aptuveni 350 milj LVL, kas ir daudz mazāk nekā prognozējuši eksperti – par 86.66 milj. LVL, savukārt 2009. gadā, balstoties uz trendu, prēmiju apjoms sasniegs aptuveni 425 milj. LVL, kas ir par 107.82 milj. LVL mazāk nekā paredzējuši eksperti. To varētu izskaidrot tā, ka eksperti, veicot prognozes, ņēmuši vērā 2007. gadā vērojamo straujo prēmiju apjoma kāpumu, savukārt trenda modelis balstās uz visu dinamikas rindu, kur līdz 2007. gadam vērojams pakāpenisks mērens pieaugums.

Dinamikas rindai atbilstošais n-tās pakāpes polinoma trends ir noteikts 4.2. attēlā.

4.2. att. Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju dinamika Latvijā laikā no 2002. līdz 2007. gadam un n-tās pakāpes polinoma trenda modelis ar prognozi 2008. un 2009. gadam

Avots: LAA³⁴

¹ Statistika. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

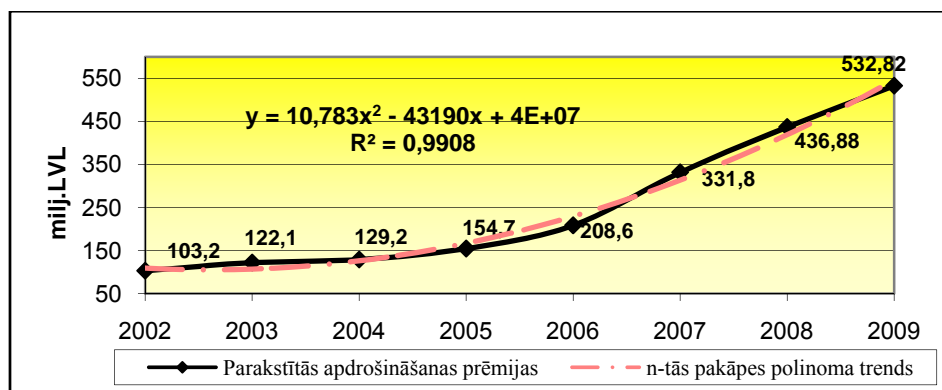
² LAA nublicētie dati

³ Statistika. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

⁴ LAA nublicētie dati

Parakstīto apdrošināšanas prēmiju dinamikai atbilstošajam polinoma trendam korelācijas koeficients vienāds ar 0.985, kas ir vēl augstāks rādītājs nekā eksponenciālajam trendam, līdz ar to sakarības ir vēl ciešākas. 98.5% no minētās dinamikas rindas svārstībām izskaidro atbilstošais polinoma trends. Ņemot vērā prognozes, ko sniedz polinoma trends, 2008. gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms sasniegs aptuveni 430 milj. LVL, kas ir tikai par 6.88 milj. LVL mazāk nekā prognozē eksperti, savukārt 2009. gadā šis rādītājs pēc trenda prognozēm varētu sasniegt aptuveni 570 milj. LVL, kas ir par 37.18 milj. LVL vairāk, nekā izsprieduši eksperti. Attiecībā uz 2009. gadu trenda prognoze, autore sprāt, ir pārāk optimistiska, savukārt attiecībā uz 2008. gadu ekspertu prognoze ir ļoti tuva polinoma trenda prognozei.

Parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma reālo vērtību dinamikas rindu pagarinot ar ekspertu prognozētajiem rezultātiem 2008. un 2009. gadā un pievienojot jaunajai dinamikas rindai n-tās pakāpes polinoma trendu, var novērot, ka minētais trenda modelis ir ārkārtīgi atbilstošs un tuvs dinamikas rindai (4.3. attēls).

4.3. att. Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju dinamika Latvijā laikā no 2002. līdz 2007. gadam, ekspertu prognozes uz 2008. un 2009. gadu un n-tās pakāpes polinoma trenda modelis
Avots: LAA

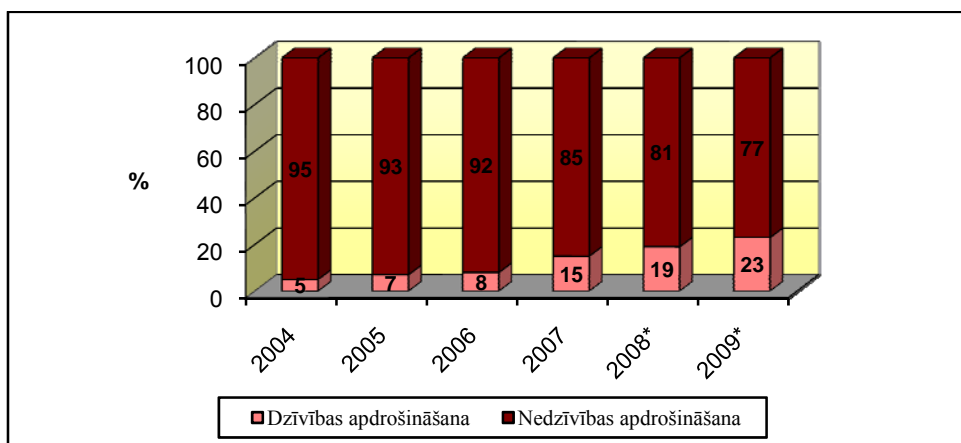
Ar ekspertu prognozēm pagarinātajai dinamikas rindai atbilstošā n-tās pakāpes polinoma trenda modeļa korelācijas koeficients ir 0.995, tātad, var secināt, ka 99.5% no jaunās dinamikas rindas izskaidro polinoma trends. Līdz ar to – dinamikas rindai, kurai pievienotas ekspertu prognozes 2008. un 2009. gadam, piemīt tendence, kas ir ļoti atbilstoša n-tās pakāpes polinoma trenda modelim.

Eksperti savas prognozes attiecībā uz bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu 2008. un 2009. gadam pamatojuši šādi:

- Latvijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās var nelabvēlīgi iespaidot gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanas tirgu;
- Apdrošināšanas izaugsmes tempi var nedaudz samazināties, taču ir sabiedrības daļa, kas šobrīd neapdrošina neko vai apdrošina maz, šie cilvēki agrāk vai vēlāk pievērsīsies apdrošināšanai;

- Prognozējams apdrošināšanas prēmiju apjoma pieaugums sakarā ar inflācijas pieaugumu;
- Apdrošināšanas prēmiju apjoms pieaugs, jo tiks celti prēmiju apmēri.

Ekspertu anketas *ceturtajā* jautājumā autore noskaidrojusi, kādu Latvijas apdrošināšanas struktūru paredz eksperti 2008. un 2009. gadam. Balstoties uz iepriekšējo gadu datiem (2004. – 2007.), speciālisti ir veikuši prognozes attiecībā uz to, cik procentus no visa Latvijas apdrošināšanas tirgus turpmākajos divos gados aizņems dzīvības apdrošināšanas un kādu daļu no tirgus aizņems riska veidu apdrošināšana (5. pielikums). Iepriekšējo gadu apdrošināšanas tirgus struktūru un iegūtos rezultātus var aplūkot 4.4. attēlā.

4.4. att. Latvijas apdrošināšanas tirgus struktūra laikā no 2004. līdz 2007. gadam un ekspertu prognozes 2008. un 2009. gadam

Avots: LAA¹²

Kā redzams 4.4. attēlā Latvijas apdrošināšanas tirgus ievērojamāko daļu aizņem nedzīvības apdrošināšana, lai gan šāda tendence nav labvēlīga, jo ekonomiski attīstītās valstīs dzīvības apdrošināšanas tirgus aizņem vismaz pusi vai pat vairāk no kopējā tirgus.

Saskaņā ar ekspertu prognozēm 2008. gadā dzīvības apdrošināšanas tirgus sastādīs 19% no kopējā apdrošināšanas tirgus, kas ir par 4% vairāk nekā 2007. gadā, savukārt 2009. gadā dzīvības apdrošināšanas daļa varētu būt pieaugusi līdz 23% jeb par 4% vairāk nekā 2008.gadā. Attiecīgi riska veidu apdrošināšanas daļa 2008. gadā varētu sastādīt 81% no tirgus, savukārt 2009. gadā - 77%.

Ekspertu prognozes tika iegūtas aprēķinot aritmētisko vidējo³ no visiem vērtējumiem abiem laika periodiem. Dažādi statistiskie rādītāji attiecībā uz prognozēm par Latvijas apdrošināšanas tirgus struktūru redzami 4.4. tabulā.

¹ *Statistika*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

² LAA npublicētie dati

³ Šeit un turpmāk statistisko rādītāju aprēķināšanai izmantotas iepriekš norādītās formulas

Ekspertu prognožu attiecībā uz Latvijas apdrošināšanas struktūru 2008. un 2009. gadam statistiskie raksturotāji

	2008		2009	
	Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība
\bar{v}_j	19%	81%	23%	77%
v_{min}	15%	80%	15%	75%
v_{max}	20%	85%	25%	85%
R_v	5%	5%	10%	10%
Me	20%	80%	25%	75%
Mo	20%	80%	25%	75%

Avots: Autores veiktie aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Saskaņā ar autores aprēķiniem 4.4. tabulā ekspertu vērtējumu variācijas amplitūda gan attiecībā uz dzīvības apdrošināšanas daļu, gan uz nedzīvības apdrošināšanas daļu 2008. gadā vienāda ar 5%, kas nav īpaši nozīmīgs lielums. Savukārt attiecībā uz 2009. gada prognozēm gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanas daļu vērtējumu amplitūda ir 10% robežās. Tās jau ir nozīmīgākas vērtējumu svārstības, taču tā kā prognozēšanas horizonts otrajā gadījumā ir garāks, tas ir pieļaujams.

Latvijas apdrošināšanas tirgus struktūras ekspertu vērtējumu mediānas (Me) jeb augošā kārtībā sakārtotu vērtējumu rindas vidējā vērtības ir sekojošas: 2008 gadā – dzīvības apdrošināšanā 20%, nedzīvības apdrošināšanā – 80%, savukārt 2009. gadā - dzīvības apdrošināšanā 25%, nedzīvības apdrošināšanā – 75%. Mediānas no vidējiem ekspertvērtējumiem atšķiras par 1% līdz 2%, atšķirības nav ievērojamas.

Ekspertu prognožu attiecībā uz apdrošināšanas tirgus struktūru turpmākajiem diviem gadiem modas jeb visbiežāk sastopamie ekspertvērtējumi¹ ir sekojošas: 2008 gadā – dzīvības apdrošināšanā 20%, nedzīvības apdrošināšanā – 80%, savukārt 2009. gadā - dzīvības apdrošināšanā 25%, nedzīvības apdrošināšanā – 75%. Šajā gadījumā abu periodu un abu apdrošināšanas veidu ekspertu vērtējumu modas ir vienādas ar mediānām, tas nozīmē, ka, lai gan šie rādītāji nedaudz atšķiras no vidējiem ekspertvērtējumiem, taču arī tos var uzskatīt par diezgan ticamu prognozi.

Tieši šādas prognozes attiecībā uz Latvijas apdrošināšanas tirgus struktūru speciālisti ir pamatojuši sekojoši:

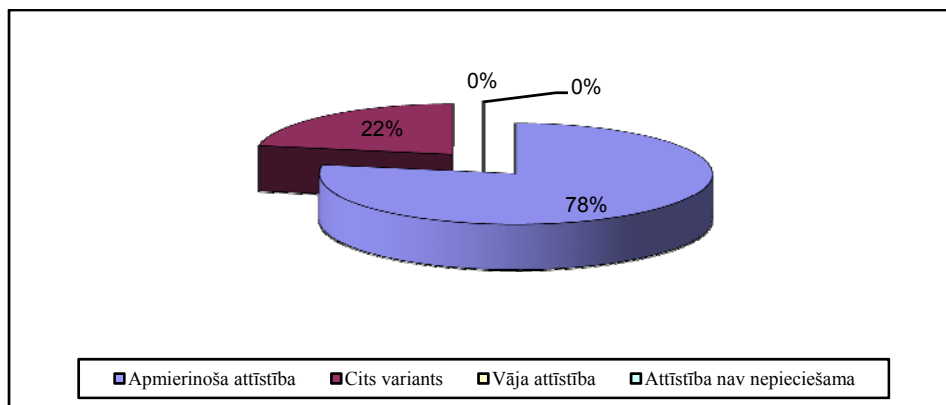
- Pie pašreizējiem ekonomiskiem apstākļiem pieprasījums pēc dzīvības apdrošināšanas pakalpojumiem būtiski nepieaugs, iespējams samazināsies arī pieprasījums pēc nedzīvības apdrošināšanas pakalpojumiem, taču, ņemot vērā finansiālās saistības ar kredītiestādēm, gan uzņēmumi, gan fiziskas personas būs spiesti veikt nedzīvības

¹ Vasermanis.E., Šķiltere.D., Krasts.J. *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 18.lpp.

apdrošināšanu, piemēram, automašīnām, īpašumiem, kas iegādāti, izmantojot kredītu vai līzingu;

- Apdrošināšanas nozares attīstību 2008. un 2009. gadā noteiks apdrošināšanas pakalpojumu cenu pieaugums, kas saistīts ar apdrošināšanas atlīdzību pieaugumu vispārējā cenu pieauguma rezultātā (īpašums, automašīnu remonts u.tml.);
- Attīstības tempi dzīvības apdrošināšanā var nedaudz kristies dēļ fondu krīzes situācijas pasaulē, arī Latvijas ekonomikas nelabvēlīgā situācija var ietekmēt gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanas tirgus attīstību;
- Gan dzīvības, gan nedzīvības tirgus attīstību ietekmēs palielinājums ieguldījumiem cilvēkkapiālā;
- Dzīvības apdrošināšana Latvijā pēdējos gados tikai sākusī aktivizēties, šobrīd tā atrodas ļoti tālu no Eiropas Savienības attīstīto valstu rādītājiem, tādēļ prognozējams šī apdrošināšanas veida proporcionāli lielāks pieaugums nekā riska veidu apdrošināšanā;
- Dzīvības apdrošināšanas tirgus (ar līdzekļu uzkrājumu) turpinās pieaugt, jo valsts nodokļu politika tam ir labvēlīga, valsts pensijas nenodrošina normālu iztikas līmeni vecumdienās.

Ekspertu aptaujas anketas *piektajā* jautājumā autore noskaidrojusi, kā speciālisti vērtē Latvijas apdrošināšanas sektora (gan dzīvības, gan nedzīvības) attīstības pakāpi (nozīmi valsts ekonomikā). Iegūtie rezultāti aplūkojami 4.5. attēlā, savukārt atsevišķie ekspertu viedokļi aplūkojami 5. pielikumā.

4.5. att. Ekspertu vērtējums par Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstības pakāpi 2008. gada aprīlī

Avots: autores aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Kā redzams 4.5. attēlā 78% ekspertu atbildējuši, ka apdrošināšanas tirgus attīstība ir apmierinoša, tas var attīstīties līdzšinējos tempos. Šajā gadījumā autore daļēji nepiekrīt valdošajam ekspertu viedoklim, jo, autoresprāt, Latvijas apdrošināšanas tirgum, lai sasniegtu attīstīto valstu līmeni, ir vēl jāpildveidojas un jāattīstās straujāk nekā līdz šim.

Savukārt 22% aptaujāto ekspertu nav izvēlējušies nevienu no autores piedāvātajiem atbilžu variantiem, bet savu atbildi izklāstījuši ļoti līdzīgi: šobrīd Latvijas apdrošināšanas tirgus ir augstā attīstības pakāpē, tas ir attīstīts apdrošināšanas produktu ziņā, bet joprojām pastāv ievērojams pieauguma potenciāls. Šis viedoklis sasaucas ar darba autores iepriekš minēto, ka Latvijas apdrošināšanas tirgum pagaidām ir ļoti lielas attīstības iespējas.

Neviens no speciālistiem nav atzinis, ka Latvijas apdrošināšanas tirgus ir vāji attīstīts un tā attīstību nepieciešams intensīvi veicināt, kā arī to, ka apdrošināšanas tirgus potenciāls ir sasniedzis maksimālo robežu un tā attīstība nav nepieciešama vai nav iespējama.

Aptaujas anketas *sestajā* jautājumā autore vēlējusies noskaidrot ekspertu viedokli par to, kāda ir gaidāma apdrošināšanas sektora nozīme ekonomikā jeb bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu īpatsvars IKP (%) 2008. un 2009. gadā. Turpmāk atspoguļoti aptaujā iegūtie rezultāti.

Balstoties uz iepriekšējo gadu pētītā rādītāja dinamiku, eksperti veikuši prognozes uz 2008. un 2009. gadu. Nākamajā tabulā aplūkojami visu ekspertu vērtējumi par apdrošināšanas tirgus īpatsvaru IKP Latvijā

4.5. tabula

Ekspertu prognozes attiecībā uz Latvijas apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju bruto parakstīto prēmiju apjoma īpatsvaru IKP 2008. un 2009. gadam, %

Eksperta kārtas nr.	Prognoze 2008. gadam	Prognoze 2009. gadam
1	3.20	3.50
2	3.20	3.50
3	3.10	3.30
4	3.10	3.20
5	3.10	3.40
6	2.00	2.00
7	2.00	2.00
8	3.00	3.20
9	3.21	3.40

Avots: Ekspertu aptaujas anketas

Zemāk dota tabula, kurā aplūkojami dažādi statistiskie rādītāji, kas raksturo no ekspertu vērtējumiem iegūtos rezultātus.

4.6. tabula

Ekspertu prognožu attiecībā uz parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvaru IKP Latvijā 2008. un 2009. gadā statistiskie raksturotāji

	\bar{v}_j	Me	V_{max}	V_{min}	R_v	S_{vj}	V_{vj}
2008	2.88	3.1	3.21	2	1.21	0.47	16.46
2009	3.06	3.3	3.5	2	1.5	0.57	18.78

Avots: Avots: Autores veiktie aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Pirmkārt, autore aprēķinājusi aritmētisko vidējo ekspertvērtējumu, kas attiecībā uz 2008. gadu ir 2.88%, savukārt attiecībā uz 2009. gada prognozēm – 3.06%. Lai gan aprēķināto rādītāju varētu uzskatīt par galīgo rezultātu, autore veikusi precīzākus aprēķinus.

Kā nākamais raksturojošais rādītājs ir aprēķināta mediāna abiem laika periodiem. Tātad, kā redzams 4.6. tabulā, ekspertu vērtējumu par apdrošināšanas īpatsvaru IKP 2008. gadā, kuri sakārtoti augošā secībā, vidējais vērtējums ir 3.1, kas no vidējā ekspertvērtējuma atšķiras par 0.22%, savukārt attiecībā uz ekspertu vērtējumiem par 2009. gada situāciju, mediāna ir vienāda ar 3.3%, kas ir par 0.24% mazāk nekā vidējais ekspertvērtējums. Abos gadījumos mediāna īpaši neatšķiras no vidējā vērtējuma, tas nozīmē, ka prognozes varētu pamatotas un diezgan ticamas.

Treškārt, darba autore veikusi maksimālā, minimālā vērtējuma un variācijas amplitūdas aprēķinu. Gan attiecībā uz 2008. gadu, gan uz 2009. gadu kā vismazākais apdrošināšanas sektora īpatsvars IKP minēts 2%. Savukārt maksimālais ekspertvērtējums par 2008. gadu ir 3.21%, bet par 2009. gadu – 3.5%. Līdz ar to ekspertu vērtējumi par apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvaru IKP 2008. gadā variē 1.21% robežās, savukārt 2009. gada vērtējumu variācijas amplitūda ir 1.5%. Abi šie skaitļi ir relatīvi nozīmīgi, ņemot vērā to, ka apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvars IKP Latvijā pagaidām ir niecīgs un arī pieaugums netiek prognozēts ievērojams.

Nākamais raksturojošais rādītājs, ko aprēķinājusi autore, ir standartnovirzes. Iegūtos rezultātus varētu interpretēt sekojoši: 2008. gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju īpatsvars IKP varētu būt 2.88% ar standartnovirzi 0.47%, savukārt 2009. gadā apdrošināšanas īpatsvars IKP varētu būt 3.06% ar standartnovirzi 0.57%.

Lai varētu raksturot ekspertvērtējumu izkliedi, autore aprēķinājusi variācijas koeficientus abiem nepieciešamajiem laika periodiem. Variācijas koeficients prognozēm par 2008. gadu ir 16.46, savukārt attiecībā uz 2009. gada prognozētajiem ekspertvērtējumiem variācijas koeficients vienāds ar 18.78. Tālākā laika perioda koeficients pārsniedz iepriekšējā perioda rādītāju, jo, kā jau autore minējusi, jo garāks prognozēšanas horizonts, jo sarežģītāk veikt prognozes un ekspertu viedokļi var vairāk atšķirties.

Tā kā ekspertu vērtējumi ir bijuši relatīvi atšķirīgi un ir iespējams panākt lielāku to saskaņotību, darba autore nolēmusi no tālākās ekspertīzes izslēgt noteiktus ekspertvērtējumus, lai iegūtu precīzākas un ticamākas prognozes.

Vispirms autore aprēķinājusi intervālu, kurā būtu jāiekļaujas ekspertvērtējumiem, lai tie nebūtu pārāk atšķirīgi. Šo intervālu (katram laika periodam) raksturo vidējais ekspertvērtējums mīnus viena standartnovirze un vidējais ekspertvērtējums plus viena standartnovirze. Pēc aprēķiniem autore ieguvusi šādus rezultātus: ekspertu vērtējumiem par

2008. gada situāciju saistībā ar apdrošināšanas īpatsvaru IKP vajadzētu iekļauties intervālā no 2.4% līdz 3.35%. Savukārt prognozēm uz 2009. gadu būtu jāiekļaujas intervālā no 2.48% līdz 3.63%. Ekspertvērtējumi, kas mazāki par intervāla zemāko robežu vai pārsniedz intervāla augstāko robežu, tikuši no tālākiem aprēķiniem izslēgti.

Turpmākajā ekspertīzē netiek ņemti vērā šādu ekspertu vērtējumi: gan attiecībā uz 2008. gadu, gan uz 2009. gadu tiek izslēgti sestā un septītā eksperta vērtējums. 4.7. tabulā doti statistiskie rādītāji, kas nepieciešami, lai noteiktu precīzāku rezultātu un novērtētu to.

4.7. tabula

Atlasīto ekspertu prognožu attiecībā uz bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvaru IKP Latvijā 2008. un 2009. gadā statistiskie rādītāji

	\bar{V}_{pj}	S_{vj}	V_{vj}
2008	3.13	0.07	2.28
2009	3.36	0.12	3.51

Avots: Autore veiktie aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Lai iegūtu galīgu rezultātu jeb ekspertu prognozes attiecībā uz bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvaru IKP Latvijā 2008. un 2009. gadā, autore aprēķinājusi vidējo aritmētisko ekspertvērtējumu, neņemot vērā izslēgtos ekspertu vērtējumus. Šo rādītāju autore nodēvējusi par vidējo prognozēto ekspertvērtējumu, un tas ir vienāds ar **3.13%** 2008. gadā un **3.36%** 2009. gadā. Salīdzinot ar vidējo ekspertvērtējumu, galīgā prognoze atšķiras šādi: attiecībā uz 2008. gadu jaunā prognoze ir par 0.25% lielāka nekā vidējais ekspertvērtējums, savukārt 2009.gada galīgā apdrošināšanas īpatsvara IKP prognoze ir par 0.3% lielāka nekā sākotnēji aprēķinātais vidējais ekspertvērtējums. Šīs atšķirības ir pamatojamas ar to, ka no aprēķiniem tika izslēgti ekspertvērtējumi, kas ir ļoti pesimistiski, tādēļ arī jaunais prognozēšanas rezultāts pārsniedz iepriekš aprēķināto vidējo ekspertvērtējumu abos laika periodos.

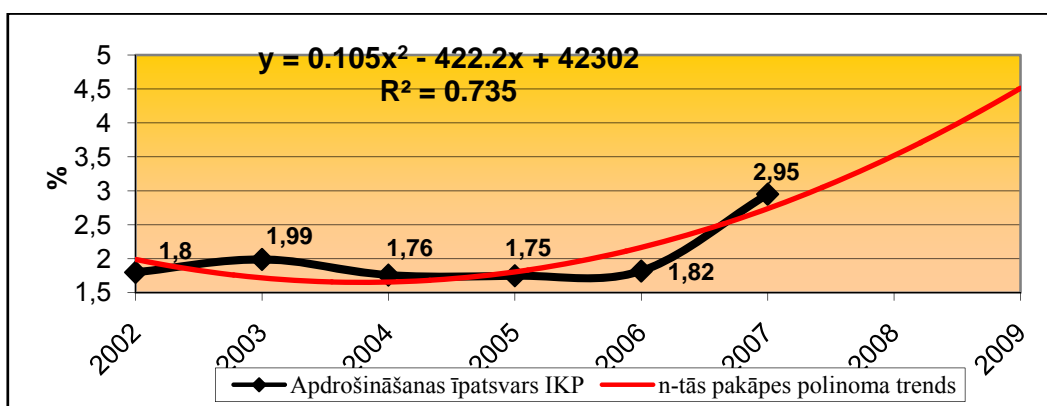
Jauniegūto rezultātu novērtēšanai autore aprēķinājusi standartnovirzes katram aplūkotajam laika periodam. To var interpretēt šādi: apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvars IKP Latvijā 2008. gadā varētu būt 3.13% ar standartnovirzi 0.07%, 2009. gadā šis rādītājs varētu būt 3.36% ar standartnovirzi 0.12%. Jaunās standartnovirzes ir ievērojami zemākas nekā iepriekšējās (2008. gadam – par 0.4%, 2009. gadam – par 0.46%), tas nozīmē, ka pārāk atšķirīgo ekspertu vērtējumu izslēgšanas bijusi lietderīga.

Arī variācijas koeficienti pēc konkrēto ekspertu vērtējumu izslēgšanas no ekspertīzes ir samazinājušies. Prognožu 2008. gadam variācijas koeficients ir tikai 2.28 un 2009. gadam – 3.51 (iepriekš attiecīgi – 16.46 un 18.78). Tātad ir panākts ievērojams uzlabojums sakarā ar ekspertu vērtējumu variāciju. Ir panākts augstāks vērtējumu saskaņotības līmenis, kas nosaka to, ka prognozes būs precīzākas un ticamākas.

Tāpat kā prognozēm par parakstīto prēmiju apjomu, arī prognozēm par prēmiju apjoma īpatsvaru IKP autore noteikusi ticamības intervālu (ar varbūtību 0.95 un brīvības pakāpju skaitu $v=k-1$). Un rezultāti ir šādi: saskaņā ar ekspertu prognozēm 2008. gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvars IKP Latvijā būs intervālā no 3.06% līdz 3.2%, savukārt 2009. gadā šis rādītājs būs intervālā no 3.25% līdz 3.47%.

Paralēli ekspertu aptaujas metodei, darba autore izmantojusi arī vienu statistisku prognozēšanas metodi – trenda modeli. Tas ir noderīgi, lai salīdzinātu speciālistu viedokli ar statistiski pamatotām prognozēm, kas ir balstītas tikai uz pagātnes datiem.

Šajā gadījumā autore par atbilstošāko izvēlējusies n-tās pakāpes polinoma trendu (4.6. attēls).

4.6. att. Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvara IKP (%) dinamika Latvijā laikā no 2002. līdz 2007. gadam un n-tās pakāpes polinoma trenda modelis ar prognozi 2008. un 2009. gadam

Avots: LAA¹²

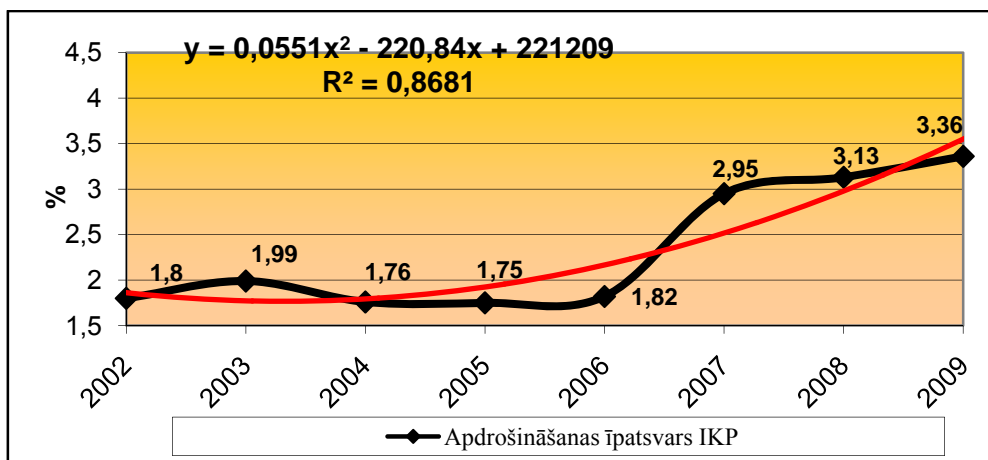
Korelācijas koeficients, kas parāda, cik procentus no dinamikas rindas svārstībām izskaidro trends, šajā gadījumā ir 0.86. Tātad zināmas sakarības pastāv, lai gan saistības vārētu būt ciešākas. Iespējams, saistības nav tik ciešas, jo apdrošināšanas īpatsvara IKP dinamikā vērojama pozitīva tendence, taču rādītājs pa gadiem svārstās.

Saskaņā ar polinoma trenda modeļa prognozi 2008. gadā apdrošināšanas prēmiju īpatsvars IKP varētu sasniegt aptuveni 3.5%, kas ir 0.37% vairāk nekā prognozējuši eksperti, savukārt 2009. gadā šis rādītājs varētu būt aptuveni 4.5%, kas ir par 1.14% vairāk nekā prognozējuši eksperti. No šiem rezultātiem var secināt, ka eksperti bijuši piesardzīgi, veicot prognozes attiecībā uz apdrošināšanas sektora īpatsvaru IKP Latvijā, taču trenda prognozes ir izteikti optimistiskas, ko varētu izskaidrot ar straujo īpatsvara pieaugumu 2007. gadā.

¹ Statistika. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

² LAA npublicētie dati

Pagarinot apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvara IKP dinamikas rindu ar ekspertu prognozēm 2008. un 2009. gadam un pievienojot minētajai rindai n-tās pakāpes polinoma trendu, atklājas, ka sakarības ir visai ciešas (4.7. attēls).

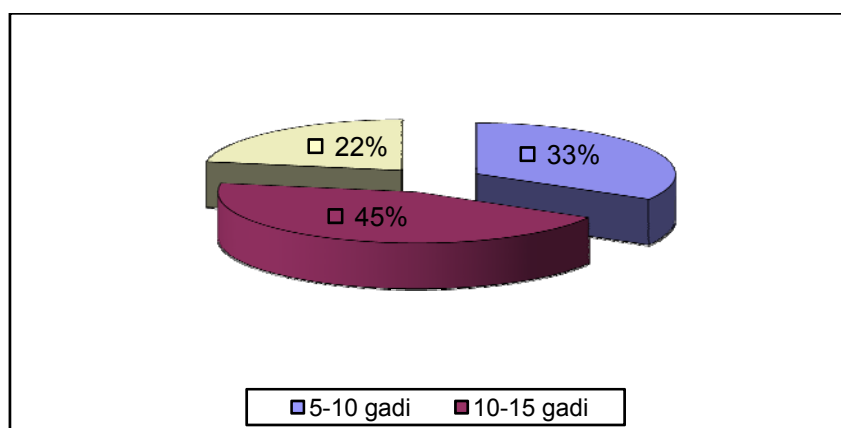

4.7. att. Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvara IKP dinamika Latvijā laikā no 2002. līdz 2007. gadam, ekspertu prognozes uz 2008. un 2009. gadu un n-tās pakāpes polinoma trenda modelis

Avots: LAA¹²

Šajā gadījumā korelācijas koeficients ir vienāds ar 0.93, kas nozīmē, ka 93% no dinamikas rindas svārstībām izskaidro atbilstošais n-tās pakāpes polinoma trends. Tātad – dinamikas rindai, kurai pievienotas ekspertu prognozes 2008. un 2009. gadam, piemīt tendence, kas ir diezgan atbilstoša n-tās pakāpes polinoma trenda modelim.

Ekspertu aptaujas anketas septītajā jautājumā autore noskaidrojusi, cik ilgā laikā, pēc speciālistu domām, Latvijā parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvars IKP varētu sasniegt Eiropas Savienības dalībvalstu vidējo rādītāju – 8.5% (5. pielikums). Aptaujas rezultātā iegūtie rezultāti aplūkojami 4.8. attēlā.

4.8. att. Ekspertu prognozes 2008. gada aprīlī attiecībā uz laiku, kas nepieciešams, lai Latvijā bruto parakstīto prēmiju apjoma īpatsvars IKP sasniegtu 8.5%

Avots: Autores veiktie aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

¹ Statistika. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

² LAA nublicētie dati

Saskaņā ar apkopotajiem rezultātiem 33% aptaujāto speciālistu uzskata, ka laiks, kas nepieciešams, lai Latvijas apdrošināšanas tirgus sasniegtu Eiropas Savienības dalībvalstu vidējo rādītāju attiecībā uz apdrošināšanas īpatsvaru IKP – 8.5%, ir pieci līdz desmit gadi. 45% jeb lielākā daļa aptaujāto ekspertu atzīst, ka, viņuprāt, Latvijas apdrošināšanas tirgum nepieciešami vismaz desmit līdz piecpadsmit gadi, lai pietuvotos Eiropas Savienības vidējiem rādītājiem, savukārt 22% ekspertu uzskata, ka nepieciešamais laiks ir vairāk kā piecpadsmit gadu.

No iegūtajiem rezultātiem autore secinājusi, ka, ņemot vērā ekspertu vērtējumu, paies vismaz desmit gadi, līdz Latvijā bruto parakstīto prēmiju apjoma īpatsvars IKP varētu sasniegt 8.5% līmeni.

Anketas *astotajā* jautājumā autore noskaidrojusi to, kuru apdrošināšanas veidu attīstību, pēc ekspertu uzskatiem, būtu visvairāk jāveicina, lai tiktu sekmēta kopējā Latvijas apdrošināšanas tirgus izaugsme. Eksperti katru apdrošināšanas veidu novērtējuši desmit ballu sistēmā, kur ar „1” novērtējuši tos veidus, kuru attīstība ir vismaznozīmīgākā un ar „10” – tos, kuru attīstību būtu nepieciešams veicināt visvairāk.

Visi iegūtie rezultāti aplūkojami 6. pielikumā, taču būtiskākos rezultātus autore izklāstījusi turpmāk.

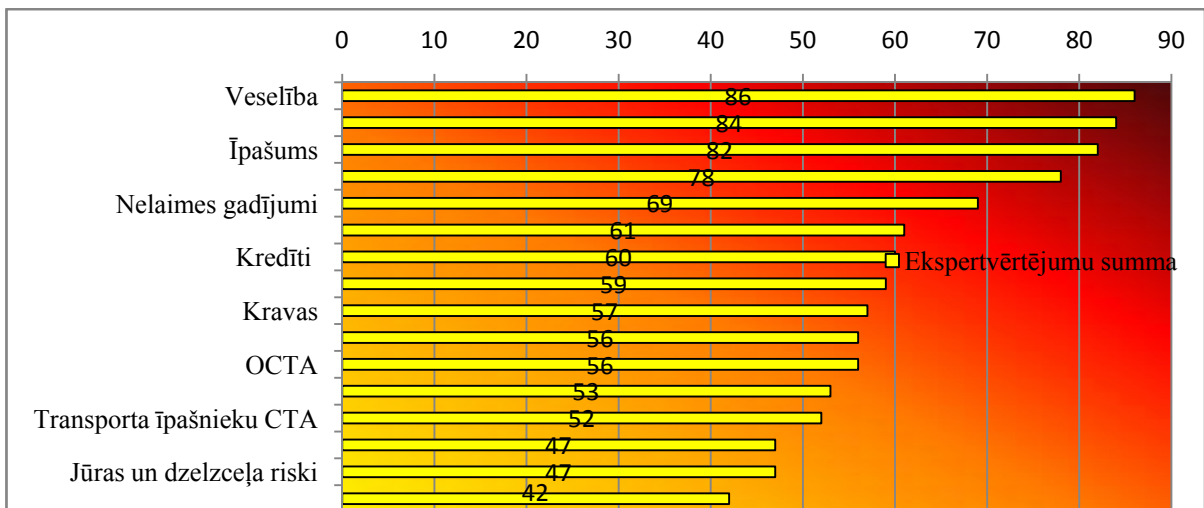
Pirmais rādītājs, kas raksturo ekspertu vērtējumus, ir ekspertvērtējumu summa katram apdrošināšanas veidam. Minētais rādītājs aprēķināts pēc šādas formulas:

$$\sum_{i=1}^k v_{ij}; j = \overline{1, m},$$

kur v_{ij} - i -tā ($i = \overline{1, k}$) eksperta j -tās ($j = \overline{1, m}$) problēmas vērtējums;

k - ekspertu skaits.

Visu apdrošināšanas veidu ekspertvērtējumu summu var aplūkot 4.9. attēlā.

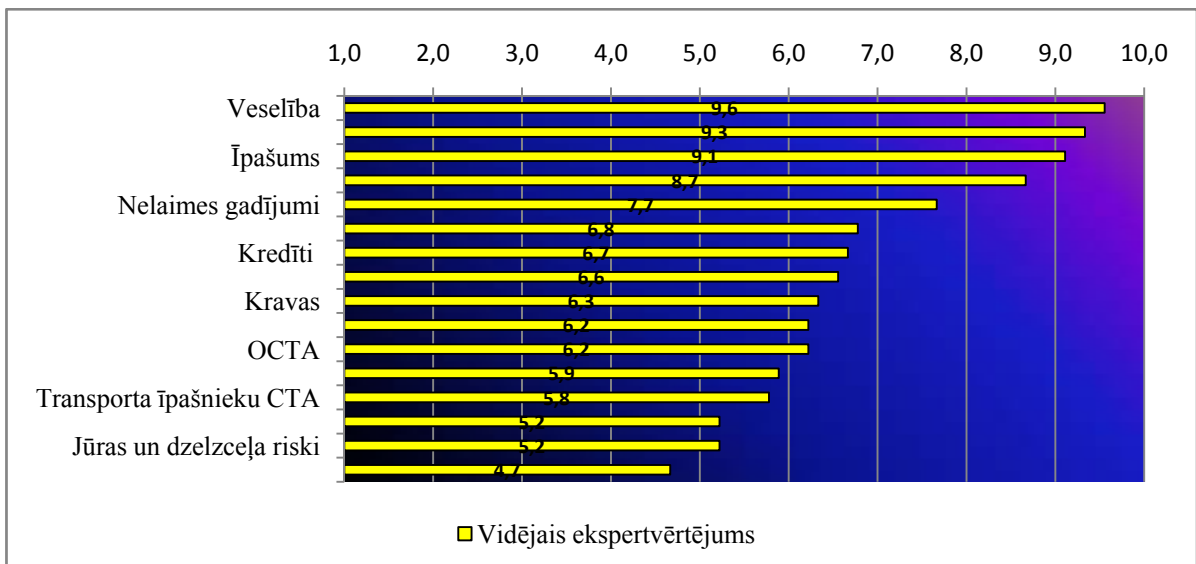

4.9. att. Apdrošināšanas veidu ekspertvērtējumu summa attiecībā uz nepieciešamību veicināt to attīstību (2008. gada aprīlī)

Avots: Autores veiktie aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Kā redzams 4.8. attēlā vislielākā ekspertvērtējumu summa ir veselības apdrošināšanai (86), dzīvības apdrošināšanai (84), īpašuma apdrošināšanai (82) un vispārējās CTA apdrošināšanai (78). Vismazāko ekspertvērtējumu summu ieguvušas aviācijas risku (47), jūras un dzelzceļa risku (47), kā arī dzīvnieku apdrošināšana (42). Savukārt pārējo apdrošināšanas veidu attīstīšana ir atzīta par vidēji nozīmīgu.

Kā nākamais rādītājs ir aprēķināts vidējais ekspertvērtējums katram apdrošināšanas veidam, kas būtībā arī parāda vidējo ekspertu novērtējumu ballēs. Apdrošināšanas veidu vidējie ekspertvērtējumi aplūkojami 4.10. attēlā.

4.10. att. Apdrošināšanas veidu vidējais ekspertvērtējums ballēs attiecībā uz nepieciešamību veicināt to attīstību (2008. gada aprīlī)

Avots: Autores veiktie aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Tāpat kā, ņemot vērā ekspertvērtējumu summu, arī, vadoties pēc vidējā ekspertvērtējuma, visvairāk nepieciešams attīstīt veselības (9.6), dzīvības (9.3), īpašuma (9.1)

un vispārējās CTA (8.7) apdrošināšanu. Vidēji nozīmīga ir nelaiemes gadījumu (7.7), dažādu finansiālo zaudējumu (6.8), kredītu (6.7), būvniecības risku (6.6), kravu (6.3), KASKO (6.2), OCTA (6.2), palīdzības (5.9) un transporta īpašnieku CTA (5.8) apdrošināšanas attīstības veicināšana. Savukārt viszemāko vidējo vērtējumu ballēs ieguvusi aviācijas risku (5.2), jūras un dzelzceļu risku (5.2) un dzīvnieku (4.7) apdrošināšana.

Viens no rādītājiem, kas raksturo ekspertu novērtēju ballēs, ir mediāna. Ekspertvērtējumu mediāna tika aprēķināta katram apdrošināšanas veidam. Ņemot vērā ekspertvērtējumu mediānu, visaugstāk, tāpat kā iepriekš, ir novērtēta veselības (10), dzīvības (10), īpašuma (10) un vispārējās CTA (10) apdrošināšana. Taču augstu mediālo vērtējumu ieguvusi arī nelaiemes gadījumu (8), finansiālo zaudējumu (8) un kredītu (8) apdrošināšana. Viszemāk, līdzīgi kā iepriekš, novērtēta aviācijas risku (5), jūras un dzelzceļa (5), dzīvnieku (4), kā arī KASKO (5) apdrošināšana.

Visbiežāk sastopamo ekspertvērtējumu raksturo moda. Balstoties uz apdrošināšanas veidu ekspertvērtējumu modālo novērtējumu, visaugstāk papildus jau četriem iepriekš augsti novērtētajiem apdrošināšanas veidiem moda ir vienāda ar 10 arī nelaiemes gadījumu, kravu un būvniecības risku apdrošināšanai. Augstu novērtēti arī finansiālo zaudējumu un kredītu apdrošināšana – moda vienāda ar 8, pārējiem apdrošināšanas veidiem moda ir no 4 līdz 6.

Nosakot ekspertvērtējumu attiecībā uz apdrošināšanas veidu attīstīšanas nozīmīgumu maksimālo vērtību katram apdrošināšanas veidam, ir atklājies interesants fakts: visiem apdrošināšanas veidiem maksimālais vērtējums ir 10, tātad katram apdrošināšanas veidam vismaz viens eksperts piešķīris maksimālo vērtējumu. Tas parāda to, cik ekspertu viedokļi šajā jautājumā tomēr ir atšķirīgi.

Savukārt ekspertvērtējumu minimālās vērtības sadalījās šādi: visaugstākās minimālās vērtības ir veselības (8), dzīvības (7) un īpašuma (7) apdrošināšanai, tālāk seko vispārējās CTA apdrošināšana ar minimālo vērtību 6, nelaiemes gadījumu apdrošināšana, kuras novērtējuma minimālā vērtība ir 4 un OCTA apdrošināšana, kur zemākais ekspertvērtējums ir 2. Pārējiem apdrošināšanas veidiem ekspertvērtējumu minimālā vērtība ir 1.

No iepriekš minētā var izspriest, ka ekspertvērtējumu par apdrošināšanas veidu attīstīšanas nozīmīgumu ar mērķi attīstīt kopējo apdrošināšanas tirgu variācijas amplitūdas ir ievērojamas. Izņemot veselības (variācijas amplitūda – 2), dzīvības, īpašuma (variācijas amplitūda – 3), vispārējās CTA (variācijas amplitūda – 4) un nelaiemes gadījumu (variācijas amplitūda – 6) apdrošināšanu, pārējiem apdrošināšanas veidiem variācijas amplitūda ir vienāda ar 9 un OCTA apdrošināšanai – ar 8. Šādas plašas variācijas amplitūdas liecina, ka, attiecībā uz to, kuru apdrošināšanas veidu būtu nepieciešams attīstīt visintensīvāk, lai veicināto kopējā tirgus izaugsmi, ekspertu viedokļi spēcīgi atšķiras, to vērtējumu saskaņotības

līmenis ir ļoti zems. Tādēļ kā galīgais rezultāts, tiek ņemts vērā tikai vidējais ekspertvērtējums.

Arī iepriekš aprakstīto ekspertvērtējumu standartnovirzes ir diezgan lielas. Apdrošināšanas veidu attīstīšanas nozīmīguma ekspertvērtējumu standartnovirzes svārstās no 2.1 (OCTA apdrošināšana) līdz 3.4 (veselības apdrošināšana), kas ir visi ir relatīvi augsti rādītāji.

Savukārt minēto ekspertvērtējumu variācijas koeficienti atsevišķiem apdrošināšanas veidiem svārstās robežās no 33.69 līdz 54.69. Vidējais visu apdrošināšanas veidu ekspertvērtējumu variācijas koeficients ir vienāds ar 45.76. Šis rādītājs ir ārkārtīgi liels, un tas liecina, ka ekspertu viedokļu saskaņotība šajā jautājumā ir bijusi īpaši zema. Tātad cits eksperts uzskata, ka konkrēts apdrošināšanas veids ir ļoti svarīgs kopējā apdrošināšanas tirgus attīstības veicināšanā, bet citam ekspertam šis apdrošināšanas veids šķiet mazāk nozīmīgs vai pat pilnīgi nesvarīgs.

Savus vērtējumus attiecībā uz noteiktu apdrošināšanas veidu nozīmi kopējā apdrošināšanas tirgus attīstības nodrošināšanā eksperti pamato dažādi:

- Latvijas apdrošināšanas tirgus un arī Latvijas ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanai būtu jāveicina to apdrošināšanas veidu attīstība, kuros ir iespējami lielākie zaudējumi, kā arī tie veidi, kas nodrošina iedzīvotāju labklājību un finansiālo stabilitāti;
- dzīvības apdrošināšanas attīstība jāveicina, jo tā spēcīgi ietekmē tautsaimniecību kopumā, lai gan sekas varēs just tikai ilgstošā laika periodā, veselības apdrošināšanas attīstība jāsekmē, jo veselības aprūpes nozare Latvijā ir nesakārtota, iespējams būtu jāievieš obligātā veselības apdrošināšana;
- Apdrošināšanas tirgus neizmantotais potenciāls slēpjas sekojošos apdrošināšanas veidos: KASKO, dzīvības, veselības, īpašuma, vispārējās CTA un nelaimes gadījumu apdrošināšanā;
- OCTA apdrošināšanas attīstība būtu jāveicina ne tikai palielinot prēmiju apjomu, bet arī optimizējot izmaksas, veselības, nelaimes gadījumu un dzīvības apdrošināšana Latvijā ir salīdzinoši mazattīstīta, taču tās saistās ar iedzīvotāju veselības stāvokli un pat izdzīvošanu, tādēļ šo veidu attīstību vajadzētu sekmēt, savukārt īpašuma un vispārējās CTA apdrošināšana nav pietiekoši attīstīta, un tas rada ievērojamus zaudējumus īpašumu īpašniekiem un nevajadzīgas tiesas prāvas par zaudējumu piedziņu, kas var beigties bez rezultāta, jo nelaimes gadījumā vainīgajam nav ne naudas, ne vispārējās CTA apdrošināšanas;

- Lai vecinātu kopējā apdrošināšanas tirgus izaugsmi, vislielākā nozīme ir veicināt personu (dzīvības, veselības un nelaimes gadījumu) apdrošināšanu, kā arī ģpašuma (gan fizisko, gan juridisko personu) apdrošināšanu.

Autores izstrādātās ekspertu aptaujas anketas *devītajā* jautājumā noskaidrots, kādus pasākumus, pēc speciālistu domām, būtu nepieciešams īstenot, lai tiktu vecināta Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstība. Jautājums ticis izveidots atvērta tipa, bez atbilžu variantiem, tādēļ ekspertiem bijusi iespēja izteikties bez jebkādiem ierobežojumiem.

Turpmāk izklāstīts tas, kādā veidā, balstoties uz ekspertu viedokli, būtu iespējams sekmēt Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstību:

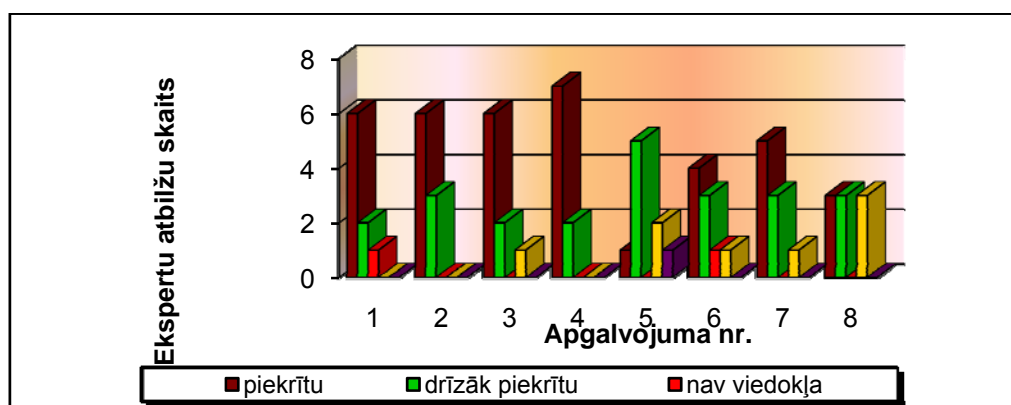
- Galvenokārt apdrošināšanas tirgus attīstību sekmētu atbilstoša izglītība visos līmeņos un sapratnes veicināšana par apdrošināšanas pakalpojumiem, to izmantošanas iespējām un nepieciešamību;
- Nepieciešams pilnveidot apdrošināšanas produktus;
- Apdrošināšanas noteikumus vajadzētu padarīt vieglāk saprotamus jebkuram sabiedrības pārstāvim, būtu jānovērš neviennozīmīgi saprotami vai nesaprotami apdrošināšanas noteikumi, izklāstot tos skaidrāk;
- Apdrošinātājiem būtu jāpievēršas izmaksu samazināšanai, cenšoties veicināt pakalpojumu sniedzēju konkurenci, samazinot savus administratīvos izdevumus, kas galvenokārt saistīti ar filiāļu un aģentu tīklu, kas savukārt nesamērīgi noslogo gan apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju budžetu, gan administratīvos resursus;
- Apdrošināšanas kompānijām būtu vairāk jāuzticas apdrošināšanas brokeriem, jo ir pierādīts praksē gan ārvalstīs, gan Latvijā, ka apdrošināšanas brokeri ir viens no vislētākajiem veidiem, kā pārdot apdrošināšanas produktus, turklāt brokeri apdrošināšanas piedāvājumus vērtē klienta vārdā un interesēs, kas padara apdrošināšanu pievilcīgāku esošo un potenciālo klientu vidū;
- Nepieciešams radīt labvēlīgāku finanšu tirgus uzraudzības sistēmu;
- Būtu jānodrošina tas, lai Latvijas normatīvo aktu noteikumi ļautu Latvijas apdrošinātājiem konkurēt ES vienotajā tirgū, izvairoties no administratīvām barjerām un papildus prasībām;
- Ģpaši svarīgi būtu ieviest obligāto veselības apdrošināšanu un veicināt pensiju un dzīvības uzkrājumu kampaņas, lai sabiedrība apzinātos, ka nebūtu vēlams savus finansiālos līdzekļus virzīt tikai patēriņam, bet zināma daļa jāatliek arī uzkrājumiem, ģpaši pensijai, jo citi par to nerūpēsies (valsts sedz tikai 60%);
- Vajadzētu ieviest nodokļu atvieglojumus, tiem, kas saprātīgi izmanto apdrošināšanas pakalpojumus, piemēram, atmaksāt iedzīvotāju ienākuma nodokļa daļu, kas ir vienāda

ar samaksāto apdrošināšanas prēmiju par privātpersonu īpašuma apdrošināšanu un dzīvokļu un ēku īpašnieku CTA apdrošināšanu (līdzīgi, kā tas ir dzīvības apdrošināšanā līgumiem, kuru termiņš ir virs pieciem gadiem);

- Tā kā apdrošināšanas prēmijas netiek apliktas ar PVN un apdrošināšanas sabiedrības nav PVN maksātājas, tad būtu jāatrisina jautājums par samaksātā PVN priekšnodokļa atmaksu apdrošināšanas sabiedrībām gan par veiktajiem izdevumiem sakarā ar saimniecisko darbību (telpu īre u.tml.), gan arī saistībā ar apdrošināšanas atlīdzībām (automašīnu remonts, ēku remonts bojājumu gadījumā u.c.).

Visbeidzot, ekspertu anketas *desmitajā* jautājumā autore noskaidrojusi, kādā mērā aptaujātie speciālisti piekrīt sniegtajiem apgalvojumiem par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz valsts ekonomisko izaugsmi. Visi astoņi apgalvojumi ir minēti autores analizētajā literatūrā (starptautiskajos pētījumos, zinātniskos rakstos) par apdrošināšanas sektora ietekmi uz valsts ekonomisko attīstību, balstoties uz teorētiskiem pētījumiem, šie apgalvojumi ir patiesi.

Ekspertu viedokli par izvirzītajiem apgalvojumiem var aplūkot 4.11. attēlā.

4.11. att. Ekspertu atbilžu struktūra jautājumā par piekrišanas pakāpi saistībā ar apgalvojumiem par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz valsts ekonomisko izaugsmi 2008. gada aprīlī

Avots: Ekspertu aptaujas anketas

Pirmais apgalvojums skan šādi: apdrošināšanas nozare sekmē ekonomisko attīstību, nodrošinot plašu apdrošināšanas segumu uzņēmumiem, tādējādi samazinot nepieciešamību pēc rezerves kapitāla, ko varētu ieguldīt, piemēram, pētniecībā, jaunu tehnoloģiju izstrādē u.tml. Šim apgalvojumam piekrīt 67% ekspertu, drīzāk piekrīt (tātad pilnīgas pārliecības nav) 22%, bet viedokļa par šo apgalvojumu nav 11% aptaujāto ekspertu. Līdz ar to, lielākā daļa speciālistu minētajam apgalvojumam piekrīt.

Kā nākamais ir izvirzīts šāds apgalvojums: apdrošināšana sniedz pozitīvu efektu saistībā ar ekonomiku, veicinot investīciju plūsmu un jaunievedumu radīšanu, izveidojot daudz drošāku vidi šīm aktivitātēm. Apgalvojumam par apdrošināšanas pozitīvo ietekmi uz

investīcijām un jaunievedumiem piekrīt 67% ekspertu un drīzāk piekrīt 33% ekspertu. Tātad, arī pamatojoties uz ekspertu viedokli, šo apgalvojumu var uzskatīt par patiesu.

Trešais apgalvojums skan šādi: apdrošināšana dod savu ieguldījumu, piedāvājot sociālo aizsardzību līdzās valsts sociālajai aizsardzībai un mazinot spiedienu uz publiskā sektora finansēm. Šim svarīgajam apgalvojam par apdrošināšanas sektora atbalstu publiskajam sektoram piekrīt 67% ekspertu, drīzāk piekrīt 22% aptaujāto speciālistu, taču 11% ekspertu drīzāk nepiekrīt dotajam apgalvojumam. Autore spējusi šo viedokli izskaidrot vienīgi ar to, ka eksperti, kas daļēji nepiekrīt šim apgalvojumam, nav izpratuši dzīvības un veselības apdrošināšanas lielo nozīmi saistībā ar atbalstu valsts sociālajai aizsardzībai.

Nākamais anketā ietvertais apgalvojums ir šāds: apdrošināšana veicina saprātīgu riska vadību gan uzņēmumos, gan mājāsaimniecībās, kā arī dod ieguldījumu ilgtspējīgā un apzinīgā attīstībā. Šim apgalvojumam viennozīmīgi piekrīt 78% ekspertu, drīzāk piekrīt 22%. Tātad zināmā pakāpē apgalvojumam par apdrošināšanas sektora lomu ilgtspējīgā attīstībā piekrīt visi aptaujātie speciālisti.

Piektais apgalvojums ir raksturots šādi: apdrošināšana sekmē stabilu patēriņu visā patērētāja dzīves laikā. Šim apgalvojuma pilnībā piekrīt tikai 11% ekspertu, taču drīzāk piekrīt 56% ekspertu. Neskatoties uz to, ka visi ekspertiem piedāvātie apgalvojumi ir pierādīti kā patiesi, 22% speciālistu atbildējuši, ka drīzāk nepiekrīt šim piektajam apgalvojumam un 11% pat atzīst, ka noteikti nepiekrīt šim apgalvojumam. Autore šo faktu spējusi izskaidrot ar to, ka eksperti, kas nepiekrīt apgalvojumam, ka apdrošināšanas ir stabila patēriņa garants, iespējams uzskata, ka apdrošināšana ir tikai viens no faktoriem, kas veicina stabilu patēriņu visā cilvēka dzīves laikā, un ka pastāv vēl virkne patēriņa stabilitāti ietekmējošo faktoru.

Kā nākamais ir izteikts šāds apgalvojums: apdrošināšanas sektors ir nozīmīgs valsts ekonomikā, jo tas nodrošina finanšu starpniecības pakalpojumu pieaugumu, kā arī rada viegli realizējamus līdzekļus un veicina uzkrājumu apgrozību. Šim apgalvojumam pilnībā piekrīt 44% aptaujāto speciālistu, drīzāk piekrīt 33% ekspertu. Par šo apgalvojumu viedokļa nav 11% ekspertu, savukārt minētajam apgalvojumam drīzāk nepiekrīt 11% ekspertu. Tas, ka daļa ekspertu nepiekrīt izvirzītajam apgalvojumam, iespējams izskaidrojams ar to, ka šie speciālisti nav pievērsuši pietiekošu vērību apgalvojumā izklāstītajai apdrošināšanas funkcijai.

Septītais apgalvojums skan šādi: apdrošināšanas sektora darbība sekmē ekonomikas attīstību, veicinot tirdzniecību un komercdarbību. Šim apgalvojumam piekrīt 56% ekspertu, drīzāk piekrīt 33% ekspertu, bet drīzāk nepiekrīt 11% aptaujāto ekspertu. Arī šajā gadījumā ekspertu negatīvo vērtējumu varētu izskaidrot ar nepilnīgu izpratni par apdrošināšanas

funkcijām, jo tirdzniecības un komercdarbības veicināšana varētu būt arī netieša apdrošināšanas sektora funkcija.

Pēdējais ekspertiem piedāvātais apgalvojums ir šāds: apdrošināšanas starpniecības pakalpojumi palielina tirgus konkurenci, dod iespēju patērētājiem piekļūt dažādiem investīciju portfeļiem un tādā veidā samazina vispārējo risku, ar ko saskaras ekonomika. Šim apgalvojumam noteikti piekrīt 33% aptaujāto ekspertu, drīzāk piekrīt arī 33%, bet drīzāk nepiekrīt arī 33% speciālistu. Iespējams, ka šajā gadījumā ekspertu viedokli, ka šis apgalvojums drīzāk nav paties, izskaidrotu tas, ka speciālisti aplūkojuši apdrošināšanas tirgus funkcijas šaurākā nozīmē.

Kopumā septiņiem no visiem apgalvojumiem (izņemot piekto apgalvojumu) vairākums ekspertu ir pilnībā piekrituši, daļa ir drīzāk piekrituši. Gadījumos, kad eksperti nepiekrīt vai drīzāk nepiekrīt (tātad pastāv šaubas) kādam apgalvojumam, autores sniegtais skaidrojums ir tikai versija (ņemot vērā, ka visi apgalvojumi teorētiski atbilst patiesībai) nevis precīzs skaidrojums.

4.3. Apdrošināšanas tirgus darbības un Latvijas ekonomiskās izaugsmes korelācijas analīze

Lai noskaidrotu statistiski, vai apdrošināšanas tirgus darbība ietekmē Latvijas ekonomisko izaugsmi, darba autore izvēlējusies korelācijas analīzes metodi. Tā kā korelācijas analīze pēta sakarības starp diviem mainīgajiem, tad apdrošināšanas tirgus darbības raksturošanai autore izvēlējusies bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu Latvijā noteiktā laika periodā (gadā), savukārt kā valsts ekonomiskās izaugsmes raksturotājs ir pieņemts IKP Latvijā faktiskajās cenās (jo arī apdrošināšanas prēmiju pieaugumu ietekmē vispārējais cenu līmenis) tajā pašā laika periodā (gadā). Gan apdrošināšanas tirgus darbību, gan valsts ekonomisko izaugsmi var raksturot ar citiem rādītājiem, taču minētos divus raksturojošos rādītājus autore uzskatījusi par vispiemērotākajiem un visreprezentablākajiem, lai noteiktu sakarību esamību (un šo sakarību ciešumu) starp tiem.

Korelācijas analīzes realizācijai autore ir apkopojusi informāciju par ikgadējo bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu, sākot no 2002. līdz 2007. gadam, kā arī informāciju par ikgadējo faktiskā IKP apjomu no 2002. līdz 2007. gadam (4.8. tabula). Visi korelācijas analīzē nepieciešamie aprēķini aplūkoti 7. pielikumā.

Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma (milj. LVL) un faktiskā IKP (milj. LVL) dinamika no 2002. līdz 2007. gadam

Gads	Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms, milj. LVL ¹ (x _i)	IKP, milj.LVL ² (y _i)
2000	93.3	4750.8
2001	95.9	5219.9
2002	103.2	5758.3
2003	122.1	6392.8
2004	129.2	7434.5
2005	154.7	9059.1
2006	208.6	11264.7
2007	331.8 ³	13957.4 ⁴

Avots: LR finanšu ministrija, LAA, LR centrālā Statistikas pārvalde

Balstoties uz doto mainīgo dinamiku, autore ir noteikusi regresijas vienādojumu.

Regresijas vienādojums noteikts pēc sekojošas formulas:⁵

$$\tilde{y}_i = a + bx_i;$$

kur a - regresijas vienādojuma pirmais loceklis,

b – regresijas koeficients.

Lai varētu aprēķināt regresijas vienādojuma parametrus, autore izmantojusi šādu sistēmu:⁶

$$\begin{cases} \sum_{i=1}^n y_i = an + b \sum_{i=1}^n x_i \\ \sum_{i=1}^n y_i \times x_i = a \sum_{i=1}^n x_i + b \sum_{i=1}^n (x_i)^2 \end{cases} ;$$

kur n – laika periodu skaits (8).

Pēc nepieciešamo vērtību aprēķināšanas un ievietošanas augstākminētajā sistēmas vienādojumā, ir iegūts šāds vienkāršs sistēmas vienādojums:

$$\begin{cases} 63837.5 = 8a + 1238.8b \\ 11661517.4 = 1238.8a + 237690.3b \end{cases}$$

Atrisinot sistēmas vienādojumu, tiek iegūts, ka parametrs a=1982.207243, savukārt parametrs b=38,73090253. Tādējādi tiek iegūts šāds regresijas vienādojums:

¹ *Statistika*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā:

<http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

² *Makroekonomiskie rādītāji* [tiešsaiste]. Rīga: LR Finanšu ministrija. – [atsauce 15.04.2008]. Pieejams:

<http://www.fm.gov.lv/page.php?id=79>

³ LAA nepublicētie dati

⁴ *Notikumu arhīvs. Latvijas statistika* [tiešsaiste]. Rīga: LR Centrālā Statistikas pārvalde. – [atsauce 15.04.2008].

Pieejams: http://www.csb.lv/csp/events/?mode=arh&period=04.2008&cc_cat=470&id=5633

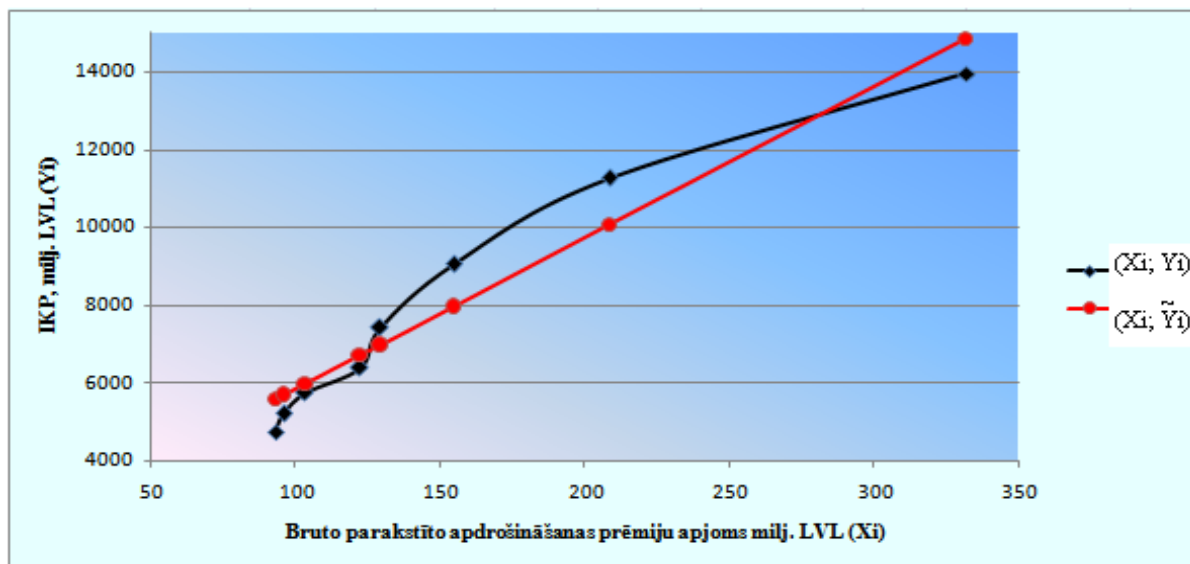
⁵ Studiju priekšmeta „Statistika I” lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

⁶ Studiju priekšmeta „Statistika I” lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

$$\tilde{y}_i = 1982.207243 + 38.73090253x_i$$

No iegūtā regresijas vienādojuma var secināt, ka, gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomam Latvijā pieaugot par vienu milj. LVL, Latvijas gada faktiskais IKP vidēji pieaugs par 38.73090253 milj. LVL. Jo regresijas koeficients b parāda, par cik vidēji izmainīsies rezultātīvā pazīme, ja faktoriālo pazīmi izmaina par vienu vienību.¹

Zemāk iespējams aplūkot grafiku, kurā attēlotas divas funkcijas $f(x_i; y_i)$ un $f(x_i; \tilde{y}_i)$.

4.12. att. Sakarības starp bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu Latvijā un faktisko IKP laika periodā no 2002. līdz 2007. gadam

Avots: Autores aprēķini

Aprēķinot nepieciešamos nezināmos, tiek iegūts determinācijas koeficients d (formula 7. pielikumā). Šajā gadījumā determinācijas koeficients ir vienāds ar 0.94. Tas nozīmē, ka 94% no rezultātīvās pazīmes (IKP) dispersijas izskaidro regresijas vienādojumā ietvertais faktors (apdrošināšanas prēmiju apjoms). Dispersija ir datu noviržu no aritmētiskā vidējā kvadrātu aritmētiskais vidējais.² Dispersija ir statistikā visvairāk lietotais variācijas rādītājs.³

Turpmāk aprēķināts korelācijas koeficients r (formula 7. pielikumā), kas arī tiek uzskatīts par korelācijas analīzes rezultātu. Pastāv vairākas formulas, kā aprēķināt korelācijas koeficientu, autore izmantojusi formulu, kur korelācijas koeficients ir vienāds ar kvadrātsakni no determinācijas koeficienta. Korelācijas koeficients šajā gadījumā ir vienāds ar 0.97. Jo ciešākas sakarības starp faktoriālo pazīmi (bruto apdrošināšanas prēmiju apjoms) un rezultātīvo pazīmi (IKP), jo korelācijas koeficients pēc absolūtās vērtības ir tuvāks 1. Tātad, ņemot vērā, ka iegūtais korelācijas koeficients ir vienāds ar 0.97, tas nozīmē, ka sakarības starp gadā bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu un faktisko IKP ir izteikti ciešas.

¹ Ханк, Д., Э., Райтс, А., Дж., Уичерн, Д., У. Бизнес-Прогнозирование. Москва, Санкт-Петербург, Киев: «Вильямс», 2003. с. 261.

² Studiju priekšmeta „Statistika I” lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

³ Krastiņš, O., Ciemiņa, I. Statistika. Rīga: LR Centrālā Statistikas pārvalde, 2003. 33.lpp.

Balstoties uz veikto korelācijas analīzi, kur par faktoriālo pazīmi pieņemts bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms (kas atklāj konkrētā gada apdrošināšanas tirgus darbību), bet rezultatīvā pazīme ir faktiskais IKP (kas parāda valsts ekonomikas attīstību) autore secinājusi, ka apdrošināšanas tirgus attīstība (bruto parakstīto prēmiju apjoma pieaugums) ietekmē Latvijas ekonomisko izaugsmi (faktiskā IKP pieaugumu), kas arī bija jānoskaidro.

SECINĀJUMI

1. Veiksmīgi attīstītam apdrošināšanas tirgum ir ievērojama nozīme valsts ekonomikas stabilā funkcionēšanā un arī valsts ekonomiskā augšupejas nodrošināšanā, taču daudzās valstīs apdrošināšanas sektora ieguldījums ekonomiskās situācijas uzlabošanā nav pietiekoši novērtēts.

2. Apdrošināšana, īstenojot savu pamatfunkciju – riska pārņemšanu un efektīvu riska vadīšanu, var labvēlīgi iedarboties uz valsts ekonomiku kopumā, jo apdrošināšana samazina kopējo riska līmeni, ar ko saskaras valsts ekonomika (privātpersonu, uzņēmumu un valsts institūciju līmenī).

3. Papildus savai tiešajai funkcijai, apdrošināšanas tirgus attīstība spēj dot ieguldījumu valsts ekonomikas attīstībā, veicinot uzņēmējdarbību un tirgus konkurenci, sekmējot dažādu jaunievedumu un progresīvu tehnoloģiju ieviešanu uzņēmumos, mobilizējot iekšējos uzkrājumus, nodrošinot stabilu patēriņu u.c.

4. Ievērojamu ieguldījumu valsts ekonomiskajā izaugsmē var dot apdrošinātāji, it īpaši – dzīvības apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēji, kā lielākie institucionālie investori.

5. Apdrošināšanas sektors sekmē konkurenci finanšu sektorā, kas nodrošina šī sektora modernizāciju un attīstību.

6. Apdrošināšana spēj sniegt ievērojamu atbalstu publiskā sektora finansēm, piedāvājot sociālo aizsardzību papildus valsts nodrošinātajai sociālajai aizsardzībai.

7. Viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem, lai stimulētu apdrošināšanas sektora nozīmīgumu ekonomikā, ir nodrošināt optimālu regulējošo vidi.

8. Pasaules apdrošināšanas tirgus 2006. gadā ir ievērojami pieaudzis, galvenokārt pieaugumu nodrošinājusi dzīvības apdrošināšanas sektora straujā attīstība.

9. Eiropas apdrošināšanas tirgu 2007. gadā raksturo ievērojams pieaugums Austrumeiropas valstīs un mērens pieaugums vai pat stagnācija lielākajos Rietumeiropas tirgos.

10. Svarīgs apdrošināšanas tirgus raksturotājs ir kopējais apdrošināšanas sektora investīciju apjoms ekonomikā, attīstītajās Eiropas valstīs par lielāko daļu investīciju atbild dzīvības apdrošināšanas sektors, savukārt vairākās Austrumeiropas valstīs (arī Latvijā) apdrošināšanas sektora investīciju struktūra ekonomikā ir pilnīgi pretēja.

11. Apdrošināšanas sektora nozīmīguma ekonomikā raksturošanai bieži tiek izmantots bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms IKP. Vidējais Eiropas Savienības valstu rādītājs ir 8.5%, kamēr Latvijā 2007. gadā šis rādītājs bija tikai 2.95%, tas nozīmē, kas Latvijas apdrošināšanas tirgum ir ievērojams potenciāls attīstīties.

12. Latvijas apdrošināšanas tirgus ir pakļauts gan iekšējam, gan Eiropas Savienības normatīvo aktu regulējumam.

13. Latvijas apdrošināšanas tirgus darbību uzrauga FKTK, kuras viens no stratēģiskajiem mērķiem ir FKTK stabilitātes un attīstības veicināšana.

14. Latvijā šobrīd darbojas desmit riska veidu un astoņi dzīvības apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēji, kuri piedāvā plašu apdrošināšanas produktu klāstu, taču dažus apdrošināšanas produktus piedāvā neliels skaits pakalpojumu sniedzēju.

15. Lai gan 2007. gadā Latvijas dzīvības apdrošināšanas tirgus ir pieaudzis krietni straujāk nekā nedzīvības apdrošināšanas tirgus, tomēr apdrošināšanas tirgus struktūra nav raksturīga attīstīto valstu tirgus struktūrai, jo nedzīvības apdrošināšanas tirgus īpatsvars ievērojami pārsniedz dzīvības apdrošināšanas tirgus daļu.

16. Apdrošināšanas tirgus Latvijā pēdējo gadu laikā ir spēcīgi attīstīties un uzrādījis ievērojamus pieauguma tempus, taču Latvija starp Eiropas valstīm vēl joprojām ir vāji attīstījusies, vērtējot tādus rādītājus kā bruto parakstīto prēmiju skaits uz vienu iedzīvotāju, apdrošināšanas īpatsvars IKP, apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju skaits, apdrošināšanā nodarbināto skaits u.c.

17. Apdrošināšanas tirgus attīstība varētu labvēlīgi ietekmēt Latvijas ekonomisko izaugsmi vairākos veidos: veicinot stabilu patēriņu, uzlabojot situāciju darba tirgū, sekmējot efektīvu iekšzemes kapitāla sadali, mobilizējot iekšējos uzkrājumus, atbalstot eksportu, tādējādi samazinot tekošā konta deficītu, sekmējot uzņēmējdarbību, atbaltot pētniecību un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, piedāvājot sociālo aizsardzību līdzās valsts sociālajai aizsardzībai.

18. Balstoties uz ekspertu aptaujas rezultātiem, apdrošināšanas tirgus attīstība sniedz pozitīvu ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi un notiek arī pretējs process – Latvijas ekonomiskā izaugsme pozitīvi ietekmē apdrošināšanas tirgus attīstību.

19. Vidējais bruto parakstīto prēmiju apjoms Latvijā 2008. gadā varētu būt 436.88 milj. LVL, savukārt 2009. gadā – 532.82 milj. LVL, tātad 2008. gadā gaidāms apdrošināšanas tirgus pieaugums 31.67% apmērā, bet 2009. gadā – 21.96% apmērā, līdz ar to straujie pieauguma tempi nedaudz var samazināties.

20. Latvijas dzīvības apdrošināšanas tirgus pieaugums gaidāms mērens, 2008. gadā dzīvības apdrošināšana varētu sastādīt 19%, savukārt 2009. gadā – 23% no kopējā tirgus, kas joprojām būtu pārāks mazs rādītājs.

21. Vērtējot Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstības pakāpi jeb nozīmi valsts ekonomikā, eksperti atzīst, ka Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstības pakāpe ir apmierinoša un tas var attīstīties līdzšinējos tempos.

22. 2008. gadā apdrošināšanas sektora īpatsvars IKP varētu būt 3.13%, bet 2009. gadā – 3.36%, kas ir relatīvi zems rādītājs ar attīstīto valstu apdrošināšanas īpatsvaru IKP, paredzama apdrošināšanas nozīmīguma ekonomikā pieauguma tempu krišanās salīdzinoši ar 2007. gadu.

23. Lai Latvijas apdrošināšanas tirgus sasniegtu Eiropas Savienības dalībvalstu apdrošināšanas tirgu vidējo attīstības līmeni, nepieciešami vismaz desmit gadi.

24. Lai veicinātu Latvijas kopējā apdrošināšanas tirgus izaugsmi, visvairāk ir jāsekmē veselības, dzīvības, īpašuma, vispārējās CTA, nelaimes gadījumu un finansiālo zaudējumu apdrošināšanu, tātad galvenokārt jākoncentrējas uz personu apdrošināšanu.

25. Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstības problēmas varētu raksturot: nepietiekoša izglītība un izpratne par apdrošināšanas produktiem, apdrošināšanas produktu piedāvājums, sarežģīti apdrošināšanas noteikumi, apdrošinātāju lielās administratīvās izmaksas, Latvijas normatīvo aktu piemērotība Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem, iedzīvotāju attieksme pret sociālo nodrošinājumu vecumdienās un slimības vai nelaimes gadījuma seku rezultātā, apdrošināšanas sabiedrību PVN priekšnodokļa maksājumi.

26. Pamatojoties uz ekspertu viedokli, apdrošināšanas sektors galvenokārt ietekmē valsts ekonomisko izaugsmi sekojoši: samazinot uzņēmumiem nepieciešamību pēc rezerves līdzekļiem, kurus var ieguldīt pētniecībā un jauninājumu ieviešanā, veicinot investīciju plūsmu, veicinot saprātīgu riska vadību, tādējādi nodrošinot ilgtspējīgu attīstību, mazinot spiedienu uz publiskā sektora finansēm - piedāvājot papildus sociālo aizsardzību, nodrošinot finanšu starpniecības pakalpojumu pieaugumu un veicinot uzkrājumu apgrozību, sekmējot tirdzniecību un komercdarbību.

27. Latvijā gadā bruto parakstīto apdrošināšana prēmiju apjoma izmaiņas ir cieši saistītas ar gada faktiskā IKP izmaiņām.

PRIEKŠLIKUMI

1. Latvijas valdībai (Ekonomikas un Finanšu ministrijai) un citām valsts institūcijām, kas atbildīgas par valsts makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu, būtu vairāk uzmanības jāvelta apdrošināšanas sektora attīstībai un atbilstoši jānovērtē apdrošināšana kā Latvijas ekonomiskās situācijas uzlabošanas viens no paņēmieniem.

2. Valsts pārvaldes institūcijām būtu plašāk jāaktualizē informācija gan atsevišķu indivīdu, gan uzņēmumu un iestāžu līmenī par apdrošināšanu kā par drošu riska pārņemēju, kas var pasargāt sabiedrību no negaidītiem, taču ievērojamiem zaudējumiem neparedzētu nelabvēlīgu apstākļu gadījumā.

3. Atbildīgajām amatpersonām un arī apdrošināšanas pakalpojumu sniedzējiem būtu jāizceļ dzīvības apdrošināšanas ievērojamā nozīme loma cilvēka dzīvē, kas savukārt veicinātu dzīvības apdrošināšanas tirgus attīstību, līdz ar to pieaugtu iekšējo investīciju apjoms Latvijas ekonomikā.

4. Iedzīvotājiem būtu vairāk jānovērtē apdrošināšana kā papildus līdzekļu ieguldīšanas iespēja līdzās bankām, nekustamajiem īpašumiem u.tml. Tādējādi tiktu veicināta konkurence finanšu tirgū, kas to attīstītu un pilnveidotu.

5. Gan valsts institūcijām, gan privātiem darba devējiem, gan atsevišķiem indivīdiem būtu aktīvāk jāizmanto apdrošināšanas pakalpojumi kā papildus sociālā aizsardzība līdzās valsts nodrošinātajai sociālajai aizsardzībai, jo vairakkārt ir pierādījies, ka lielākoties ar valsts garantēto sociālo aizsardzību ir krietni par maz, lai dzīvotu pilnvērtīgi.

6. Lai gan dzīvības apdrošināšanas tirgus Latvijā attīstās straujāk nekā riska veidu apdrošināšanas tirgus, tomēr tieši dzīvības apdrošināšanas attīstību būtu vēl intensīvāk jāveicina, lai tās īpatsvars tirgū sasniegtu vismaz 50%, kas liecinātu, ka Latvijā ir pietiekoši augsts dzīves līmenis.

7. FKTK būtu pēc iespējas ātrāk jāpasniedz savi stratēģiskie mērķi – veicināt FKTK stabilitāti un attīstību, jo apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēji ir visai neapmierināti ar šīs uzraudzības iestādes darbību.

8. Neskatoties uz to, ka Latvijā apdrošināšanas produktu klāsts ir diezgan plašs, tomēr būtu nepieciešams to vēl papildināt (piemēram, ar atalgojuma apdrošināšanu u.c.), pilnveidot esošos apdrošināšanas produktus, kā arī nodrošināt, lai atsevišķi apdrošināšanas produkti būtu pieejami lielākajā daļā vai pat visās apdrošināšanas pakalpojumu sniegšanas vietās (piemēram, kredītu apdrošināšana, uzņēmējdarbības pārtraukšanas apdrošināšana u.c.).

9. Apdrošinātājiem un arī citām institūcijām būtu jāveicina apdrošināšanas popularizēšana sabiedrībā, īstenojot dažādus pasākumu – aktīvas reklāmas kampaņas,

apdrošināšanas produktu būtības vienkāršota izskaidrošana, dažādi izdevīgi piedāvājumi korporatīvajiem klientiem u.tml., lai apdrošināšanas tirgus pieauguma tempi saglabātos līdzšinējie vai pat palielinātos un lai apdrošināšanas īpatsvars IKP pieaugtu pēc iespējas straujāk.

10. Tā kā svarīgākā valsts vērtība ir tas iedzīvotāji, visvairāk ir jāsekmē tieši personu apdrošināšana, taču ļoti svarīgi ir veicināt arī īpašuma, vispārējās CTA un finansiālo zaudējumu apdrošināšana, jo šajos veidos iespējami lieli zaudējumi, turklāt nelabvēlīgi apstākļi var iestāties salīdzinoši bieži.

11. Tā kā veselības aprūpes nozare Latvijā ir diezgan nesakārtota, iespējams problēmas saistībā ar to vismaz daļēji atrisinātu obligātās veselības apdrošināšanas ieviešana.

12. Ļoti svarīgs apdrošināšanas tirgus attīstības priekšnoteikums ir sabiedrības informētība, izglītošana, sapratnes radīšana par apdrošināšanas produktiem un to nepieciešamību, apdrošināšanas noteikumi būtu jāpadara vienkāršāki, vieglāk uztverami.

13. Apdrošinātājiem, lai tiktu popularizēti un aktīvāk izmantoti viņu piedāvātie produkti, būtu vairāk jāuzticas apdrošināšanas brokeriem, kuri ir pieejamāki lielai sabiedrības daļai un kas rada iedzīvotājos uzticību, darbojoties viņu labā un interesēs.

14. Atbildīgajām valsts amatpersonām būtu jāatrisina situācija ar apdrošinātāju samaksātā PVN priekšnodokļa atmaksu par veiktajiem izdevumiem sakarā ar saimniecisko darbību, kā arī saistībā ar apdrošināšanas atlīdzībām.

15. Apdrošinātājiem kopā ar juridiskās puses pārstāvjiem būtu jāpilnveido apdrošināšanas tirgus darbību regulējošie normatīvie akti, lai izvairītos no sarežģījumiem saistībā ar piemērotību Eiropas Savienības normatīvo aktu sistēmai, vienlaicīgi radot Latvijas apdrošināšanas tirgum optimālu regulējošo vidi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Zinātniskie pētījumi

1. *Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries*. World Bank, December 2006, p. 1-3.
2. **Kugler, M., Ofoghi, R.** *Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from the UK*. Southampton: University of Southampton, July 2005, p. 18.
3. *The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU*. Brussels: CEA, June 2006, p. 3-21.
4. *World insurance in 2006: premiums came back to „life”*. *Swiiss Re Sigma No 4/2007*. Zurich: Swiss Reinsurance Company, 2007, p. 3-13; 38.

2. Žurnāli

1. *CEA Annual Report 2006 – 2007*. Brussels: CEA, June 2007, p. 8-11.
2. *European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31*. Brussels: CEA, August 2007, p. 14; 17-20; 30; 40; 42.
3. *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. LR Ekonomikas ministrija. Rīga: Decembris 2007, 16.; 18.-19.; 62.; 76. lpp.

3. Grāmatas

1. **Krastiņš, O., Ciemiņa, I.** *Statistika*. Rīga: LR Centrālā Statistikas pārvalde, 2003. 267 lpp.
2. **Vasermanis, E., Šķiltere, D., Krasts, J.** *Prognozēšanas metodes*. Rīga: SIA izglītības solī, 2004. 121 lpp.
3. **Ханк, Д., Э., Райтс, А., Дж., Уичерн, Д., У.** *Бизнес- Прогнозирование* (tulkots no: *Business forecasting*, Boston, 1992.). Москва, Санкт-Петербург, Киев: «Вильямс», 2003. 651 стр.

4. Raksti grāmatās

1. **Shelp, J., P.** Insurance Industry Technology. **In:** *The Insurance Industry in Economic Development*. New York, New York University Press, 1986, p. 63.
2. **Wasow, B.** Insurance and Investment. **In:** *The Insurance Industry in Economic Development*. New York, New York University Press, 1986, p. 105-106.

5. Konferenču tēzes

1. **Haiss, P., Sumegi, K.** The Relationship of Insurance und Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis. In: 2006 EcoMod Conference, Hongkong, June 28-30, 2006. Abstracts. Vienna, 2006, p. 1-8.

6. Elektroniskie informācijas avoti

1. *Apdrošināšanas tirgus Latvijā 2002.-2006.gads* [tiešsaiste]. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 08.04.2008] Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/statistika/apdrosinasana/gada_parskati/apdrosinasanas_tirgus_latvija_6
2. *Dzīvības apdrošināšanas veidi*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 05.04.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=dzivapdro>
3. *Informatīvais ziņojums par pasākumiem makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009.gadam* [tiešsaiste]. Rīga: LR Ekonomikas ministrija, 2008 – [atsauce 25.03.2008]. http://www.em.gov.lv/em/images/modules/items/item_file_18827_1.doc
4. *Integrētās pamatnostādnes attiecībā uz izaugsmi un nodarbinātību 2008.-2010.gads* [tiešsaiste]. Brisele: Eiropas Kopienų komisija, 2007 – [atsauce 03.04.2008]. Pieejams: http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report-integrated-guidelines_lv.pdf

5. *Likumdošanas akti*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/likumdosanas_akti/vispareja/likumi
6. *Lisbon Strategy*[tiešsaiste]. European Comission – [atsauce 02.02.2008] Pieejams: http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm
7. *Makroekonomiskie rādītāji* [tiešsaiste]. Rīga: LR Finanšu ministrija. – [atsauce 15.04.2008]. Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=79>
8. *Nīderlandē būs jauna veselības apdrošināšanas sistēma* [tiešsaiste]. Nīderlandes Vēstis. – [atsauce 06.04.2008]. Pieejams: http://www.katarina-hartgers.nl/NL-vestis/NLV_2005_12.htm#5
9. *Notikumu arhīvs. Latvijas statistika* [tiešsaiste]. Rīga: LR Centrālā Statistikas pārvalde. – [atsauce 15.04.2008]. Pieejams: http://www.csb.lv/csp/events/?mode=arh&period=04.2008&cc_cat=470&id=5633
10. *Par komisiju*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.fktk.lv/>
11. *Publikācijas un informācija presei*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 08.04.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=publ>
12. *Riska apdrošināšanas veidi*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 05.04.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=nedzivapdros>
13. *Statistika*. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>
14. *Stratēģija*. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 31.03.2008]. Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/komisija/par_mums/strategija/

7. Nepublicētie avoti

1. LAA nepublicētie dati.
2. Studiju priekšmeta „Statistika I” lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

PIELIKUMI

Dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas rādītāji dažādās valstīs 2006. gadā¹

Valsts	Daļa no kopējā pasaules apdrošināšanas tirgus (%)	Dzīvības apdrošināšanas prēmijas 2006. gadā				Nedzīvības apdrošināšanas prēmijas 2006. gadā			
		Prēmiju apjoms miljonos USD	Nominālās izmaiņas % pret 2005.gadu	Inflācijas koriģētās izmaiņas % pret 2005. gadu	Daļa no kopējā pasaules tirgus (%)	Prēmiju apjoms miljonos USD	Nominālās izmaiņas % pret 2005.gadu	Inflācijas koriģētās izmaiņas % pret 2005. gadu	Daļa no kopējā pasaules tirgus (%)
Apvienotā Karaliste	11,24	311 691	34,9	30,2	14,11	106 676	1,5	-2,1	7,05
ASV	31,43	533 649	6,9	3,6	24,15	636 452	4,2	1,0	42,04
Austrija	0,53	9 018	1,9	-0,6	0,41	10 549	3,9	1,3	0,70
Beļģija	1,02	25 081	-19,2	-21,4	1,14	12 807	4,7	1,8	0,85
Bulgārija	0,02	102	18,0	8,2	0,00	673	13,4	4,0	0,04
Čehija	0,14	2 083	11,0	1,9	0,09	3 221	6,9	-2,0	0,21
Dānija	0,62	15 471	14,6	11,5	0,70	7 791	2,2	-0,6	0,51
Francija	6,75	177 902	18,2	15,1	8,05	73 262	3,9	1,1	4,84
Grieķija	0,15	2 856	19,1	14,2	0,13	2 587	4,4	0,1	0,17
Igaunija	0,01	124	23,4	17,1	0,01	251	17,2	11,1	0,02
Īslande	0,01	44	-0,1	4,4	0,00	360	-10,8	-6,8	0,02
Īrija	1,27	37 331	26,3	21,7	1,69	9 950	10,3	-	0,66
Itālija	3,72	89 573	-4,6	-7,5	4,05	49 103	3,5	0,3	3,24
Kipra	0,02	345	5,6	1,9	0,02	421	12,5	8,5	0,03
Krievija	0,58	571	-36,1	-42,5	0,03	20 932	27,3	14,5	1,38
Lietuva	0,01	164	57,8	50,8	0,01	362	30,4	24,6	0,02
Latvija	0,00	28	47,5	37,3	0,00	332	32,0	22,9	0,02
Luksemburga	0,44	14 585	19,7	15,1	0,66	1 895	12,9	8,5	0,13
Nīderlande	1,68	33 907	11,2	8,8	1,53	28 762	-1,1	-3,2	1,90
Norvēģija	0,44	9 339	-0,7	-3,4	0,42	6 910	2,8	0,0	0,46
Polija	0,32	5 793	47,5	38,8	0,26	6 153	11,5	4,9	0,41
Portugāle	0,47	12 054	5,3	-	0,55	5 625	5,3	-	0,37
Rumānija	0,05	405	15,3	2,5	0,02	1 638	40,7	25,0	0,11
Slovākija	0,05	704	11,7	-	0,03	1 116	11,7	-	0,07
Slovēnija	0,06	678	17,3	13,5	0,03	1 164	10,2	6,6	0,10
Somija	0,52	15 227	7,7	4,9	0,69	4 081	7,0	4,3	0,27
Spānija	1,77	28 285	10,5	5,7	1,28	37 528	7,7	3,0	2,48
Ungārija	0,10	1 936	29,8	32,2	0,09	1 853	-1,0	0,8	0,12
Vācija	5,49	94 911	5,2	2,4	4,30	109 663	1,8	-1,0	7,24
Zviedrija	0,78	20 032	6,2	3,3	0,91	9 150	3,5	0,7	0,60

	ES dalībvalstis, kas pievienojās līdz 2004. gadam
	ES dalībvalstis, kas pievienojās 2004. gadā
	ES dalībvalstis, kas pievienojās 2007. gadā

¹ World insurance in 2006: premiums came back to „life”. Swiss Re Sigma No 4/2007. Zurich: Swiss Reinsurance Company, 2007, p. 3- 13.

2. pielikums

Apdrošināšanas tirgu raksturojoši rādītāji dažādās valstīs 2006. gadā¹

Valsts	Apdrošināšanas prēmijas uz vienu iedzīvotāju 2006.gadā/ USD			Apdrošināšanas prēmiju īpatsvars % no IKP 2006.gadā		
	Kopā	Dzīvības	Nedzīvības	Kopā	Dzīvības	Nedzīvības
Apvienotā Karaliste	6466,7	5139,6	1327,1	16,5	13,1	3,4
ASV	3923,7	1789,5	2134,2	8,8	4,0	4,8
Austrija	2396,7	1104,6	1129,1	6,1	2,8	3,3
Beļģija	3442,5	2477,7	1014,8	9,2	6,5	2,7
Bulgārija	100,9	13,2	87,7	2,6	0,3	2,3
Čehija	519,6	204,1	315,5	3,8	1,5	2,3
Dānija	4271,4	2840,8	1430,6	8,5	5,6	2,8
Francija	4075,4	2922,5	1152,9	11,0	7,9	3,1
Grieķija	489,3	256,7	232,6	1,8	0,9	0,9
Igaunija	283,2	93,7	189,5	2,5	0,8	1,7
Īslande	1360,0	148,2	1221,9	2,6	0,3	2,3
Īrija	5564,7	4203,8	1360,9	10,4	7,9	2,5
Itālija	2302,2	1492,8	809,5	7,2	4,7	2,5
Kipra	906,6	408,6	498,0	4,3	1,9	2,4
Krievija	150,9	4,0	146,9	2,3	0,1	2,2
Lietuva	154,0	48,1	105,8	1,8	0,6	1,2
Latvija	156,9	12,4	144,6	2,0	0,2	1,8
Luksemburga	3366,3	1548,4	1817,9	3,9	1,8	2,1
Nīderlande	3828,8	2071,6	1757,3	9,4	5,1	4,3
Norvēģija	3229,0	2016,0	1213,0	4,6	2,8	1,8
Polija	310,3	150,5	159,8	3,5	1,7	1,8
Portugāle	1663,8	1131,5	532,3	9,0	6,1	2,9
Rumānija	94,5	18,7	75,7	1,7	0,3	1,4
Slovākija	336,9	130,3	206,5	3,4	1,3	2,1
Slovēnija	1100,9	345,0	755,9	5,8	1,8	4,0
Somija	3681,2	2903,1	778,0	9,1	7,2	1,9
Spānija	1514,6	651,0	863,7	5,4	2,3	3,1
Ungārija	376,2	192,3	183,9	3,4	1,7	1,7
Vācija	2436,8	1136,1	1300,7	6,7	3,1	3,6
Zviedrija	3226,2	2214,6	1011,6	7,6	5,2	2,4

	ES dalībvalstis, kas pievienojās līdz 2004. gadam
	ES dalībvalstis, kas pievienojās 2004. gadā
	ES dalībvalstis, kas pievienojās 2007. gadā

¹ *World insurance in 2006: premiums came back to „life”*. Swiss Re Sigma No 4/2007. Zurich: Swiss Reinsurance Company, 2007, p. 3-13

EAAF dalībvalstu apdrošināšanas sektorā nodarbināto un darbojošos kompāniju skaits 2006.
gadā¹

Valsts	Apdrošināšanas kompānijas		Nodarbinātie	
	Skaits	Pieaugums %	Skaits	Pieaugums %
Apvienotā Karaliste	1 170.00	0.0	180 000.00	-5.7
Austrija	73.00	0.0	26 300.00	0.1
Beļģija	161.00	-5.8	23 581.00	-2.3
Bulgārija	30.00	0.0	-	-
Čehija	48.00	6.7	14 506.00	-
Dānija	206.00	0.0	14 000.00	-0.3
Francija	480.00	-1.2	138 200.00	0.0
Grieķija	90.00	-5.3	9 000.00	-5.3
Horvātija	22.00	-12.0	7 200.00	4.3
Igaunija	13.00	8.3	1 364.00	-
Itālija	244.00	2.1	39 924.00	-
Īrija	226.00	0.0	14 000.00	0.0
Īslande	10.00	-9.1	600.00	0.0
Kipra	31.00	-6.1	1 749.00	2.9
Latvija	19.00	-5.0	3 800.00	14.0
Lietuva	25.00	-7.4	-	-
Lihtenšteina	23.00	0.0	223.00	31.2
Luksemburga	95.00	0.0	3 191.00	4.8
Malta	23.00	-8.0	1 102.00	-
Nīderlande	300.00	0.0	47 500.00	-
Norvēģija	114.00	-1.7	-	-
Polija	65.00	-12.2	28 474.00	-2.7
Portugāle	71.00	2.9	11 829.00	0.0
Rumānija	36.00	-2.7	36 000.00	-
Slovākija	25.00	-3.8	6 304.00	-
Slovēnija	17.00	-5.6	5 900.00	0.4
Somija	67.00	0.0	11 100.00	-1.4
Spānija	362.00	0.0	49 135.00	0.0
Šveice	146.00	2.1	47 000.00	3.1
Turcija	53.00	0.0	13 550.00	5.6
Ungārija	27.00	-3.6	31 046.00	3.5
Vācija	655.00	-1.2	225 700.00	-3.3
Zviedrija	392.00	-5.5	19 400.00	2.1

	ES dalībvalstis, kas pievienojās līdz 2004. gadam
	ES dalībvalstis, kas pievienojās 2004. gadā
	ES dalībvalstis, kas pievienojās 2007. gadā

¹ *European Insurance in Figures. CEA Statistics N° 31.* Brussels: CEA, August 2007, p. 42.

Anketa par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi

Cienījamais Ekspert!

Jūsu pieredze un zināšanas ir būtiskas Latvijas Universitātes veiktā pētījuma „Apdrošināšanas tirgus ietekme uz Latvijas ekonomisko izaugsmi” veikšanai. Anketas mērķis ir noskaidrot ekspertu viedokli par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz Latvijas ekonomisko izaugsmi, lai iepazītos ar ekspertu prognozēm attiecībā uz vairākiem apdrošināšanas tirgus rādītājiem, kā arī lai noskaidrotu, kādi pasākumi būtu nepieciešami, lai veicinātu Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstību. Anketa paredzēta bakalaura darba izstrādei, iegūtā informācija tiks atspoguļota tikai bakalaura darbā.

Lūdzu atbildēt uz sekojošiem jautājumiem:

1. Vai, Jūsaprāt, apdrošināšanas tirgus attīstība ietekmē valsts ekonomisko izaugsmi (atzīmēt ar X)?

jā; nē

2. Kā, Jūsaprāt, apdrošināšanas tirgus attīstība ietekmē Latvijas ekonomisko stāvokli (atzīmēt ar X)?

Negatīvi (apdrošināšanas tirgus attīstība kavē Latvijas ekonomisko izaugsmi)	Neietekmē	Pozitīvi (apdrošināšanas tirgus attīstība veicina Latvijas ekonomisko izaugsmi)

Lūdzu īsi paskaidrot savu atbildi. _____

3. Balstoties uz iepriekšējo gadu rādītājiem¹, lūdzu prognozēt kopējo Latvijas apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjomu 2008. un 2009. gadam.

Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms Latvijā laika posmā no 2002. līdz 2007. gadam (milj. LVL)							
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (prognoze)	2009 (prognoze)
103.2	122.1	129.2	154.7	208.6	331.8		

4. Balstoties uz iepriekšējo gadu Latvijas apdrošināšanas tirgus struktūru (dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas īpatsvars kopējā apdrošināšanas tirgū)², lūdzu novērtēt, kāda tā varētu būt 2008. un 2009. gadā.

Latvijas apdrošināšanas tirgus struktūra laika posmā no 2004. līdz 2007. gadam.											
2004		2005		2006		2007 ³		2008 (prognoze)		2009 (prognoze)	
Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība
5%	95%	7%	93%	8%	92%	15%	85%				

Lūdzu īsi pamatot savu prognozi.

5. Lūdzu novērtēt pašreizējo Latvijas apdrošināšanas (dzīvības un nedzīvības) sektora attīstības pakāpi (nozīmi valsts ekonomikā) (atzīmēt ar X).

¹ Statistika. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 10.03.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=stat>

² Publikācijas un informācija preseī. Rīga: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. – [atsauce 08.04.2008]. Pieejams internetā: <http://www.laa.lv/pub/?cmd=publ>

³ LAA neregulārie dati

- Apdrošināšanas tirgus ir vāji attīstīts, tā attīstību nepieciešams intensīvi veicināt;
- Apdrošināšanas tirgus attīstība ir apmierinoša, tas var attīstīties līdzšinējos tempos;
- Apdrošināšanas tirgus potenciāls ir sasniedzi maksimālo robežu, attīstība nav nepieciešama/nav iespējama;
- Cits variants

6. Balstoties uz iepriekšējo gadu rādītājiem¹, lūdzu prognozēt Latvijas apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju parakstīto apdrošināšanas prēmiju īpatsvaru IKP (%) 2008. un 2009. gadam.

Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju īpatsvars IKP Latvijā laika posmā no 2002. līdz 2007. gadam (%)							
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (prognoze)	2009 (prognoze)
1.80	1.99	1.76	1.75	1.82 (2 ²)	2.95 ³		

7. Cik ilgā laikā, Jūsaprāt, Latvijā parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoma īpatsvars IKP varētu sasniegt Eiropas Savienības dalībvalstu vidējo rādītāju – 8.5% (atzīmēt ar X)?

> 5 gadi	5 – 10 gadi	10 - 15 gadi	15 < gadi	Cita atbilde

Lūdzu īsi pamatot savu atbildi.

8. Kuru apdrošināšanas veidu attīstība, Jūsaprāt, būtu visvairāk jāveicina, lai tiktu sekmēta kopējā Latvijas apdrošināšanas tirgus izaugsme? Lūdzu novērtēt dotos apdrošināšanas veidus (atzīmēt ar X) desmit ballu skalā, kur 1 – attīstība ir vismaznozīmīgākā; 10 – attīstību būtu nepieciešams veicināt visvairāk.

Apdrošināšanas veids	Novērtējums									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sauszemes transports (KASKO)										
Obligātā transporta īpašnieku CTA										
Dzīvība										
Veselība										
Īpašums										
Vispārējā CTA										
Transporta īpašnieku CTA										
Palīdzība										
Nelaiemes gadījumi										
Kravas										
Aviācijas riski										
Jūras un dzelzceļa riski										
Dažādi finansiālie zaudējumi										
Kredīti										
Būvniecības riski										
Dzīvnieki										

Lūdzu paskaidrot savu viedokli.

¹ Apdrošināšanas tirgus Latvijā 2002.-2006.gads [tiešsaiste]. Rīga: Finanšu un kapitāla tirgus komisija. – [atsauce 08.04.2008] Pieejams internetā: http://www.fktk.lv/lv/statistika/apdrosinasana/gada_parskati/apdrosinasanas_tirgus_latvija_6

² World insurance in 2006: premiums came back to „life”. Swiss Re Sigma No 4/2007. Zurich: Swiss Reinsurance Company, 2007, p. 38

³ Autore aprēķins

9. Kādus pasākumus, Jūsaprāt, būtu nepieciešams īstenot, kas veicinātu Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstību?

10. Vai piekrītat dotajiem apgalvojumiem par apdrošināšanas tirgus ietekmi uz valsts ekonomisko izaugsmi (atzīmēt ar X)?

Apgalvojums	Nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Nav viedokļa	Drīzāk piekrītu	Piekrītu
1. Apdrošināšanas nozare sekmē ekonomisko attīstību, nodrošinot plašu apdrošināšanas segumu uzņēmumiem, tādējādi samazinot nepieciešamību pēc rezerves kapitāla, ko varētu ieguldīt, piemēram, pētniecībā, jaunu tehnoloģiju izstrādē u.tml.					
2. Apdrošināšana sniedz pozitīvu efektu saistībā ar ekonomiku, veicinot investīciju plūsmu un jaunievedumu radīšanu, izveidojot daudz drošāku vidi šīm aktivitātēm.					
3. Apdrošināšana dod savu ieguldījumu, piedāvājot sociālo aizsardzību līdzās valsts sociālajai aizsardzībai un mazinot spiedienu uz publiskā sektora finansēm.					
4. Apdrošināšana veicina saprātīgu riska vadību gan uzņēmumos, gan mājāsaimniecībās, kā arī dod ieguldījumu ilgtspējīgā un apzinīgā attīstībā.					
5. Apdrošināšana sekmē stabilu patēriņu visā patērētāja dzīves laikā.					
6. Apdrošināšanas sektors ir nozīmīgs valsts ekonomikā, jo tas nodrošina finanšu starpniecības pakalpojumu pieaugumu, kā arī rada viegli realizējamus līdzekļus un veicina uzkrājumu apgrozību.					
7. Apdrošināšanas sektora darbība sekmē ekonomikas attīstību, veicinot tirdzniecību un komercdarbību.					
8. Apdrošināšanas starpniecības pakalpojumi palielina tirgus konkurenci, dod iespēju patērētājiem piekļūt dažādiem investīciju portfeļiem un tādā veidā samazina vispārējo risku, ar ko saskaras ekonomika.					

Eksperta vārds uzvārds (nav obligāti jānorāda)

Eksperta darba vieta (nav obligāti jānorāda) un ieņemamais amats

Paldies par atsaucību!

Sīkāka informācija:

Ilze Svava

tel. 2 9733842

e-pasts: ilze.svara@gmail.com

Ekspertu vērtējumi par Latvijas apdrošināšanas struktūru 2008. un 2009. gadā

Eksperta kārtas numurs	2008		2009	
	Dzīvība	Nedzīvība	Dzīvība	Nedzīvība
1	15%	85%	15%	85%
2	20%	80%	25%	75%
3	20%	80%	25%	75%
4	19%	81%	24%	76%
5	18%	82%	19%	81%
6	20%	80%	25%	75%
7	20%	80%	25%	75%
8	17%	83%	20%	80%
9	20%	80%	25%	75%

Avots: Ekspertu aptaujas anketas

Ekspertu vērtējumi par Latvijas apdrošināšanas sektora attīstības pakāpi (nozīmi valsts ekonomikā) 2008. gada aprīlī

Eksperta kārtas nr.	Apdrošināšanas tirgus ir vāji attīstīts, tā attīstību nepieciešams intensīvi veicināt	Apdrošināšanas tirgus attīstība ir apmierinoša, tas var attīstīties līdzšinējos tempos	Apdrošināšanas tirgus potenciāls ir sasniedzis maksimālo robežu, attīstība nav nepieciešama/nav iespējama	Cits variants
1		x		
2		x		
3				x
4		x		
5				x
6		x		
7		x		
8		x		
9		x		

Avots: Ekspertu aptaujas anketas

Ekspertu vērtējumi par to, cik ilgs laiks nepieciešams, lai Latvijā bruto parakstīto prēmiju apjoma īpatsvars IKP sasniegtu 8.5% līmeni (2008. gada aprīlī)

Eksperta kārtas nr.	>5 gadi	5-10 gadi	10-15 gadi	15< gadi	Cits variants
1		x			
2			x		
3		x			
4		x			
5			x		
6				x	
7			x		
8				x	
9			x		

Avots: Ekspertu aptaujas anketas

**Ekspertu vērtējumi ballēs par apdrošināšanas veidu attīstīšanas nozīmi kopējā
apdrošināšanas tirgus izaugsmes veicināšanai (2008. gada aprīlī)**

Eksperta kārtas nr.	KASKO	OCTA	Dzīvība	Veselība	Īpašums	Vispārēja CTA	Transporta īpašnieku CTA	Palīdzība
<i>1</i>	3	6	10	10	10	10	5	5
<i>2</i>	8	2	10	10	10	6	1	9
<i>3</i>	9	7	10	10	8	7	7	7
<i>4</i>	5	7	9	9	9	7	7	7
<i>5</i>	10	8	10	10	10	10	8	8
<i>6</i>	10	10	7	9	7	10	10	1
<i>7</i>	1	6	10	10	8	8	1	1
<i>8</i>	5	5	8	8	10	10	8	5
<i>9</i>	5	5	10	10	10	10	5	10
Ekspertvērtējumu summa	56	56	84	86	82	78	52	53
Vidējais ekspertvērtējums	6.2	6.2	9.3	9.6	9.1	8.7	5.8	5.9
Mediāna	5	6	10	10	10	10	7	7
Moda	5	6	10	10	10	10	5	5
Maksimālais ekspertvērtējums	10	10	10	10	10	10	10	10
Minimālais ekspertvērtējums	1	2	7	8	7	6	1	1
Variācijas amplitūda	9	8	3	2	3	4	9	9
Standartnovirze	3.01	2.10	3.28	3.40	3.09	2.90	2.97	3.05
Variācijas koeficients	48.38	33.69	52.79	54.69	49.68	46.63	47.72	49.07

Avots: Ekspertu aptaujas anketas un autores aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Ekspertu vērtējumi ballēs par apdrošināšanas veidu attīstīšanas nozīmi kopējā apdrošināšanas tirgus izaugsmes veicināšanai (2008. gada aprīlī) (turpinājums)

Eksperta kārtas nr.	Nelāimes gadījumi	Kravas	Aviācijas riski	Jūras un dzelzceļa riski	Finansiālie zaudējumi	Kredīti	Būvniecības riski	Dzīvnieki
<i>1</i>	10	10	6	6	8	5	10	5
<i>2</i>	4	4	4	4	4	4	4	4
<i>3</i>	8	8	4	4	6	8	8	7
<i>4</i>	7	7	5	5	8	8	6	3
<i>5</i>	10	7	7	7	7	7	8	7
<i>6</i>	4	10	10	10	9	9	10	1
<i>7</i>	8	1	1	1	1	1	1	1
<i>8</i>	8	5	5	5	8	8	7	4
<i>9</i>	10	5	5	5	10	10	5	10
Ekspertvērtējumu summa	69	57	47	47	61	60	59	42
Vidējais ekspertvērtējums	7.7	6.3	5.2	5.2	6.8	6.7	6.6	4.7
Madiāna	8	7	5	5	8	8	7	4
Moda	10	10	5	5	8	8	10	4
Maksimālais ekspertvērtējums	10	10	10	10	10	10	10	10
Minimālais ekspertvērtējums	4	1	1	1	1	1	1	1
Variācijas amplitūda	6	9	9	9	9	9	9	9
Standartnovirze	2.64	2.75	2.51	2.51	2.67	2.70	2.77	3.19
Variācijas koeficients	42.45	44.21	40.29	40.29	42.97	43.45	44.57	51.32

Avots: Ekspertu aptaujas anketas un autores aprēķini, izmantojot ekspertu vērtējumus

Korelācijas analizē nepieciešamie aprēķini¹

Gads	Bruto parakstīto apdrošināšanas prēmiju apjoms, milj. LVL (x _i)	IKP, milj.LVL (y _i)	x _i *y _i	x _i ²	y _i	y _i - ȳ	(y _i - ȳ) ²	y _i - ȳ	(y _i - ȳ) ²	y _i - ȳ	(y _i - ȳ) ²	y _i ²
2000	93.3	4750.8	443249.6	8704.9	5595.8	-3228.9	10425714.5	-2383.9	5682917.5	-845.0	714025.8	22570100.6
2001	95.9	5219.9	500588.4	9196.8	5696.5	-2759.8	7616427.0	-2283.2	5212941.5	-476.6	227148.3	27247356.0
2002	103.2	5758.3	594256.6	10650.2	5979.2	-2221.4	4934562.4	-2000.5	4001804.7	-220.9	48812.9	33158018.9
2003	122.1	6392.8	780560.9	14908.4	6711.3	-1586.9	2518211.9	-1268.4	1608932.6	-318.5	101410.7	40867891.8
2004	129.2	7434.5	960537.4	16692.6	6986.2	-545.2	297229.4	-993.4	986938.2	448.3	200937.2	55271790.3
2005	154.7	9059.1	1401442.8	23932.1	7973.9	1079.4	1165131.3	-5.8	33.8	1085.2	1177707.1	82067292.8
2006	208.6	11264.7	2349816.4	43514.0	10061.5	3285.0	10791307.1	2081.8	4333833.0	1203.2	1447754.0	126893466.1
2007	331.8	13957.4	4631065.3	110091.2	14833.1	5977.7	35733046.7	6853.4	46969546.7	-875.7	766886.7	194809014.8
summa	1238.8	68387.5	11661517.4	237690.3		0.0	73481630.5		68796947.9		4684682.6	582884931.3

$$\bar{y} = \sum_{i=1}^n y_i / n;$$

$$\bar{y} = 7979.7$$

$$r = \sqrt{d};$$

$$r = 0.97$$

$$d = 1 - \frac{S_{yx}^2}{S_y^2};$$

$$d = \frac{\delta^2}{S_y^2};$$

$$d = 0.94$$

$$S_{yx}^2 = \sum_{i=1}^n (y_i - \tilde{y}_i)^2 / n;$$

$$S_{yx}^2 = 585585.3$$

$$S_y^2 = \left(\sum_{i=1}^n y_i^2 / n \right) - \left(\sum_{i=1}^n y_i / n \right)^2;$$

$$S_y^2 = 9185203.8$$

$$\delta^2 = \sum_{i=1}^n (\tilde{y}_i - \bar{y})^2 / n.$$

$$\delta^2 = 9599618$$

¹ Studiju priekšmeta „Statistika I” lekcijas, pasniedzēja – Biruta Sloka, 2004.

Bakalaura darbs „Apdrošināšanas tirgus ietekme uz Latvijas ekonomisko izaugsmi” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Ilze Svava

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr. oec. Biruta Sloka

Recenzents: lektore M. oec. Irina Bausova

Darbs iesniegts Ekonomisko sistēmu vadības teorijas un metožu katedrā .05.2008.

Metodiķe: Zanda Nilendere

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

.05.2008. prot. Nr. , vērtējums ()

Komisijas sekretār :